

การศึกษาการเล่นพื้นบ้านกลองยาว
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
STUDY OF LOCAL KLONGYAW PLAYING OF
KASETWISAI DISTRICT, ROI-ET PROVINCE

วิทยานิพนธ์

ของ

ชาญวิทย์ ชุมศรี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น

ตุลาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ISBN 974-692-381-1

เลขทะเบียนหนังสือ.....	174557
Bib - Id.....	F2556
Barcode.....	100 0 102904
เลขเรียกหนังสือ.....	786.93
	84457
	2549

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของ
นายชาณูวิทย์ ชุมศรี เรียบร้อยแล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

..... ประธานกรรมการควบคุม
(รองศาสตราจารย์ภูมิจิต เรืองเดช)

..... กรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมมาตร ผลเกิด)

..... กรรมการควบคุม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประกิจ จันทะเดียน)

..... กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พัชรินทร์ ศิริอำพันกุล)

..... กรรมการสอบ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายสัตวแพทย์ดำรง กิตติชัยศรี)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทียบ ละอองทอง)

วันที่ เดือน พ.ศ. 2549

ชื่อเรื่อง	การศึกษาการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด		
ผู้วิจัย	ชาญวิทย์ ชุมศรี		
กรรมการควบคุม	รองศาสตราจารย์ภูมิจิต เรืองเดช	ประธานกรรมการ	
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมมาตร ผลเกิด	กรรมการ	
	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประกิจ จันตะเคียน	กรรมการ	
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขา	การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น
สถานศึกษา	มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์	ปีที่พิมพ์	2549

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ปัจจัยที่มีผลทำให้การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน 2) กระบวนการในการปรับตัวของคณะกลองยาว และ 3) แนวทางการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยศึกษาจากคณะกลองยาว 3 คณะ ได้แก่ คณะขวัญใจเพชรประทุม คณะเมืองเกษ คณะน้องใหม่ขวัญใจปายาง ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หัวหน้าคณะ รองหัวหน้าคณะ นักดนตรีสากล ผู้ว่าจ้าง และผู้ชมการแสดง จำนวน 29 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายแล้วเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวในปัจจุบัน ได้แก่ ปัจจัยด้านเครื่องดนตรีประกอบในการบรรเลงกลองยาว โดยนำเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ประเภทเครื่องหนังหุ้ม และเครื่องโลหะบรรเลงร่วมกันทำให้เกิดความครึกครื้น ปัจจัยด้านโอกาสในการแสดง คือการได้มีส่วนร่วมในงานประเพณีส่วนรวมและงานประเพณีส่วนบุคคล ปัจจัยด้านการสร้างรายได้ จากการศึกษาคณะกลองยาว 3 คณะมีรายได้จากการแสดง 3,000 – 9,000 บาท ต่อครั้ง ปัจจัยด้านความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ ผู้ชมการแสดง ที่ให้คณะกลองยาวร่วมแสดงในงานประเพณีต่างๆ เป็นภาพสะท้อนให้เห็นการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวว่ามีการดำรงอยู่ และปัจจัยด้านการสืบทอด เห็นได้จากการที่มีการดำรงอยู่ของคณะกลองยาวในปัจจุบัน

กระบวนการในการปรับตัวของเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว ได้แก่ การประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ โดยการนำเครื่องดนตรีสากลเข้าร่วมบรรเลงในการแสดงกลองยาว การบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์ มีการปรับเปลี่ยนวิธีการบรรเลงให้มีจังหวะที่

กระชับขึ้นเพื่อให้กลมกลืนกับเพลงในปัจจุบันที่นำมาบรรเลง และการประยุกต์เครื่องแต่งกาย
ที่มีรูปแบบเดียวกันซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะแต่ละคณะ

แนวทางในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว
ได้แก่ การจัดให้มีการเรียนการสอนกลองยาวในสถานศึกษาของชุมชน การจัดประกวดกลองยาว
เพื่อให้เกิดการพัฒนาประยุกต์ และการจัดให้มีสื่อกลองยาวแบบวีดิทัศน์หรือวีดิโอซีดีเพื่อสะดวกใน
การศึกษาเผยแพร่

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

TITLE	Study of Local Klonyaw Playing of Kasetwisai District, Roi-Et Province		
AUTHOR	Chanwit Choomsri		
ADVISORS	Associate Professor Poomjit Ruangdej,	Chair	
	Assistant Professor Dr.Sommart Ponkerd,	Co-advisor	
	Assistant Professor Prakit Juntakean,	Co-advisor	
DEGREE	Master of Arts	MAJOR Community Research and Development	
INSTITUTE	Buriram Rajabhat University	YEAR 2006	

ABSTRACT

The objectives of this research were to study 1) the factors affecting to the survival of local Klonyaw playing in the present, 2) the adjustment process of persons beating the Klonyaw playing groups, and 3) the ways to conserve and spread the local wisdom of Klonyaw playing in Amphur Kasetvisai of Roi-Et Province. The study was conducted with the data collected from the three Klonyaw playing groups i.e. the Khwanjaipetpratum, Muangket, and Nongmaikhwajaipayang including 29 related persons such as the group leaders, group assistant leaders, occidental musicians, sponsors, and audiences. The instruments for data collection were the interview forms. The data were analyzed according to the research objectives and presented the results in the form of the descriptive analysis. The results of the study revealed the followings:

The factors affecting to the survival of local Klonyaw playing at present included the factors about the musical instruments for Klonyaw playing- consisted of the local musical instruments such as the leather-covered and metal-covered musical instruments to help create the pleasant music. The factors about the opportunities for performing such as the participation in the public and private cultural shows. The factors about the incomes. The income of Klonyaw playing group was 3,000 – 9,000 per a time. The factors about the demand of the sponsors and the audiences that allowed them to perform in the various cultural shows which were the reflect the existence of the

Klongyaw plying. And the factors concerning the continuing as we can see as at present.

The adjustment process for surviving of the Klongyaw playing groups i.e the collection of the applied KlongYaw playing groups by mixing the modern instruments with the Klongyaw playing, the performance of the applied Klongyaw playing. The adapting of the musical rhythms to make it more harmonic with the present songs, and the application of the of the clothes which has a unique characters of each group.

Ways to conserve and spread of the local wisdoms in the form of Klongyaw playing. i.e. the arranging for teaching the Klongyaw playing techniques in the community schools. The Klongyaw playing competition in order to support the applied Klongyaw and arrange the Klongyaw media such as the videos or the video-CD to help support to the Klongyaw dissemination.

มหาวิทยาลัยราชภัฏ
Buriram Rajabhat University

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ทฤษฎีการตอบสนอง.....	7
ทฤษฎีบทบาทหน้าที่.....	8
ทฤษฎีการผสมผสานวัฒนธรรม.....	8
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม.....	10
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน.....	17
ประเพณีท้องถิ่นอีสานกับการละเล่นกลองยาว.....	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	26
กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	30
3 วิธีดำเนินงานวิจัย	31
ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย.....	31
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	32
การสร้างเครื่องมือ.....	32
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	33
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	35

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 บริบทชุมชน	36
ประวัติความเป็นมา.....	36
สภาพทางภูมิศาสตร์.....	37
สภาพทางภูมิอากาศ.....	40
สภาพทางการปกครอง.....	40
องค์กรทางสังคม.....	44
ประวัติความเป็นมาของกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย.....	46
ประวัติคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม.....	47
ประวัติคณะกลองยาวเมืองเกษ.....	49
ประวัติคณะกลองยวน้องใหม่ขวัญใจปายาง.....	51
5 ผลการศึกษา	55
ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว.....	55
กระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว.....	64
แนวทางในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	80
6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	82
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	82
วิธีดำเนินการวิจัย.....	80
สรุปผลการวิจัย.....	83
อภิปรายผล.....	88
ข้อเสนอแนะ.....	91
บรรณานุกรม	92

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก.....	96
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์.....	97
ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	107
ภาคผนวก ค ขั้นตอนการทำกลองยาว.....	111
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	122

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 การคมนาคมในพื้นที่.....	39
2 จำนวนประชากร.....	41
3 จำนวนหมู่บ้านและประชากร จำแนกเป็นตำบล.....	41
4 รายชื่อกำนันในอำเภอเกษตรวิสัย.....	42
5 โรงเรียนที่อยู่ในเขตอำเภอเกษตรวิสัย.....	43
6 รายชื่อสมาชิกคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม.....	48
7 รายชื่อสมาชิกคณะกลองยาวเมืองเกษ.....	50
8 รายชื่อสมาชิกคณะกลองยวน้องใหม่ขวัญใจปายาง.....	52
9 รายได้ต่อปีของคณะกลองยาวทั้ง 3 คณะ พ.ศ. 2548.....	60
10 การรับงานของคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม.....	61
11 การรับงานของคณะกลองยาวเมืองเกษ.....	62
12 การรับงานคณะกลองยวน้องใหม่ขวัญใจปายาง.....	62
13 การตีจังหวะแบบดั้งเดิม.....	73
14 การตีจังหวะแบบประยุกต์.....	73
15 จังหวะกลองยาว รำมะนา ฉาบใหญ่ การประสมวงแบบดั้งเดิม (แบบที่ 1).....	74
16 จังหวะกลองยาว รำมะนา ฉาบใหญ่ การประสมวงแบบดั้งเดิม (แบบที่ 2).....	75
17 จังหวะกลองยาว รำมะนา ฉาบใหญ่ การประสมวงแบบดั้งเดิม (แบบที่ 3).....	75
18 จังหวะกลองยาว รำมะนา ฉาบใหญ่ การประสมวงแบบประยุกต์ (แบบที่ 1).....	76
19 จังหวะกลองยาว รำมะนา ฉาบใหญ่ การประสมวงแบบประยุกต์ (แบบที่ 2).....	76
20 จังหวะกลองยาว รำมะนา ฉาบใหญ่ การประสมวงแบบประยุกต์ (แบบที่ 3).....	77

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	30
2 สมาชิกคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม.....	47
3 สมาชิกคณะกลองยาวเมืองเกษ.....	49
4 สมาชิกคณะกลองยวน้องใหม่ขวัญใจปายาง.....	51
5 องค์ประกอบเครื่องเช่นไหว้ครู.....	53
6 การไหว้ครูของคณะกลองยาว.....	53
7 กลองยาว.....	56
8 กลองรำมะนา.....	56
9 ฉิ่ง.....	57
10 ฉาบ.....	57
11 ฆ้อง.....	58
12 คณะกลองยาวร่วมแสดงในงานบวช.....	59
13 คณะกลองยาวร่วมแสดงในงานผ้าป่าสามัคคี.....	60
14 พิณ.....	65
15 กีตาร์.....	65
16 คีย์บอร์ด.....	66
17 เบส.....	67
18 กลองโซโล่.....	68
19 กลองสองหน้า.....	68
20 ลำโพงและเครื่องขยายเสียง.....	69
21 เครื่องปั่นไฟ.....	69
22 การประสมวงในการบรรเลงกลองยาวแบบดั้งเดิม.....	71
23 การประสมวงในการบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์.....	72
24 การแต่งกายคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม.....	78
25 การแต่งกายคณะกลองยาวเมืองเกษ.....	79
26 การแต่งกายคณะกลองยวน้องใหม่ขวัญใจปายาง.....	80

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกในปัจจุบันเป็นโลกที่ไร้พรมแดน ระยะทางที่ห่างไกลจะไม่เป็นอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารหรือเดินทางมาหากันอีกต่อไป ทั้งนี้ความสะดวกรวดเร็วในการคมนาคม และเทคโนโลยีติดต่อสื่อสารได้เชื่อมโยงประเทศต่าง ๆ ให้ใกล้ชิดกันมากขึ้น ทำให้โลกที่เคยกว้างแคบลง คนที่อยู่ห่างกันคนละมุมโลกสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และเหตุการณ์ทุกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในดินแดนที่ห่างไกล ทำให้มีโลกทัศน์กว้างขึ้นและมีผลต่อแนวคิดเกี่ยวกับชุมชน หมู่บ้าน ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ฯลฯ และจะส่งเสริมให้เกิดการครอบงำในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวจากประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ และนับวันจะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเป็นลำดับจนทำให้ขาดความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาติหรือท้องถิ่นไปในที่สุด

วัฒนธรรมเป็นเครื่องแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มชน เป็นภูมิคุ้มกันชุมชนให้แข็งแรงและดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบัน ชุมชนที่มีวัฒนธรรมแข็งแกร่งจะสามารถเลือกที่จะรับหรือปฏิเสธค่านิยมที่ไม่สอดคล้องกับชีวิตและวัฒนธรรมของตน ดังนั้นการสร้างวัฒนธรรมให้แก่ชุมชนจึงทำได้โดยการรักษาวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของกลุ่มชนไว้นั่นเอง (อัครพล ชูเชิด. 2542 : 1)

ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง และเป็นภูมิปัญญาที่มีความผูกพันกับท้องถิ่นอันเป็นรากฐานของสังคมที่นำไปสู่ความเจริญของบ้านเมือง และนำมาซึ่งการละเล่นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดนตรีประจำถิ่นซึ่งเปรียบเสมือนอาหารทางจิตใจ อารมณ์และสังคมไปพร้อม ๆ กัน การละเล่นพื้นบ้านมีความเด่นชัดในเอกลักษณ์ของตน ตามลักษณะลีลาความเคลื่อนไหว (สุภาพร มากแจ้ง. 2540 : 24)

การละเล่นพื้นบ้านเป็นกิจกรรมทางสังคม ซึ่งทำให้คนเล่นมีโอกาสพบปะสัมพันธ์กันได้พูดคุยและทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ได้รับความเพลิดเพลิน มีชีวิตจิตใจเบิกบาน มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ลักษณะของการละเล่นพื้นบ้านจึงไม่เคร่งครัดหรือเอาจริงจังในเรื่องระเบียบแบบแผน จึงกล่าวได้ว่าลักษณะวิธีการละเล่นของแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกัน อาจถูกดัดแปลงให้สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น ๆ ทั้งรูปแบบการแสดง เครื่องแต่งกายและการใช้อุปกรณ์ ลักษณะในการละเล่นพื้นบ้านของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ซึ่งแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีการยอมรับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งด้วยการสอน แนะนำ หรือด้วยการเล่นเลียนแบบกัน

ปัจจุบันอิทธิพลของเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่แพร่จากสังคมเมืองหลวงไปสู่ชนบทโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เครื่องขยายเสียง เทปดรัม ซีดี คอมพิวเตอร์ ฯลฯ ได้นำเอาความบันเทิงในรูปแบบใหม่ไปสู่สังคมชนบท ไม่ว่าจะเป็นเพลง ลูกทุ่งหรือดนตรีสากลและภาพยนตร์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งบันเทิงรูปแบบใหม่ที่มีความนิยมสูงมากในสังคมไทย และถูกนำมาจัดแสดงในงานต่าง ๆ อย่างแพร่หลายจึงส่งผลกระทบต่อการเล่นพื้นบ้านที่เคยสืบทอดมาแต่อดีตเริ่มเสื่อมความนิยมลง ปัจจุบันเมื่อมีการจัดงานต่าง ๆ ในหมู่บ้านก็จะมีดนตรีลูกทุ่งหรือภาพยนตร์เป็นเครื่องบันเทิงใหม่เข้ามาแทนที่ ผลของการเปลี่ยนแปลงที่นำความเสื่อมเข้ามาสู่การเล่นพื้นบ้านอีกด้านหนึ่งก็คือการหลงใหลเข้ามาหางานทำในเมืองของชาวชนบทอย่างมากมาย ทำให้เกิดวัฒนธรรมความบันเทิงในรูปแบบใหม่ที่นิยมอย่างแพร่หลาย จนเปลี่ยนวัฒนธรรมบ้านมาเป็นดนตรีลูกทุ่งหรือวงสตริง

ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้าน นับว่าเป็นวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องเกื้อกูลต่อกัน โดยมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมพื้นบ้านสาขาอื่นๆ เช่น ศิลปะดนตรี วรรณกรรม ตลอดจนสภาวะแวดล้อมของสังคมในยุคหนึ่ง ๆ เนื้อหาสาระมุ่งให้ความสนุกสนานบันเทิงใจ บางครั้งเป็นการสอนใจหรือเตือนใจชาวบ้าน เพื่อให้กระทำหรือละเว้นการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดในชุมชนการละเล่นดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นในสังคมและวัฒนธรรมไทยยุคนั้น การแสดงพื้นบ้านจึงไม่ใช่เพื่อรีนเรจบันเทิงใจเท่านั้น แต่จะเป็นจุดหมายเหตุให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาสังคมยุคนั้นได้เป็นอย่างดี ธรรมชาติของการละเล่นพื้นบ้านนั้นก็ไม่ได้แตกต่างอะไรจากหุ่นที่ยังไม่ได้แต่งตัว เป็นหุ่นที่มีความสะอาด บริสุทธิ์และเป็นจริง ไม่มีมายาเจีปน ศิลปินพื้นบ้านที่ถูกสร้างมาจากสังคมชาวบ้าน จะเป็นผู้ออกให้เราทราบถึงฐานะทางสังคมในระดับ "ชาวบ้าน" ด้วยศิลปะที่เขาแสดงออกมาให้เราได้เห็นอย่างชัดเจน ทำให้เราได้ทราบถึงสิ่งต่าง ๆ ทำให้คนรุ่นหลังได้อาศัยศิลปวัฒนธรรมชาวบ้าน มองลึกเข้าไปสู่สังคมไทยในอดีตได้อย่างชัดเจน ดนตรีพื้นบ้าน(เพลงพื้นบ้าน) จึงเปรียบเสมือนกระจกใสที่ส่องให้เห็นถึงสภาพสังคมไทยในอดีตได้อย่างชัดเจน (สังต์ ภูเขาทอง. 2539 : 54)

ดนตรีที่มาจากการเล่นพื้นบ้านเป็นดนตรีที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดตลอดจนความเชื่อและนิสัยใจคอของชาวบ้าน เพราะเหตุนี้ดนตรีที่มาจากการเล่นพื้นบ้านจึงสามารถเข้าถึงและครองใจชาวบ้านได้มากกว่าดนตรีที่มาจากการทำกิจกรรมประเภทอื่น เนื้อหาสาระของดนตรีที่มาจากการเล่นพื้นบ้านมีทั้งให้ความรู้และความบันเทิง เป็นต้นว่า ความรู้เกี่ยวกับทางโลกและทางธรรม เป็นการสั่งสอนให้คนประพฤติในสิ่งดีงามและการดำเนินชีวิตในวิถีท้องถิ่น การละเล่นพื้นบ้านยังเป็นอาหารหูและอาหารใจที่วิเศษสุด ถ้าชาวบ้านได้ฟังดนตรีจากการละเล่นพื้นบ้านที่ชาวบ้านเข้าใจและซาบซึ้งแล้วไซ้ ชาวบ้านก็จะมีสุขจิตที่ดี คือมีความสุขใจแล้วจะมีส่วนช่วยให้สุขภาพทางกายดีด้วย เมื่อชาวบ้านมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ ก็จะเป็นสมาชิกที่คุณภาพของครอบครัวและของประเทศชาติ สามารถทำมาหาเลี้ยงครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้ เมื่อครอบครัวอยู่ดีมีสุข ประเทศชาติก็จะมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองส่งผลดีต่อกันเป็น

ลูกโซ่ ฉะนั้นดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านจึงมีความสำคัญและมีประโยชน์ยิ่ง (เจริญชัย ชนไพโรจน์. 2526 : 11) การศึกษาดนตรีพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน จึงเป็นการศึกษาอารมณ์แก่นแท้ของมนุษย์ เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ สังคมของมนุษย์ ตลอดจนวัฒนธรรมและค่านิยมในสังคมนั้นๆ

กลองยาวเป็นการละเล่นดนตรีพื้นบ้านของไทยที่นิยมกันทุกภาค สันนิษฐานว่ามีต้นกำเนิดมาจากมอญและพม่า (อุทัย สินธุสาร. 2530 : 74) และได้นำมาเผยแพร่ในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ดัดแปลงปรับปรุงจนมีเอกลักษณ์เป็นแบบไทยๆ นิยมใช้แสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ โดยเฉพาะงานบวชเพราะเชื่อว่าเสียงกลองนั้นจะขับไล่มารร้ายที่จะมาขัดขวางไม่ให้บวชพระได้ การละเล่นกลองยาวนั้น นอกจากกลองยาวที่มีหลายขนาด เล็ก กลาง ใหญ่ ยังต้องมีเครื่องดนตรีอื่นร่วมประกอบการบรรเลงอีก คือ ฉิ่ง ฉาบ กรับ โหม่ง เพื่อให้เสียงไพเราะเร้าใจสนุกสนานสอดประสานกัน สีลาการดีจะมีการใช้คอก ใช้เข่า หรือรำล่อกับฉาบ บางท้องถิ่นของไทยเรียกว่า เกิดเทิงหรือเทิงบ้อง ตามเสียงที่ตีออกไป กลองยาวถือว่าเป็นศิลปะดนตรีที่มาจากการละเล่นพื้นบ้านที่ควรอนุรักษ์ และส่งเสริมเผยแพร่แก่เยาวชนรุ่นหลังทั้งด้านเครื่องดนตรี การประสมวงและการบรรเลง ตลอดจนโอกาสในการบรรเลงในเทศกาล 12 เดือนของอีสาน ดังนั้นกลองยาวจึงมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างแน่นแฟ้น เป็นศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่น่าภาคภูมิใจและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ และจะพบว่าวัฒนธรรมอันดีงามของไทยหลายประการ กำลังถูกวัฒนธรรมต่างชาติกลืนหายไปอย่างน่าเป็นห่วง รัฐบาลทุกยุคทุกสมัย รวมทั้งองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเล็งเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและสำคัญสำหรับบ้านเมืองจึงได้ร่วมกันรณรงค์เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยโดยตลอด (นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. 2541 : 70)

ชาวอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งซึ่งอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการดำเนินชีวิตที่เป็นรูปแบบเฉพาะของตนเอง มีภาษา ดนตรี การละเล่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อเฉพาะกลุ่มของตนเองที่สืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่อง และมีการนำการละเล่นพื้นบ้านเข้ามาประกอบในการดำเนินกิจกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ในชุมชนอยู่เสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ที่นิยมเล่นนำขบวนในงานประเพณีในทุกชุมชนของอำเภอเกษตรวิสัย แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากค่านิยมเปลี่ยนไปนิยมวัตถุมากกว่าเดิม อันเนื่องมาจากวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามาอย่างแพร่หลายและซึมซับกันได้อย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดค่านิยมในการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไปทั้งแฟชั่นการแต่งกาย หรือแม้กระทั่งการรับฟังดนตรี จะเห็นได้ว่าจากเดิมที่เคยใช้กลองยาวแห่ นำขบวนงานประเพณีต่าง ๆ ก็เปลี่ยนเป็นรถเครื่องเสียงที่เปิดเพลงร่วมสมัยให้คนเดิน โดยมองข้ามการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวเพราะเห็นว่าเชยและโบราณ ไม่สนุกสนานเร้าใจ ทำให้คณะกลองยาวหลายคณะต้องยุบวงและเลิกเล่นไปเพราะไม่มีผู้มาว่าจ้าง หากการละเล่นพื้น

กลองยาวยังเลื่อมความนิยมอยู่เช่นนี้ อีกไม่นานการละเล่นกลองยาวอาจสูญหายจากอำเภอ เกษตรวิสัยได้ จึงเป็นสาเหตุสำคัญให้ผู้วิจัยมีความต้องการที่จะศึกษาการละเล่นพื้นบ้านกลอง ยาวของอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เพราะมีเหตุปัจจัยในหลายด้านที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจ ศึกษา อาทิ การเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การปรับตัว รูปแบบการแสดง เครื่อง ดนตรีประกอบ องค์ประกอบของการละเล่นพื้นบ้าน ประเพณีทั้ง 12 เดือน รวมถึงบทบาท ทางสังคม และปัจจัยที่ทำให้การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน เป็นแนวทางใน การสร้างกระแสการอนุรักษ์ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่นกลองยาว เพื่อเป็น การสืบสานประเพณีวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นข้อมูลเพื่อการสืบค้นต่อไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาวที่ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่น กลองยาวที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวในปัจจุบัน
2. ทำให้ทราบกระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาวที่ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
3. ทำให้ทราบแนวทางในการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่น พื้นบ้านกลองยาวที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.1 บริบทของชุมชน

1.2 ประวัติและความเป็นมาของกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย

1.3 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ปัจจัย ได้แก่ เครื่องดนตรีประกอบ โอกาสในการแสดง การสร้างรายได้ ความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดง และการสืบทอด

1.4 กระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ได้แก่ การประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ การบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์ และประยุกต์เครื่องแต่งกาย

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้เลือกเอาพื้นที่แบบเจาะจงคือ เขตพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นพื้นที่ในการศึกษา ตั้งแต่ตุลาคม 2548 ถึง กันยายน 2549 ซึ่งมีเหตุผลในการคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษา ดังนี้

2.1 เป็นพื้นที่ที่มีปรากฏการณ์ตามประเด็นที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษา คือ มีการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว

2.2 เป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยสามารถเดินทางเก็บข้อมูลได้สะดวก เนื่องจากอยู่ในเขตพื้นที่เดียวกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กลองยาว หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทตี หุ่นกลองทำด้วยไม้จริง เช่น ไม้ขนุน มีลักษณะตอนด้านหน้าใหญ่ ตอนด้านท้ายเรียวแล้วบานออกเป็นรูปดอกสำเภา กลองยาวจะมีหลายขนาด ขึ้นหน้าเดียว ตัวกลองยาวนั้นมักนิยมตกแต่งให้สวยงามด้วยผ้าสี หรือผ้าดอกเย็บจีบย่น ปล่อยเชิงเป็นระบายห้อยลงมาปกตัวกลอง มีสายสะพายผูกชายหนึ่งที่หูห้วงริมขอบกลอง อีกชายหนึ่งผูกที่หางสำหรับคล้องสายสะพายบา การเทียบเสียงไม่แน่นอน แล้วแต่ขนาดของกลอง มีการเทียบเสียงในชุดเดียวกันที่เล่นเป็นหมู่โดยใช้ข้าวสุกบดผสมขี้เถ้าถ่วงหน้ากลองให้ตึงกังวานโดยการตีด้วยมือ นอกจากนี้ผู้เล่นสามารถแสดงโลดโผนใช้กำปั้นตีศอกถอง ตีระฆัง โหม่ง เข่ากระทู้ สันเท้ากระทก ทำได้อย่างสนุกสนานเร้าใจ

คณะกลองยาว หมายถึง คณะดนตรีที่ประกอบด้วยเครื่องดนตรีหลายประเภท และมีผู้เล่นหลายคนโดยมีกลองยาวเป็นเครื่องดนตรีหลัก ในการสร้างจังหวะที่สนุกสนานเร้าใจ มีเครื่องดนตรีประเภทสร้างทำนองเป็นตัวเสริม ซึ่งได้แก่ พิณ กีตาร์ คีย์บอร์ด และมีผู้รำประกอบทำให้เกิดสีสัน สนุกสนานเร้าใจมากยิ่งขึ้น

ดนตรีพื้นบ้าน หมายถึง ดนตรีหรือเพลงที่ผู้คนในกลุ่มชนหนึ่ง ๆ ได้บรรเลงหรือขับร้อง หรือทั้งบรรเลงและขับร้องด้วยการจดจำสืบต่อกันมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน ดนตรีพื้นบ้าน ส่วนมากจะมีอายุเก่าแก่จนคนรุ่นหลัง ๆ ไม่สามารถทราบว่าผู้ใดแต่งขึ้นเมื่อใด

การละเล่นพื้นบ้าน หมายถึง การทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ ความสนุกสนาน และความสามัคคีในชุมชน เช่น การละเล่นพื้นบ้านกลองยาว การละเล่นพื้นบ้านหมอลำ การละเล่นพื้นบ้านซอล้านนา และมีการสืบทอดกิจกรรมเหล่านั้นมาจนปัจจุบัน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ หมายถึง สิ่งที่ส่งผลทำให้คณะกลองยาวดำรงอยู่ได้ ได้แก่ เครื่องดนตรีประกอบ โอกาสในการแสดง การสร้างรายได้ ความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดง และการสืบทอด

การปรับตัวของคณะกลองยาว หมายถึง การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีลักษณะ 3 แบบ คือ การประสมวงแบบประยุกต์ และการบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์ และการประยุกต์เครื่องแต่งกาย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการดำรงอยู่ของการละเล่นกลองยาว ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสำหรับกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย อีกทั้งช่วยให้สามารถอธิบายเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของการละเล่นกลองยาว แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ คือ

1. ทฤษฎีการตอบสนอง
2. ทฤษฎีบทบาทหน้าที่
3. ทฤษฎีการผสมผสานวัฒนธรรม
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม
5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน
6. ประเพณีท้องถิ่นอีสานกับการละเล่นกลองยาว
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดในการศึกษา

ทฤษฎีการตอบสนอง

ทฤษฎีนี้มาจากทฤษฎีหน้าที่นิยม ของมาลินอฟสกี (Malinowsky) ซึ่งมองวัฒนธรรมว่าทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ซึ่งแบ่งแยกวัฒนธรรมและบุคลิกภาพออกเป็น 2 ระบบ ที่มีความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิด แต่ละระบบมีองค์ประกอบต่างๆ ซึ่งทำหน้าที่ดูแลรักษาระบบภายในเอาไว้ วัฒนธรรมเป็นระบบซึ่งทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการทางสังคม ถ้าบทบาททางสังคมของมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจของมนุษย์ได้ ความต้องการเหล่านี้จะช่วยกระตุ้นหรือเป็นแรงจูงใจให้มนุษย์ทำหน้าที่ตามบทบาททางสังคมของเขาได้อย่างเต็มที่ซึ่งทำให้สังคมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลิกภาพจึงทำหน้าที่ในการส่งเสริมการทำงานของสังคมให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น (งามพิศ สัตย์สงวน 2543 : 62)

ทฤษฎีบทบาทหน้าที่

ความคิดหลักของทฤษฎีบทบาทหน้าที่ คือ วัฒนธรรมสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคล และวัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น 3 ประการของมนุษย์ คือ ความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐาน ความต้องการจำเป็นขั้นต่อมาคือความต้องการด้านสังคม และความต้องการทางด้านจิตใจ ความต้องการเบื้องต้นคือความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพอยู่ เช่น ต้องการอาหารหรือที่อยู่อาศัย ส่วนความต้องการขั้นที่ 2 จะเกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐาน และทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่นการแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร และการป้องกันภัย การผลิตสินค้าและบริการต่างๆ และการควบคุมทางสังคม ความต้องการขั้นที่ 3 คือ ความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ต้องการความสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายของชีวิต ระบบของสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้กฎหมาย ศาสนา นิยาบปรัมปรา ศิลปะ และเวทมนตร์คาถา โดยทั่วไปเวทมนตร์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบาก และมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้างทำให้เกิดความมั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์คาถาให้ช่วยเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น วัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ที่ต้องทำ คือ การตอบสนองความต้องการจำเป็นของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่างดังกล่าวมาแล้ว ลักษณะอีกอย่างหนึ่งของทฤษฎีบทบาทหน้าที่ คือ การศึกษา วัฒนธรรมด้านหนึ่งจะนำไปสู่การศึกษาระบบวัฒนธรรมทั้งหมด(งามพิศ สัตย์สงวน. 2538 : 62)

ทฤษฎีการผสมผสานวัฒนธรรม

ในการศึกษาการผสมผสานวัฒนธรรมอาจมองได้ 2 แนวทาง

1. การเปลี่ยนแปลงในแบบแผนวัฒนธรรมดั้งเดิมของแต่ละกลุ่มอันเป็นผลมาจากการติดต่อ ในกรณีนี้อาจมองเป็นการผสมผสานวัฒนธรรมได้
 2. กระบวนการที่มีปัจเจกบุคคลซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกันได้มีการติดต่อกันและมีการรับพร้อมกับดัดแปลงแบบวัฒนธรรมบางอย่างของกันและกัน ในกรณีนี้อาจศึกษาแนวคิดที่ต้องการอธิบายการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมได้ และนำมารวมกลุ่มแนวคิดที่ต้องการอธิบายความสัมพันธ์วัฒนธรรม การศึกษาการผสมผสานวัฒนธรรมควรจะครอบคลุม 6 ประเด็น ได้แก่ รูปแบบของการติดต่อ สถานการณ์ที่เกิดความผสมผสานวัฒนธรรม กระบวนการผสมผสานวัฒนธรรม กลไกทางจิตวิทยาในการเลือกและบูรณาการวัฒนธรรม และผลการผสมผสานวัฒนธรรมดังนี้
- รูปแบบของการติดต่อ การพิจารณารูปแบบของการติดต่อควรจะครอบคลุมประเด็นต่างๆ ลักษณะวัฒนธรรมของกลุ่มที่มาติดต่อกันมีความซับซ้อน แตกต่างกันมากน้อยเพียงใด

สถานการณ์ที่เกิดการผสมผสานวัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มที่มาติดต่อนั้นรับวัฒนธรรมของอีกฝ่ายโดยสมัครใจหรือว่าถูกบังคับ

กระบวนการผสมผสานวัฒนธรรม ได้แก่ การเลือกวัฒนธรรมต่างๆ ที่มีการผสมผสานเพื่อการศึกษาพิจารณากระบวนการบูรณาการวัฒนธรรมที่รับมาจากกลุ่มอื่น

กลไกทางจิตวิทยาในการเลือกและบูรณาการลักษณะวัฒนธรรม พิจารณาเรื่องต่างๆ คือ บทบาทของปัจเจกบุคคล ความรู้สึกของปัจเจกบุคคลในการรับวัฒนธรรมอื่น

ผลของการผสมผสานวัฒนธรรม ในสถานการณ์การผสมผสานวัฒนธรรมกลุ่มที่มีสภาพทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจสูงกว่าอีกกลุ่มหนึ่ง กลุ่มที่ต่ำกว่าพยายามใช้กลุ่มที่สูงในการอ้างอิง (จวีวรรณ ประจบเหมาะ 2532 : 46 - 48)

วัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อาจมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงให้เจริญงอกงามตามยุคสมัย หรือการติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มชน ซึ่งได้มีนักวิชาการสรุปเกี่ยวกับการผสมผสานวัฒนธรรมไว้ดังนี้

สุพัตรา สุภาพ (2518 : 125 - 126) กล่าวว่า การผสมผสานวัฒนธรรมเป็นวิธีการที่รับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาปฏิบัติ การผสมผสานวัฒนธรรมที่รับเข้ามามากลายเป็นส่วนหนึ่งที่เราปฏิบัติสืบต่อกันมา การผสมผสานวัฒนธรรมจะมีมากเมื่อสังคมหนึ่งถูกรุกรานและอีกฝ่ายหนึ่งชนะ พวกที่ชนะจะพยายามบังคับพวกที่แพ้ให้ปฏิบัติตามแบบอย่างการดำรงชีวิตของตน อย่างไรก็ตาม สังคมต่างๆ ย่อมจะหวงแหนและรักษาวัฒนธรรมเดิมของตนไว้ และพยายามป้องกันการผสมผสานโดยการพยายามไม่ให้สนิทสนมกัน หรือกีดกันหรือสร้างกฎเกณฑ์ไม่ให้ติดต่อสัมพันธ์กัน ซึ่งความพยายามยากที่จะบรรลุผล กระบวนการผสมผสานวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องง่ายเสมอไปบางคนอาจจะถ่ายทอดและรับง่ายกว่าบุคคลอื่น หรือบางคนอาจจะต่อต้าน การผสมผสานของวัฒนธรรมมักจะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกของวัฒนธรรมหนึ่งติดต่อเกี่ยวข้องกับอีกสมาชิกของอีกวัฒนธรรมหนึ่งมาเป็นเวลาช้านาน

อุทัย หิรัญโต (2526 : 2) กล่าวว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม หมายถึงการที่บุคคลต่างๆ ที่มีวัฒนธรรมต่างกันมีการติดต่อกันและเป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบวัฒนธรรมเดิมของทั้งสองกลุ่ม หรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม หมายถึงกระบวนการต่างๆ และผลของกระบวนการดังกล่าวทำให้บุคคลและกลุ่มคนยอมรับวัฒนธรรมอื่น ซึ่งไม่ใช่วัฒนธรรมเดิมของตนเองโดยการติดต่อสังสรรค์ระหว่างกัน ลักษณะดังกล่าวถือเป็น การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ธรรมชาติของวัฒนธรรมย่อมมีการสืบส่งทอด ถ่ายโอนกันอยู่เสมอ โดยเฉพาะในสังคมที่มีการคมนาคมติดต่อกันอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหรือผสมผสานทางวัฒนธรรมไม่จำกัดเฉพาะในท้องถิ่นหรือภายในประเทศเท่านั้น หากยังขยายขอบเขตไปต่างประเทศด้วย

ยั้งยง เรื่องทอง (2452 : 90) กล่าวว่า การที่มนุษย์เราอยู่ร่วมกันเป็นสังคม "การผ່อนปรนเข้าหากัน" ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่งของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การผ່อนปรนเข้าหากันคือการที่บุคคลปรับตัวเข้าหากันหรือจัดระบบความสัมพันธ์ต่อกันเสียใหม่เพื่อขจัดความขัดแย้งต่อกัน แล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับนิสัย ทัศนคติ ที่ทำ ความรู้สึก และแบบแห่งพฤติกรรมเป็นต้น "การผสมผสานกลมกลืน" คือกระบวนการต่างๆที่ทำให้ผู้คนต่างเชื้อชาติกัน มีวัฒนธรรมที่ต่างกัน อยู่ในอาณาเขตเดียวกันบรรลุถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรม หรือเป็นกระบวนการคัดกลืนซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่แตกต่างกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วทำความแตกต่างทางวัฒนธรรมหมดสิ้นไปสำหรับ "การผสมผสานทางวัฒนธรรม"

งามพิศ สัตย์สงวน (2538 : 39) กล่าวว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อทางวัฒนธรรม เป็นผลจากการที่ปัจเจกชนหรือกลุ่มคนต่างๆ แทนที่วัฒนธรรมของตนเองโดยวัฒนธรรมอื่นๆ ปรากฏการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นแล้วและกำลังเกิดขึ้นและจะเกิดต่อไปในอนาคตด้วย การผสมผสานทางวัฒนธรรมจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ต่างๆ กระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นในระดับวัฒนธรรมย่อยด้วยเพราะการติดต่อระหว่างกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

ความหมายของสังคมและวัฒนธรรม

ความหมายของสังคมและวัฒนธรรม คือ สิ่งที่มีมนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้นเพื่อความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เลียนแบบกันได้ เอาอย่างกันได้ วัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้จากคนสมัยก่อนสืบต่อกันมาเป็นประเพณี วัฒนธรรมจึงเป็นทั้งความคิดเห็นและการกระทำของมนุษย์ในส่วนรวมที่เป็นลักษณะเดียวกันและสำแดงให้ปรากฏเป็นภาษา ความเชื่อ ระเบียบ ประเพณี ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

พวงผกา ประเสริฐศิลป์ (2541 : 3) ได้สรุปความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า คำว่า "วัฒนธรรม" เป็นคำที่มาจากกรรวมคำ 2 คำ ในลักษณะสมาสเข้าด้วยกัน คือ วัฒนธรรม หรือ วัฒนา พัฒนาก็ได้ แปลว่าความเจริญงอกงาม รุ่งเรือง ก้าวหน้า ส่วนคำว่า ธรรม แปลว่าการกระทำหรือข้อที่ควรปฏิบัติ ดังนั้นวัฒนธรรมจึงหมายถึงข้อกำหนดให้มนุษย์ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทั้งด้านกาย วาจา และใจ ไปพร้อมๆ กัน จะมีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งไม่ได้

สุพัตรา สุภาพ (2541 : 107) ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมมีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติการจัดระเบียบตลอดจนระบบความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุมและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ

อรอนงค์ สุวรรณกุล (2541 : 7) ให้แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือรูปแบบในการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนในสังคม ซึ่งถ้าเป็นคนในสังคมเดียวกัน รูปแบบการดำเนินชีวิตจะมีส่วนคล้ายคลึงกัน หรือมีลักษณะร่วมกันอยู่ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ ภาษา กิริยามารยาท การแต่งกาย ความเป็นอยู่ การดำรงชีพ สภาพที่อยู่อาศัย และการละเล่นซึ่งการละเล่นของแต่ละวัฒนธรรมเป็นเครื่องหมายที่บ่งบอกถึงความแตกต่างหรือความคล้ายคลึงกันของสังคมนั้นเอง

อนันต์ กาญจนพันธ์ (2538 : 4 - 5) กล่าวว่า หากพิจารณาความหมายของวัฒนธรรมในเชิงชีวิตวัฒนธรรมแล้ว วัฒนธรรมน่าจะถือได้ว่าเป็นองค์รวมของวิถีคิด คุณค่า และอุดมการณ์ของสังคมที่มนุษย์สร้างและสั่งสมมา ในความพยายามที่จะแสดงออกถึงจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์และการปรับตัวของระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและธรรมชาติ ภายใต้เงื่อนไขและบริบทที่แตกต่างกัน ตามนัยนี้วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนพลังที่อยู่เบื้องหลังศิลปะและวิถีชีวิตของสังคมมนุษย์ที่มีความหลากหลายและซับซ้อนแตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็มีพลังในการเคลื่อนไหวได้ วัฒนธรรมในฐานะขององค์รวมนั้นประกอบด้วยระบบใหญ่ อย่างน้อย 3 ระบบซ้อนกันอยู่ อย่างมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยง

1. ระบบคุณค่า ซึ่งหมายถึงศีลธรรมส่วนรวม และจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ที่สร้างสรรค์ มักแสดงออกในรูปของจักรวาลความคิดที่ให้ความสำคัญกับความเป็นธรรม ความอุดมสมบูรณ์ และความยั่งยืนของสังคมและชาติบนพื้นฐานของความเคารพต่อส่วนรวม และเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองในสังคมที่เป็นจริงจะเห็นระบบคุณค่านี้ในรูปของศาสนา ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ เช่น การนับถือผี ซึ่งจะเป็นศีลหรือข้อห้ามไม่ให้เกิดการละเมิดเพื่อนมนุษย์และส่วนรวม ทำหน้าที่เหมือนกฎเกณฑ์หรือจารีตที่ปฏิบัติในสังคม

2. ระบบภูมิปัญญา ซึ่งครอบคลุมวิถีคิดของสังคม โดยเฉพาะการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับธรรมชาติแวดล้อม มักปรากฏให้เห็นในรูปของกระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ การผลิตใหม่ การถ่ายทอดความรู้ผ่านทางองค์กรทางสังคมในท้องถิ่นเพื่อปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม นอกจากนั้นยังสามารถเห็นได้จากแบบแผนความสัมพันธ์ของสังคม เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและเครือข่ายตลอดจนแบบแผนทางการใช้ทรัพยากร เช่น ที่ดิน น้ำ และป่า ซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่สะท้อนเห็นคุณค่าทางศีลธรรมของสังคมนั้นได้เป็นอย่างดี แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าสังคมนั้นต้องมีอิสระและความเป็นตัวของตัวเองพอสมควร เพราะสามารถประดิษฐ์และ

สร้างสรรค์ภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับคุณธรรมได้ ขณะที่ภูมิปัญญามักถูกขัดแย้งกับระบบคุณค่าและศีลธรรมในสังคมที่ถูกครอบงำจากภายนอก

3. ระบบอุดมการณ์อำนาจ หมายถึง ศักดิ์ศรีและสิทธิของความเป็นมนุษย์ ซึ่งถือเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่จะสร้างเสริมความมั่นใจและอำนาจให้กับคนในชุมชนหรือสังคมท้องถิ่น เพื่อเป็นพลังในการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่และถ่ายทอดภูมิปัญญาในการพัฒนาสังคมให้ เป็นไปตามหลักของศีลธรรมที่เคารพความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรมและความยั่งยืนของ ธรรมชาติ นอกจากนี้อุดมการณ์นี้ยังแสดงถึงศักยภาพของชุมชน ในการผลิตใหม่ของความ เป็นชุมชนเพื่อรักษาความเป็นอิสระของตนเองเมื่อต้องเผชิญหน้ากับการครอบงำจากภายนอก เพราะอุดมการณ์นี้เป็นระบบสัญลักษณ์ความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ชุมชนท้องถิ่น เพศ หรือชาติพันธุ์

ลักษณะของสังคมและวัฒนธรรม

พวงผกา ประเสริฐศิลป์ (2541 : 9) ได้แบ่งลักษณะของวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. วัฒนธรรมเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ มนุษย์แตกต่างจากสัตว์ตรงที่มีการ รู้จักคิด มีการเรียนรู้ มีการปรับปรุงระบบชีวิตของตนให้เจริญ มีการอยู่ดีกินดี มีความสุข ความสะดวกสบาย วัฒนธรรมมีการถ่ายทอดเพื่อให้เกิดความเข้าใจในแนวเดียวกัน และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้ ดังนั้น วัฒนธรรมจึงมีการถ่ายทอดได้ทางเดียวเท่านั้นคือการเรียนรู้ เมื่อ คนเราเกิดมายังไม่มีความรู้ติดตัวมาด้วยยังไม่รู้จักพูด แต่งตัวไม่เป็น ไม่รู้ว่าอะไรใช้ เป็น อาหาร ชั้บร้อน เดินรำไม่เป็น สิ่งที่เป็นวัฒนธรรมเหล่านี้เราค่อยๆเล่าเรียน และสะสมจาก ประสบการณ์ชีวิตประจำวันที่เราติดต่อกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมนั้นแสดงว่าวัฒนธรรมไม่ได้เกิด มาพร้อมกับบุคคล แต่เป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้จากสังคม

2. วัฒนธรรมที่เป็นมรดกทางสังคม หมายถึง วัฒนธรรมที่เกิดจากผลของการ กระทำที่ถ่ายทอดและมีการเรียนรู้ของมนุษย์ในยุคก่อนโดยทางตรงและทางอ้อมมาสู่มนุษย์ในยุค หลัง ๆ หรือยุคปัจจุบันไม่ขาดช่วงระยะเวลา ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีลักษณะเป็นมรดกทาง สังคมโดยลักษณะดังกล่าว และตัวกลางสำคัญที่มนุษย์ใช้ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมก็คือภาษา นั้นเอง ภาษาจึงเป็นสัญลักษณ์ที่ใช้กันทุกวัฒนธรรม

3. วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิต หรือแบบแผนของการดำรงชีวิตมนุษย์ หมายถึง สภาพความเป็นอยู่หรือการดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละสังคมจะสามารถแยกวัฒนธรรมออก จากกันได้ เพราะวัฒนธรรมแต่ละสังคมจะไม่เหมือนกัน เนื่องจากลักษณะของมนุษย์ถ้าเกิดใน สังคมใดก็จะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองอาศัยอยู่ เช่น วัฒนธรรมของไทยใน แต่ละภาคก็ไม่เหมือนกัน

4. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ มนุษย์มีการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ หรือปรับปรุงของเดิมให้ดีขึ้นเหมาะสมกับสถานที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากสภาพแวดล้อมทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้มาจากการเรียนรู้ จากการถ่ายทอด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในแบบแผนการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ซึ่งเอกลักษณ์ของแต่ละสังคมก็ไม่เหมือนกัน และวัฒนธรรมในแต่ละยุคสมัยก็เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมในปัจจุบัน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2539 : 171 - 205) ได้สรุปสาระสำคัญและแนวคิดลักษณะวัฒนธรรมจากความคิดของผู้เชี่ยวชาญ 4 ท่าน คือ นิพนธ์ เทียนวิการ บำรุง ปุຍปัญญา อภิชาติ ทองอยู่ และประเวศ ะสี ไว้ดังนี้

1. ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนอยู่แล้ว คือ มีระบบคุณค่าที่รวบรวมจากประวัติศาสตร์ เป็นบทสรุปความคิดและการปฏิบัติของชุมชนนั้น ๆ เป็นวิถีชีวิตและทิศทางของการพัฒนาชุมชนที่ชาวบ้านสรุปขึ้นมา แกนกลางของวัฒนธรรมคือ การให้ความสำคัญแก่ที่ชุมชนหรือหมู่บ้านอยู่ได้มาเป็นเวลาช้านานทั้งในขณะปัจจุบันระหว่างสมาชิกด้วยกัน และหากย้อนขึ้นไปสมาชิกก็มีบรรพบุรุษร่วมกันด้วย การพัฒนาชุมชนต้องเริ่มจากรากฐานวัฒนธรรมชุมชน ที่เป็นปรากฏที่แข็งแกร่งที่สุดของชาวบ้าน ถ้ามีวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็งการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อทำกิจกรรมจะสำเร็จได้ไม่ยาก และเชื่อว่าวัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่เพราะชุมชนมีกลไกผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม แม้ว่าจะมีปัจจัยใหม่ ๆ เข้ามาสิ่งเดิมก็ยังคงอยู่และเมื่อปฏิบัติไปนานเข้าก็กลายเป็นพิธีกรรมคงอยู่กับชุมชนตลอดเวลาอันยาวนาน

2. ความสำคัญของวัฒนธรรมหรือวิถีแห่งหมู่บ้าน คือ ความมีน้ำใจที่งดงามเปี่ยมด้วยความรักและไม่ตรีอย่างล้นเหลือเป็นความสัมพันธ์อย่างมีคุณค่าทางศีลธรรมมนุษยธรรม และเอหิงสาธรรม ชุมชนหมู่บ้านเป็นระบบที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองทั้งในแง่ของสังคมและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันภายในระบบหมู่บ้านยังไม่แตกสลาย และไม่เห็นว่าหมู่บ้านกระบวนกรแบ่งแยกชนชั้นดำเนินไปถึงขั้นที่สมาชิกขัดแย้งกัน และสมาชิกรำรวยกลายเป็นส่วนของระบบภายนอกจนทำให้หมู่บ้านไม่อาจรักษาความเป็นระบบในตัวเองไว้ได้แล้ว

3. โดยทั่วไปสังคมไทยกำลังเผชิญอยู่ที่ท่ามกลางวัฒนธรรมสองกระแส คือกระแสวัฒนธรรมชาวบ้านและกระแสวัฒนธรรมทุนนิยม วัฒนธรรมชาวบ้านมีความเป็นอิสระจากวัฒนธรรมของชนชั้นกลางและชนชั้นสูง สัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ อยู่กับการใช้แรงงานและชุมชนเครือญาติ ชุมชนหมู่บ้านไม่ว่าธรรมชาติข้างนอกจะเป็นอย่างไร จะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร ความเป็นหมู่บ้านหรือความเป็นชุมชนคงทนมาเป็นเวลาหลาย ๆ ร้อยปี มีความเป็นอยู่ที่สืบช่วงกันมาเป็นเวลานาน ลักษณะเช่นนี้ คือ ลักษณะที่เรียกว่ามันเป็นสังคมในตัวเองของมันเอง ฉะนั้นเมื่อเรานึกถึงจุดนี้ที่สังคมเป็นตัวของตัวเองมานานเช่นนี้ก็แสดงว่าต้องเป็นสังคมที่มีเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมที่เป็นอิสระ ชุมชนหมู่บ้านจึงมีระบบความเชื่อและวิถีการพัฒนาที่เป็นอิสระของตัวเองอยู่

โครงสร้างของสังคมและวัฒนธรรม

แนวคิดในการศึกษาโครงสร้างชุมชนและการเปลี่ยนแปลงสรุปได้ว่า การศึกษาโครงสร้างชุมชนกระทำได้เชิงปริมาณคือการเก็บข้อมูลเชิงตัวเลข และศึกษาในเชิงคุณภาพเพื่อจะเจาะลึกความสัมพันธ์ ความขัดแย้ง เพื่อให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของชุมชน นอกจากนี้ยังได้อธิบายความหมายของชุมชนในลักษณะที่แคบลงมาว่า หมายถึง สังคมขนาดเล็กในชนบทที่ยังไม่พัฒนาในลักษณะที่เป็นเมืองหรืออีกนัยหนึ่งหมายถึง สังคมหมู่บ้านที่สมาชิกของสังคมยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความใกล้ชิดติดต่อกันอย่างไม่เป็นทางการ สมาชิกส่วนใหญ่มีอาชีพในด้านการเกษตรมีค่านิยมที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และยังสามารถรักษาแผนการดำรงชีวิตแบบเดิมข้างต้นไว้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากกระบวนการพัฒนาการ และทันสมัย ในการศึกษาชุมชนต้องยอมรับและเข้าใจในเรื่องต่อไปนี้

ความสัมพันธ์ของสังคมหมู่บ้านที่เชื่อมโยงกับระบบการเมือง

ลักษณะของระบบเศรษฐกิจของสังคมหมู่บ้านที่กำลังถูกฉีกเข้ากับตลาดและระบบ

ทุนนิยม

ลักษณะของโครงสร้างของสังคม โครงสร้างอำนาจ องค์กรชาวบ้านที่เป็น

ลักษณะเฉพาะของสังคมในหมู่บ้าน

ลักษณะของวัฒนธรรมความคิดและจิตสำนึก ของสมาชิกของชุมชนแบบนี้

แนวความคิดในการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมเกิดจากปัจจัย

ที่สำคัญ 3 ประการ

1. การค้นพบและประดิษฐ์ นักมานุษยวิทยากล่าวว่าแนวความคิดสำคัญที่สุดในการศึกษาแลกเปลี่ยนของสังคมและวัฒนธรรม คือแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนวัตกรรมซึ่งหมายถึงสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ แต่ในความหมายของนักสังคมศาสตร์ นวัตกรรมเป็นกระบวนการซึ่งเกี่ยวกับการสร้างสรรค์แนวความคิด กิจกรรม หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่แต่ได้มีการเผยแพร่ขยายในชุมชนและระหว่างชุมชน กระบวนการนวัตกรรมเริ่มต้นจากการนำความรู้ในนวัตกรรมใหม่ให้แก่บุคคลในชุมชน กลุ่มคนดังกล่าวเกิดการค้นพบนวัตกรรมนั้น มีการถกเถียงเลือกสรรแล้วประดิษฐ์และสร้างขึ้นใหม่ แต่อยู่บนพื้นฐานความคิดของสิ่งประดิษฐ์เก่า

2. การแพร่กระจายนวัตกรรม หมายถึง การแพร่กระจายวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง รูปแบบการกระจายอาจเกิดขึ้นโดยทางตรง โดยผู้คิดค้นนำเผยแพร่การกระจายของวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่ง ถึงแม้มีการยอมรับวัฒนธรรมซึ่งแข็งแกร่ง แต่มีการเลือกสรรดัดแปลงเฉพาะสิ่งที่เหมาะสม หรือบางครั้งวัฒนธรรมซึ่งแข็งแกร่งก็อาจถูกกลืนโดยวัฒนธรรมที่อ่อนกว่า เพราะบางสังคมที่มีวัฒนธรรมจะยึดถือแบบเฉพาะของตน หรือสังคมหนึ่งอาจยอมรับในวัฒนธรรมนั้น แต่อีกสังคมหนึ่งปฏิเสธ

3. การยอมรับวัฒนธรรม หมายถึง การที่วัฒนธรรมที่แข็งแกร่งแพร่กระจายเข้าสู่วัฒนธรรมที่อ่อนกว่าแล้วทำให้เกิดการยอมรับ การยอมรับวัฒนธรรมบางครั้งเป็นแบบผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่ หรือบางครั้งก็อาจแสดงออกในการต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ ในรูปแบบต่าง ๆ (ซูสิทธ์ ปรากฏ. 2542. : 11)

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ซึ่งเป็นเพียงหมู่บ้าน เมืองขนาดเล็กหรือใหญ่ จุดมุ่งหมายขั้นพื้นฐานก็คือเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางด้านสังคมสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ สามารถมีความรับผิดชอบร่วมกันในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เป็นต้นว่าการช่วยกันดูแลระบบชลประทานหรือช่วยป้องกันตนเอง ทำให้การแบ่งแยกแรงงานเป็นไปได้และเกิดกลุ่มอาชีพเฉพาะขึ้นได้ในสังคม เช่น ชาวนา ชาวไร่ ช่างประเภทต่างๆ พ่อค้า เจ้าพนักงาน นักรบ นักบวช ตลอดจนทาสและกรรมกร ในสภาพการณ์เช่นนี้จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในถิ่นฐาน หรือเพื่อประโยชน์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็ตาม จึงเกิดโครงสร้างทางสังคมขึ้นนั้นย่อมหมายถึงการโครงสร้างอำนาจที่มีแบบแผนด้วย กล่าวคือมีระดับทางสังคมของบุคคลต่างๆ ขึ้นในสังคมซึ่งมักจะประกอบด้วยผู้นำและผู้ใต้การปกครอง หัวหน้าหมู่บ้าน เจ้าผู้ครองนครรัฐ กษัตริย์ จักรพรรดิ ตลอดจนขุนนางและผู้มีอำนาจเป็นต้น และผู้อยู่ใต้การปกครองหรือประชาชนทั่วไป

สังคมและวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของมนุษย์ เป็นสองสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ และมีความสัมพันธ์ซึ่งกันอย่างลึกซึ้ง สิ่งที่แยกจากสังคมหนึ่งว่าแตกต่างจากสังคมหนึ่งก็คือวัฒนธรรม ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมก็เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม และจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยประสานและผูกมัดไว้ในสังคมเดียวกัน เป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงสร้างของมนุษย์คงอยู่ เพราะเป็นการเสริมสร้างความผูกพันทางจิตใจของคนหลาย ๆ คนเข้าไว้ด้วยกัน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม จะถูกเปลี่ยนแปลงเมื่อระบบอื่น ๆ ของสังคมได้ถูกเปลี่ยนแปลงไป เช่น ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง ขบวนการทางสังคม ก็จะเปลี่ยนไปจากสังคมชนบท สังคมเมือง สังคมผสม สังคมซับซ้อน เมื่อสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สิ่งที่เรามักจะพบเสมอก็คือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาเศรษฐกิจ เป็นต้น ส่วนหนึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากความขาดการนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้าไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกิดจากสาเหตุดังนี้

1. การค้นพบ (Discovery) หมายถึง การรับรู้ร่วมกันของมนุษย์เกี่ยวกับลักษณะของความจริงหนึ่งซึ่งมีอยู่แล้ว กล่าวคือ การค้นพบสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้ในชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์
2. การประดิษฐ์ (Invention) หมายถึง การผสมผสานใหม่ หรือการใช้ประโยชน์แบบใหม่ของความรู้ที่มีอยู่แล้ว
3. การแพร่กระจาย (Diffusion) หมายถึง การแพร่หลายของลักษณะวัฒนธรรมจากกลุ่มหนึ่งถึงกลุ่มหนึ่ง กล่าวคือเป็นการแพร่กระจายการค้นพบ และการประดิษฐ์จากกลุ่มชนหนึ่งไปสู่อีกกลุ่มชนหนึ่ง ลักษณะการแพร่กระจาย คือ เกิดขึ้นในทุกสังคมที่มีการติดต่อสัมพันธ์ เป็นกระบวนการสองทางไปกลับเสมอ (Two-way process) เป็นกระบวนการคัดเลือก (Selective process) คือมีทั้งการรับบางอย่างและไม่รับบางอย่าง และโดยทั่วไปไม่มีการัดแปลงการแพร่กระจายมาให้เข้ากับสภาพท้องถิ่น

ปรากฏการณ์หนึ่งของธรรมชาติคือการเปลี่ยนแปลง (Change) มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลง เพราะการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับสังคม เร็วบ้าง ช้าบ้าง จึงเรียกการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยทั่วไปมักเป็นการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบ (Element) หรือโครงสร้าง (Structure) บางประการของพฤติกรรมมนุษย์ (Human Behavior) ในสังคม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีลักษณะเป็นกระบวนการ เพราะมีการคลี่คลาย ขยายตัว หรือปรากฏออกมาตามลำดับขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดจากเงื่อนไข คือ (อัมพร เอื้อนครินทร์, 2527 : 31)

1. เมื่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมนั้น เป็นกระบวนการธรรมชาติ และมนุษย์เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวโดยตรงจึงทำให้มนุษย์พยายามทำให้การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นทั้งหลายนั้นเป็นไปในทางที่ดี คือ ประสิทธิภาพ ปรับตัวได้ ไร้ความเจ็บปวด คือ มนุษย์พยายามทำให้มีการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเป็นการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นนั่นเอง

2. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม นับแต่ประเทศของเราได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศ ประเทศเหล่านั้นก็ได้นำเอาวัฒนธรรมของประเทศตนมาเผยแพร่ในประเทศไทยด้วย รวมทั้งคนที่ไปศึกษา ไปเที่ยวยังต่างประเทศก็ได้นำวัฒนธรรมต่างชาติเข้ามาเผยแพร่ในประเทศ และโดยเฉพาะสังคมในสมัยปัจจุบันที่ข้อมูลข่าวสารสามารถที่จะเผยแพร่ และรับกันได้อย่างรวดเร็ว เป็นเรื่องที่ยากยิ่งที่ใครจะเข้าไปควบคุมได้ ดังนั้น วัฒนธรรมต่าง ๆ อันเป็นของเดิมของไทยบางอย่าง คนบางกลุ่มกับมองว่าเป็นของเขยไม่เหมาะสมและไม่เห็นคุณค่า ซึ่งปัญหาข้อนี้ทุก ๆ ฝ่ายกำลังช่วยกันหาทางแก้ไขและรณรงค์วัฒนธรรมของประเทศเราอยู่

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้าน

มนุษย์มีความแตกต่างในด้านชาติพันธุ์ และมีความแตกต่างกันในด้านวัฒนธรรม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากสภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการทำมาหากิน การแต่งกาย ความเชื่อ ซึ่งแต่ละกลุ่มชนจะมีลักษณะวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ดนตรีก็เช่นกัน เพราะธรรมชาติการได้ยิน และวัฒนธรรมอันเป็นผลมาจากธรรมชาติทำให้มนุษย์แต่ละกลุ่มชนคิดสร้างระบบเสียงตามแนวคิดของตนเอง (อังคณา ใจเหิม. 2544 : 24) เห็นว่า ดนตรีพื้นบ้านเป็นดนตรีที่แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนความคิดความเชื่อและนิสัยใจคอของคน ดนตรีพื้นบ้านจึงสามารถเข้าถึงและครองใจคนได้มากกว่าดนตรีประเภทอื่น เนื้อหาสาระของดนตรีพื้นบ้านนั้นมีทั้งความรู้และความบันเทิง มีทั้งความรู้เกี่ยวกับทางโลกและทางธรรม เป็นการอบรมให้คนมีความประพฤติที่ดีงาม คนที่ได้ฟังดนตรีพื้นบ้านจะมีสุขภาพจิตดี มีความสุขใจ และยังช่วยให้สุขภาพกายดีด้วย ภาคอีสานเป็นดินแดนที่ราบสูงอันกว้างใหญ่ของประเทศไทย มีประวัติสืบทอดและมีความเจริญทางวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ มานับพันปี โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางดนตรีของชาวอีสานนั้นมีมานานแล้ว ชาวอีสานมีวัฒนธรรมทางดนตรีมาช้านานและศิลปะเหล่านี้ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นชีวิตของผู้คนในบริเวณนี้ที่มีความเกี่ยวข้องกับดนตรีได้เป็นอย่างดี

ความหมายของการละเล่นพื้นบ้านอีสาน

สุกัญญา สุขฉายา (2543 : 10) ให้ความหมายของการละเล่นพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. การละเล่นพื้นบ้าน คือ เสียงเครื่องดนตรีที่ถ่ายทอดกันตามงานประเพณีทั่วไป เรียนรู้ผ่านการฟังมากกว่าการอ่าน
2. การละเล่นพื้นบ้านเป็นสมบัติของชาวบ้าน ชุมชน เป็นเพลงที่เกิดจากการสร้างสรรค์ใหม่ของกลุ่มคนในชุมชน
3. หน้าที่ของการละเล่นพื้นบ้านมิได้เกิดขึ้นเพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ แต่เกี่ยวเนื่องกับกิจกรรมอื่น เช่น ประเพณี พิธีกรรม การทำงาน การเดินรำ ในสังคมชาวบ้านแบบดั้งเดิม การละเล่นพื้นบ้านเป็นส่วนประกอบสำคัญในพิธีกรรมและประเพณีต่างๆ เสมอ
4. การละเล่นพื้นบ้านนั้นแต่งขึ้นฉับพลันทันทีจากปฏิภาณของผู้เล่น ผู้บรรเลง โดยไม่มีการเขียนโน้ตเพลง ซึ่งต่างไปจากดนตรีซึ่งเล่นเพลงโดยทั่วไปในปัจจุบัน
5. การละเล่นพื้นบ้านส่วนใหญ่เป็นเพลงที่ร้องเสียงเดียว (Monophony) บ้างก็มีเครื่องดนตรีบรรเลงตามไปด้วย เครื่องดนตรีคลอตามไปนี้ ทางยุโรปแต่เดิมเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ได้แก่ พิณ (Harp) ส่วนของไทยเป็นเครื่องดนตรีประกอบจังหวะ เช่น โปงลาง
6. ในด้านทำนอง การละเล่นพื้นบ้านเพลงเดียวกันอาจมีความแตกต่างของทำนองเพลงไปได้หลายทาง ไม่สามารถแบ่งรูปแบบที่เป็นต้นกำเนิดและถือเป็นแบบแผนได้

6. ในด้านทำนอง การละเล่นพื้นบ้านเพลงเดียวกันอาจมีความแตกต่างของ ทำนองเพลงไปได้หลายทาง ไม่สามารถแบ่งรูปแบบที่เป็นต้นกำเนิดและถือเป็นแบบแผนได้

ธิดา โมกสิกรัตน์ (2540 : 350) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้าน หมายถึง กิจกรรมการเล่นของสังคมซึ่งไม่ทราบที่มา แต่ได้รับการยอมรับและถ่ายทอดการเล่นต่อ ๆ กันมาไม่ขาดสาย เป็นกิจกรรมการเล่นที่เคลื่อนไหวกิริยาอาการเป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีนักดนตรี การขับร้อง หรือการฟ้อนประกอบการละเล่น มีจุดมุ่งหมายการเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในโอกาสต่าง ๆ การแสดงพื้นบ้านมีประวัติและเรื่องราวยาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อย อาจเรียกแบบอย่างของการแสดงพื้นบ้านนี้ว่า "แบบกระบวนการท้องถิ่น" นับเป็นการแสดงออกที่แฝงไว้ซึ่งความสนุกสนาน การแสดงออกซึ่งอารมณ์อันคมคายมีไหวพริบจับใจ ความเชื่อถือเป็นชนบประเพณี และการปล่อยให้เสียงร่ำร้องเร้าใจของดนตรี เครื่องทำจังหวะต่าง ๆ จุดประกายอารมณ์ความรู้สึกไปกับบรรยากาศสนุกสนาน ไม่มีพิธีที่ซับซ้อนมากนัก แต่คงไว้ด้วยเอกลักษณ์ที่บริสุทธิ์ด้วยท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์

เรณู โกศินานนท์ (2539 : 1) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้าน คือ การแสดงออกทางจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึก และความเชื่อตามขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งเกี่ยวโยงเป็นสายใยทางวัฒนธรรม เพราะพฤติกรรมการแสดงออกและยอมรับกัน สนองความต้องการซึ่งกันและกันได้ ทุกคนในสังคมเป็นเจ้าของ ดังนั้นการแสดงพื้นบ้านจึงเปรียบเหมือนอาหารทางจิตใจ อารมณ์ ที่กลายเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น

สุจิต บัวพิมพ์ (2538 : 61) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมของชาวบ้านที่มีความเกี่ยวเนื่องเกื้อกูลต่อกัน โดยมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมพื้นบ้านในสาขาอื่น ๆ เช่น ดนตรี วรรณกรรม และศิลปะ ตลอดจนสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมของสังคมในยุคสมัยนั้น ๆ เนื้อหาสาระมุ่งให้ความสนุกสนาน บันเทิงใจ บางครั้งเป็นการสอนใจหรือเตือนใจ และเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นในสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละยุค การแสดงพื้นบ้านไม่ใช่เพื่อรื่นเริงบันเทิงใจเท่านั้น แต่จะเป็นจดหมายเหตุให้คนรุ่นใหม่ได้ศึกษาสังคมยุคหนึ่งได้เป็นอย่างดี

ปราณี วงษ์เทศ (2528 : 13) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนเช่นเดียวกับวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการของตนเองและสังคมในชุมชนนั้น ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านจึงมีหน้าที่ต่อชุมชนผู้เป็นเจ้าของหลายอย่าง ทั้งด้านความบันเทิงและด้านอื่น ๆ

สภาพร ศรีสังข์ (2534 : 36 - 37) กล่าวว่า การละเล่นและการแสดงพื้นบ้านแทบทุกชนิดมีลักษณะของสื่อพื้นบ้าน (Folk Media) อยู่ในตัวของตัวเอง ทำหน้าที่รายงานเรื่องราว ข่าวสาร ให้การศึกษา ปกป้องรักษาบรรทัดฐานของสังคม สร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มชน เป็นเครื่องมือสำหรับการบูรณาการทางสังคม และเป็นเครื่องมือทางสังคมที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการพึ่งตนเองได้ของชาวบ้านในแง่ของการบริโภคสิ่งบันเทิงแห่งชีวิตเท่าที่ความเป็นจริงแห่งชีวิตมนุษย์ชุมชนหนึ่ง ๆ จะพึงมีพึงเป็น

อุดม หนูทอง (2531 : 1 - 2) กล่าวว่า ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านเป็นมรดกร่วมกันของกลุ่มชาวบ้าน นั่นคือ ชาวบ้านเป็นต้นคิด เป็นผู้เล่น เป็นผู้สืบทอด และเพื่อสนองต่อความต้องการของชาวบ้าน
2. ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านไม่ปรากฏผู้เป็นต้นคิด ถ่ายทอดโดยการบอกเล่า การเลียนแบบ ดำรงอยู่ด้วยการจำและปฏิบัติต่อกันมา
3. ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านมีความเรียบง่าย ตรงไปตรงมา สอดคล้องกับพื้นฐานการดำรงชีพ และความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้าน
4. ใช้ภาษาถิ่น ท่วงทำนอง ลีลา ของเฉพาะท้องถิ่นเป็นรูปแบบในการออก
5. ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านย่อมมีการเปลี่ยนแปลง ประสมประสานกับดนตรีและการละเล่นของกลุ่มชนอื่นๆ ตลอดจนวัฒนธรรมใหม่ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ตราบดีที่ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านยังคงรักษาเอกลักษณ์ไว้ได้ ยิ่งถือว่าดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านเป็นมรดกวัฒนธรรมพื้นบ้านของกลุ่มชนนั้น

ลักษณะของการละเล่นพื้นบ้าน

ลักษณะของการละเล่นพื้นบ้านแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะดังนี้

1. จังหวะ (Rhythm) คือ ลีลาของเสียงที่ใช้ในการร้อง หรือเสียงจากเครื่องดนตรี
2. ทำนอง (Melody) คือ เสียงที่จัดเข้ากับจังหวะเป็นระดับ สูง - ต่ำอย่างต่อเนื่องกันไปตามกฎแห่งการดำเนินทำนองของระดับเสียง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเสียงทางไมเนอร์
3. การประสานเสียง (Harmony) คือ การประสานเสียงร้องกับเสียงร้อง ซึ่งมีอยู่ 4 ระดับเสียง คือ แนวโซปราโน แนวอัลโต แนวเทเนอร์ และแนวเบส
4. คุณลักษณะของเสียง (Tone Color) คือ คุณภาพของเสียงที่แตกต่างกัน เช่น เสียงทุ้ม เสียงแหลม เสียงอ่อนหวาน เสียงดังกังวาน เป็นต้น

องค์ประกอบการเล่นพื้นบ้าน

องค์ประกอบที่สำคัญของการแสดงขึ้นอยู่กับ ผู้แสดง เครื่องแต่งกาย ดนตรี บทเพลง ลีลา วิธีการแสดง เทคนิค สี เสียง ซึ่งทั้งหมดต้องผสมผสานกลมกลืนกันได้อย่างเหมาะสม ผลของการแสดงจึงออกมาอย่างสมบูรณ์และเกิดสุนทรียะ (เต็มสิริ บุญสิงห์ และเจือ สตะเวทิน. 2542 : 148)

ดนตรีเป็นเสมือนศาสตร์และศิลป์ของการเรียงร้อยสรรพเสียงต่าง ๆ ให้สอดคล้องเป็นทำนองหรือเสียงประสานตามจังหวะลีลาและกระแสเสียง เพื่อให้เป็นเพลงที่มีโครงสร้างสมบูรณ์ และก่อให้เกิดสะท้อนอารมณ์ สามารถแบ่งเครื่องดนตรีอีสานออกตามลักษณะของวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมอีสานเหนือ และวัฒนธรรมอีสานใต้ (เจริญชัย ชนไพโรจน์. 2532 : 32 - 35)

การถ่ายทอดการละเล่นพื้นบ้าน

บทบาทของดนตรีพื้นบ้านในสังคมไทยในด้านการให้ความบันเทิง ให้การศึกษา ควบคุมสังคม เป็นทางระบายความคับข้องใจ เป็นสื่อมวลชนชาวบ้าน และเป็นภาพสะท้อนของสังคมไทย จึงถือได้ว่าบทบาทของดนตรีพื้นบ้านมีส่วนสำคัญในหลาย ๆ ด้านของชุมชน และสิ่งเหล่านี้ที่ดนตรีพื้นบ้านเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้อง ล้วนเป็นเรื่องของส่วนรวม หรือคนส่วนมาก จึงทำให้บทบาทของดนตรีพื้นบ้านเด่นชัดยิ่งขึ้น เนื่องจากดนตรีพื้นบ้านหรือเรียกอีกอย่างว่าดนตรีประจำถิ่น นั้นมีมาตั้งแต่อดีต และมีการสืบทอดต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น และได้ถ่ายทอดให้กับลูกหลานจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง และในการถ่ายทอดในแต่ละรุ่นก็โดยการจดจำ ทำนอง จังหวะ และลีลา จึงมีการเก็บเรื่องราวในยุคหนึ่งถ่ายทอดลงไปด้วย รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นจนมาถึงรุ่นปัจจุบันก็จะมีเรื่องราวที่ถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา และรับรู้ได้อย่างมากมาย ทั้งผ่านเครื่องดนตรีประจำท้องถิ่น เนื้อร้องของเพลงพื้นบ้านอีสาน เรื่องราวเหล่านี้ ล้วนได้รับรู้จากดนตรีพื้นบ้านอีสาน (สุกัญญา สุขฉายา, 2543 : 77 - 84)

การแสดงพื้นบ้านเป็นการแสดงออกทางศิลปะอย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อความสนุกสนาน เป็นการผ่อนคลายและให้ความบันเทิงแก่ชุมชน ดังมีเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นและการแสดงพื้นบ้าน ดังนี้

ปราณี วงษ์เทศ (2528 : 224) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านหรือการพักผ่อนหย่อนใจของคนไทยในอดีตมักมีความสัมพันธ์อยู่กับประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ และการทำมาหากิน โดยเห็นได้จากลักษณะต่างๆ หรือที่มาของการละเล่นที่เชื่อว่ากำเนิดมาจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย โอกาสที่เล่นจะเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเสมอ เนื้อหาจะเป็นสัญลักษณ์ เน้นความอุดมสมบูรณ์ ความเชื่อทางศาสนา เป็นที่รับรู้ร่วมกันของชุมชนซึ่งมีความหมายอย่างยิ่งต่อเสถียรภาพและความเข้มแข็งของชุมชน ดังนั้นการละเล่นคือการเข้าร่วมพิธีกรรมเพื่อความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2528 : 4 - 6) กล่าวถึงสาเหตุที่เกิดการละเล่นพื้นบ้านไว้ดังนี้

1. มีขึ้นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน เนื่องจากต้องการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยตรากตรำอันเกิดจากการทำงาน
2. มีขึ้นเพื่อการเฉลิมฉลองในงานส่วนรวมหรือส่วนบุคคล เกิดขึ้นเพราะความยินดีปรีดาในสังคม หรือบุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต
3. มีขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาในงานกุศลอันเนื่องมาจากศรัทธาต่อศาสนา
4. มีขึ้นเพื่อบวงสรวงผีบางเทวดา เพื่อเชื่อว่าสิ่งเหนือธรรมชาติอาจบันดาลให้คุณและโทษแก่มนุษย์จึงจำเป็นต้องเซ่นไหว้สิ่งเหล่านี้

แม้ว่าการละเล่นพื้นบ้านจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อการใดก็ตาม ก็สามารถสนองตอบต่อความต้องการทางด้านจิตใจเป็นอย่างดี นอกจากนั้นแล้วการละเล่นยังให้คุณค่าต่อวิถีการดำเนินชีวิตด้านอื่นๆ อีกด้วย

อมรา กล้าเจริญ (2531 : 63 - 646) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านสามารถแบ่งเพื่อความเข้าใจและง่ายต่อการจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ การละเล่นพื้นบ้านในรูปของเพลงพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้านในรูปแบบของการแสดงพื้นบ้าน โดยปกติคนไทยได้ชื่อว่าเป็นคนรักความสนุกสนาน ไม่ว่าจะกระทำการใดก็จะนึกถึงความสนุกสนานด้วย จึงทำให้คิดและพัฒนาการละเล่นต่างๆ เพื่อสนองตอบต่อจิตใจที่รักความสนุกสนานของตนขึ้น ทำให้มีการละเล่นมากมายหลายประเภท และได้สั่งสมสืบทอดมาเป็นวัฒนธรรมการละเล่นชนิดนั้นๆ

ทำนองของดนตรีพื้นบ้านจะประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ทำนองเกริ่น (Intro) ทำนองหลักหรือทำนองแกน (Theme) และทำนองย่อย (Variation) ทำนองดนตรีพื้นบ้านอีสานนิยมเรียกกันว่า "ลาย" จำนวนลายทั้งหมดมีไม่มากนัก สืบทอดด้วยการจดจำทำนองลีลา และจังหวะของดนตรีพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันอยู่สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงประเภทบรรเลง (ไม่มีเนื้อร้อง) และเพลงประกอบการขับร้อง

จากแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัยทั้ง 5 ประการ ผู้วิจัยนำมาใช้ในการศึกษาการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด คือ ทฤษฎีการตอบสนอง ใช้ศึกษาเรื่องการก่อตั้งคณะกลองยาว ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในคณะกลองยาว แรงบันดาลใจที่ทำให้เกิดการก่อตั้งคณะกลองยาวในแต่ละคณะ แนวคิดในการผสมผสานวัฒนธรรม ใช้ในการศึกษาการปรับตัวและพัฒนาการเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว ด้านเครื่องดนตรี การประสมวงแบบประยุกต์ และการบรรเลงแบบประยุกต์ แนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม ใช้ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนที่สังคมเป็นส่วนในการสร้างวัฒนธรรมชุมชนที่มาจากประเพณีต่างๆ แนวคิดในการศึกษาวัฒนธรรมชุมชน ใช้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงชุมชนที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว โดยผู้วิจัยจะนำกรอบแนวคิดเหล่านี้ไปใช้ในการวิเคราะห์การศึกษาการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ประเพณีท้องถิ่นอีสานกับการละเล่นกลองยาว

ชุมชนอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรม การดำรงชีวิตของผู้คนค่อนข้างเคร่งกับประเพณี ตลอดปีจะมีกิจกรรมตามความเชื่อทางศาสนาและค่านิยมของชุมชนซึ่งเรียกว่าการปฏิบัติตาม "ฮีตคอง" ของบ้านเมือง ประเพณีท้องถิ่นอีสานมีความสำคัญต่อชุมชนมาก เพราะนอกเหนือจากการประกอบอาชีพเพื่อสร้างปัจจัยสี่ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคแล้ว ชาวบ้านยังมีการประกอบประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายยุคหลายสมัย ซึ่งมีประเพณีที่ปฏิบัติดังต่อไปนี้ (พระมหาปรีชา ปริญญา โน.ป.9 2535 : 60 -163)

1. **บุญเดือนอ้าย** พิธีเข้ากรรม หมายถึง พิธีเข้าปริวาสกรรม พระภิกษุประกอบ พิธีกรรมนี้เพื่อให้บริสุทธิ์จากอาบัติสังฆาทิเสส ในการทำพิธีของพระสงฆ์จะมีชาวบ้านไปร่วม ทำบุญบำเพ็ญกุศลด้วย เช่น ถวายภัตตาหาร จตุปัจจัยไทยทาน จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “บุญเข้ากรรม” วิธีการถวายสิ่งของเหล่านี้เพื่อให้ชาวบ้านได้แสดงออกถึงความร่วมมือ ความสามัคคี และความเป็นหมู่คณะ กรรมการวัดอาจมีการบริจาคเงินและปัจจัยอื่น ๆ จัดเป็นกองผ้าป่า หรือต้นดอกไม้เงินแห่ไปถวายพระที่วัด ซึ่งในการแห่นั้นจะใช้กลองยาวเข้ามาร่วมบรรเลงในขบวนด้วย เป็นการสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการรำ

2. **บุญเดือนยี่** ทำบุญคุณลาน หรือคุณข้าว เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำข้าวเก็บขึ้นยุ้ง จนถึงเดือนยี่หรือประมาณเดือนกุมภาพันธ์จะจัดเอาลานเป็นสถานที่ทำบุญ บอกกล่าวญาติพี่น้องให้มาร่วมทำบุญ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ซึ่งด้ายสายสิญจน์รอบกองข้าว จัดนำหอมไปประพรม เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์แล้ว ถวายอาหารบิณฑบาตเสร็จแล้วเลี้ยงแขกคน พระสงฆ์อนุโมทนาประพรมน้ำมนต์ น้ำพระพุทธมนต์นำไปรดนาข้าว วัควาย ต่อไปทำพิธีสู่ขวัญ การสู่ขวัญครั้งนี้จัดขึ้นให้กับให้เจ้าของนาและควาย โดยการถือว่ทำให้เกิดความสุขสวัสดิ์ นอกจากนี้ยังมีการทำบุญคุ้ม(บุญหมู่บ้าน)

3. **บุญเดือนสาม** ทำบุญข้าวจี นำข้าวเหนียวที่สุกปั้นโรยเกลือทาไขที่ตีเสร็จแล้ว ย่างไฟให้สุกเรียกว่าข้าวจี ทำบุญข้าวจีมีคตินิยมทำกันมากเพราะถือว่าได้บุญกุศลมาก และเป็นการทานชนิดหนึ่ง เวลาให้กำหนดเอาเดือนสาม ซึ่งตรงกับวันเพ็ญเดือนสาม เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

4. **บุญเดือนสี่** หรือบุญมหาชาติ ชาวอีสานทั่วไปเรียกว่าบุญพระเวส เป็นงานบุญที่มีการเทศน์พระเวสหรือมหาชาติ เป็นงานที่ยิ่งใหญ่ของชาวพุทธ วัดใดที่จะทำบุญพระเวส พระสงฆ์จะจัดแบ่งออกเป็นกัณฑ์เทศน์ ให้พอดีกับจำนวนพระเณรในวัด และจำนวนพระสงฆ์ที่นิมนต์มาจากวัดต่าง ๆ พร้อมทั้งญาติโยมที่จะมาในงาน ในงานบุญพระเวสจะมีพิธีงานแห่พระเวสเข้าเมือง ซึ่งทางวัดจะตีกลองโหม(รวม)พระสงฆ์และญาติโยมให้มารวมกันที่วัด จัดเอาหม้อองกลองและธรรมาสน์ พร้อมด้วยพระพุทธรูป แห่ไป ณ ชายป่าใกล้บ้าน ซึ่งเป็นป่าที่มีดอกไม้หลากสี และต่างคนต่างพากันเก็บดอกไม้มา มีผู้นำชุมชนพาวีตีสและรับฟังเทศน์ การเทศน์ในพิธีนี้เรียกว่าเทศน์เชิญพระเวสสันดรเข้าเมือง จบแล้วแห่ขบวนตีฆ้อง หามพระพุทธรูปและพระสงฆ์นำหน้าขบวนแห่ และในขบวนแห่จะดูสนุกสนานครึกครื้นมาก

5. **บุญเดือนห้า** บุญสงฆ์หรือบุญตรุษสงกรานต์ เป็นบุญขึ้นปีใหม่ในสมัยโบราณของชาวไทยและชาวอีสาน มีมูลเหตุแห่งการทำคือ เมื่อฤดูเคลื่อนย้ายมาถึงเดือนห้า อากาศร้อนอบอ้าวผิดปกติ ทำให้คนเจ็บไข้ได้ป่วยง่าย การอาบน้ำชำระร่างกาย เป็นอุบายวิธีแก้ร้อนผ่อนเป็นเย็นให้ได้รับความสุขกายสบายใจ เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือนห้า เวลาสามโมงเย็น พระสงฆ์ตีฆ้องโหม(รวม) ญาติโยมจัดนำอบน้ำหอมมาบ้านละชั้น นำมารวมกันที่ศาลาโรงธรรม

พระสงฆ์จัดการขจัดสี่พระพุทธรูปทั้งเล็กและใหญ่ เสร็จแล้วนำมารวมกันไว้ที่หอโองหรือศาลาโรงธรรม พระสงฆ์จะลงมาพร้อมกับญาติโยมนำสักการะกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย อาราธนาศีล อาราธนามงคล พระสงฆ์เจริญพระพุทธรูปแล้วญาติโยมทำพิธีสู่วัณษาพระพุทธรูปแล้วนำน้ำอบน้ำหอมสรงพระพุทธรูป เช้าวันรุ่งขึ้นมีการทำบุญเลี้ยงพระ และวันต่อ ๆ ไปพอได้เวลาสามโมงเย็น พระสงฆ์จะขอมเป็นสัญญาให้ญาติโยมมาสรงน้ำพระพุทธรูป ทำอย่างนี้จนถึงวันเพ็ญเดือนหก รวมเป็นหนึ่งเดือนเต็ม นอกจากสรงน้ำพระพุทธรูปแล้วยังมีการสรงน้ำพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์มีใจที่จะศึกษาและสืบทอดพุทธศาสนาต่อไป และสรงน้ำผู้หลักผู้ใหญ่ เพื่อท่านจะได้มีสุขภาพดีมีอายุมั่นขวัญเย็น สรงน้ำสิ่งของเครื่องใช้จะทำให้ผู้เป็นเจ้าของมีความสุขความเจริญ บริบูรณ์ด้วยเงินทองข้าวของ และชาวบ้านยังพากันก่อพระทรายหรือเจดีย์ทรายเพราะถือว่าได้บุญได้กุศลและได้ความสามัคคีที่สนุกสนานเบิกบานสำราญใจ การปล่อยสัตว์เช่น นก หนู ปู ปลา เต่า หอย เป็นการถ่ายถอนชีวิตของตนถือว่าได้กุศลมาก เป็นการปลดปล่อยสัตว์ให้พ้นทุกข์ในเทศกาลเดือนห้า คนชราหรือคนเจ็บไข้ได้ป่วยมักจะนำสัตว์เหล่านี้ไปปล่อย เป็นการแสดงความเมตตาต่อสัตว์

6. บุญเดือนหก บุญบั้งไฟ มีเรื่องเล่ากันว่า ณ บนนสวรรค์ชั้นฟ้า มีเทพบุตรนามว่า "วัสสกาล" เทพเจ้าองค์นี้เป็นผู้ตกแต่งน้ำฟ้าน้ำฝน ฟ้าฝนจะตกหรือไม่ขึ้นอยู่กับเทพเจ้าองค์นี้ ใครทำถูกทำชอบท่านก็แต่งให้ ใครทำไม่ถูกไม่ชอบท่านก็ไม่แต่ง สิ่งหนึ่งที่เทพเจ้าองค์นี้ชอบคือการบูชาไฟ ถ้าใครบูชาไฟถือว่าการบูชาพระองค์ด้วย แล้วพระองค์จะทำให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล ด้วยเหตุนี้จึงมีการบูชาไฟด้วยการทำบุญบั้งไฟ ถือเป็นประเพณีที่สืบทอดมาจนทุกวันนี้ โดยการทำบุญบั้งไฟจะมีการประกอบพิธี 2 วัน คือวันแห่รวม และวันจุดบั้งไฟ ในวันรวมญาติโยมผู้เฒ่าผู้แก่จะพากันทำบุญเลี้ยงพระ ช่วงย้ายทางวัดจะตีกลองโหม(รวม)ชาวบ้านจะพากันนำบั้งไฟของตนมารวมกันที่วัด จัดการแห่(เชิง)บั้งไฟ ซึ่งในขบวนแห่มีการตกแต่งให้สวยงาม พวกที่เล่นก็เล่นกันอย่างสนุกสนาน มีขบวนฟ้อนรำทั้งชายและหญิง มีการแสดงการละเล่นกลองยาวพื้นบ้านกลองยาว มีการเล่นตลกและเชิง(ร้องเพลง)เรื่องตลก มีให้ดูให้ชมทุกรูปแบบ ผู้ที่มาดูชมที่ไม่ได้เข้าขบวนแห่ต่างก็แต่งตัวมาอดทน เป็นภาพที่น่าชมยิ่งนัก เช้าวันวันรุ่งขึ้นจะเป็นวันจุดบั้งไฟ ชาวจะพากันตักบาตรองค์พระภิกษุสงฆ์ จวนจะเสร็จเลี้ยงภัตตาหารเช้า เจ้าของบั้งไฟก็นำบั้งไฟของตนออกมาแห่รอบศาลาโรงธรรม แล้วนำไปรวมกันที่จุดปล่อย ผู้คนจะพากันหลังไหลออกมาดูการจุดบั้งไฟ ถ้าบั้งไฟใครขึ้นก็ห้ามแห่เจ้าของ ถ้าบั้งไฟของใครแตกก็ห้ามเจ้าของลงตม เมื่อเสร็จจากการจุดแล้ว ผู้ที่เป็นเจ้าของบั้งไฟก็จะขึ้นไปฟ้อนรำขอข้าวของเงินทอง หรือที่เรียกว่าตามรอยไฟ นอกจากนี้ในเดือนนี้ยังมีการทำบุญวิสาขบูชา ผู้ที่นับถือพุทธศาสนาจะพากันทำการบูชาพระพุทธรูปเจ้า ด้วยเครื่องสักการะ มีดอกไม้ธูปเทียน เป็นการบูชารำลึกถึงพระคุณของพระพุทธรูปเจ้าและบูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธรูปเจ้า

7. บุญเดือนเจ็ด บุญชำระ เป็นการทำบุญเพื่อชำระและป้องกันสิ่งอัปมงคลในหมู่บ้าน ชำระสิ่งสกปรกรุ่งรังให้สะอาดปราศจากมลทินโทษ คือความมัวหมอง เมื่อถึงเดือนเจ็ด

ชาวบ้านจะพากันปลูกผาม(ปรา) ขึ้นกลางบ้าน หรือจะเอาศาลากลางบ้านก็ได้ ทุกครัวเรือน จะต้องเตรียมดอกไม้ธูปเทียน ชันน้ำ หลอดฝ้าย ฝ้ายผูกแขน หินกรวดทรายมารวมกัน ณ ศาลากลางบ้าน เวลากลางคืนนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ตอนเช้าถวายอาหาร บิณฑบาต พอพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ท่านจะให้พรและประพรมน้ำมนต์ ให้ทุกคนเอา ชันน้ำมนต์ ฝ้ายผูกแขน กรวดทรายของตนกลับคืนไป นำน้ำมนต์ไปรดให้ลูกหลาน บ้านเรือน วัว ควาย ฝ้ายผูกแขนเอาไปผูกแขนลูกหลาน กรวดทรายเอาไปหว่านรอบ บ้านเรือน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดสวัสดิ์มงคลตลอดปี การทำเช่นนี้ถือเป็นประเพณีประจำปี แต่ถ้าเกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย เกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บ โจร เป็นต้น จะต้องทำการชะล้างป้องกันเป็นการใหญ่ นอกจากนี้ยังมีพิธีเลี้ยงปู่ตา ปู่ หมายถึงปู่และย่า ซึ่งเป็นญาติฝ่ายบิดา ตา หมายถึง ตาและยาย ซึ่งเป็นญาติฝ่ายมารดา ซึ่งปู่ ย่า ตา ยาย มีชีวิตอยู่เป็นที่เคารพของ ลูกหลาน ครั้นตายไปแล้วลูกหลานก็ยังเคารพอยู่ จึงปลูกศาลให้ท่านอยู่ สถานที่เลือกเอาป่า ใกล้บ้าน ที่มีต้นไม้ใหญ่ และมีพื้นที่กว้างใหญ่พอสมควร สถานที่ดังกล่าวเรียกว่าดงปู่ตา เป็น สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ใครไปรุกกล้าหรือตัดต้นไม้ แม้กระทั่งแสดงวาจาหยาบคาย ปู่ตาจะต้องทำ โทษ โดยการทำให้ปวดหัว ปวดท้อง หรือมีอันเป็นไปต่าง ๆ เพื่อความสะเดาะจะมีการตั้งคน รักษาป่าไว้ เรียกว่า เฒ่าจ้ำ ถ้าใครเจ็บไข้ได้ป่วยเกี่ยวกับปู่ตานี้ จะต้องเชิญเฒ่าจ้ำไป บวงสรวงปู่ตา ในทุกวันนี้ดงปู่ตามีเกือบทุกบ้านทุกเมือง เมื่อถึงเทศกาลเดือนเจ็ดทุกคนจะพากันนำข้าวปลาอาหารไปเลี้ยงศาลปู่ตา การสร้างดงปู่ตาไว้ประจำบ้านนั้นนับเป็นความฉลาด หลีกแหลมของคนโบราณเพราะเป็นการสร้างวนอุทยานสวนป่าไว้ให้ลูกหลานของท่าน ดังนั้น ดงปู่ตาจึงเป็นความอุดมสมบูรณ์พร้อมด้วยความชุ่มชื้นมาสู่บ้านเมืองยิ่งนัก เป็น ทรัพยากรธรรมชาติประจำหมู่บ้าน

8. **บุญเดือนแปด บุญเข้าพรรษา** การอยู่ประจำในอาวาสแห่งเดียวตลอดสาม เดือนในฤดูฝน เรียกว่าเข้าพรรษา โดยปกติถือเอาวันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันเข้าพรรษา ในเทศกาลเข้าพรรษา เป็นเวลาที่พระสงฆ์จะต้องบำเพ็ญไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ให้ บริบูรณ์ ส่วนคฤหัสถ์จะต้องบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ คือ ทาน ศีล ภาวนา ให้เต็มเปี่ยม เมื่อ ถึงวันเพ็ญเดือนแปด ตอนเช้าญาติโยมจะนำอาหารมาใส่บาตรพระภิกษุสงฆ์ ตอนบ่ายนำ ดอกไม้ธูปเทียน ข้าวสาร สบง จีวร ผ้าอาบน้ำฝนมารวมกันที่ศาลาโรงธรรม เมื่อพร้อมกัน แล้วญาติโยมจะพากันทำวัตรค่ำ เสร็จแล้วอาราธนาศีลฟังเทศน์

9. **บุญเดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน** ทำในวันสิ้นสุดเดือนเก้า แรม 13 ค่ำ เดือน 9 ญาติโยมจะเตรียมอาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ห่อไว้ จัดให้ได้ 4 ส่วน ส่วน หนึ่งเลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่สองแจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศส่วนกุศลไปให้ ญาติที่ตายไปแล้ว ส่วนที่สี่นำไปถวายพระสงฆ์ สำหรับส่วนที่อุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ตายไป แล้ว จะจัดเป็นห่อๆ ให้ได้พอดีโดยนำใบตองกล้วยมาห่อของหวาน 1 ห่อ ของคาว 1 ห่อ หมากพลูบุหรี่ 1 ห่อแล้วเย็บติดกันเป็นห่อใหญ่บรรจุในกระตุงใบตองในระหว่างตีห้าของ

14557

วท
586.93
2549.11
5149

25

วันรุ่งขึ้นนำไปวางตามต้นไม้หรือแขวนตามกิ่งไม้เพื่ออุทิศส่วนกุศลญาติที่ล่วงลับ และกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ รุ่งเช้าก็นำอาหารส่วนหนึ่งไปใส่บาตรพระสงฆ์ พระสงฆ์จะแสดงธรรมให้ฟัง เสร็จแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นเสร็จพิธี

10. บุญเดือนสิบ บุญข้าวสาก เป็นประเพณีการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ญาติโยมจะพากันจัดอาหารคาวหวาน และหมากพลู บุหรี่ไว้ เหมือนกับที่ทำในวันข้าวประดับดิน พอรุ่งขึ้นเป็นวันขึ้น 15 ค่ำ จะนำอาหารไปใส่บาตร พอถึง 4 โมงเช้า พระสงฆ์จะตักลงโฮม(รวม) ให้ชาวบ้านนำข้าวปลาอาหารของตนออกมา รวมกัน ณ ศาลาโรงธรรม เขียนชื่อเจ้าภาพลงในกระดาษ ม้วนใส่ลงในบาตร เมื่อพร้อมกันแล้วหัวหน้านำถวายสลากภัต แล้วยกบาตรสลากไปให้พระท่านจับ จับถูกชื่อใครก็นำไปถวายพระรูปนั้น แล้วเวียนไปจนกว่าจะจับครบทุกรูป แล้วพระสงฆ์กล่าวคำอุปโลกน์(บอก) อุปโลกน์กรรมเป็นวินัยกรรม ถ้าได้อุปโลกน์คฤหัสถ์จะกินหรือเอาไปก็ไม่เป็นบาป เพราะพระท่านได้อนุญาตแล้ว พอพระฉันเสร็จแล้วท่านจะสวด ยถา สัพพีให้ ญาติโยมจะพากันกวาดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นเสร็จพิธี

11. บุญเดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ตั้งแต่เช้ามีดพอดิระฆังแล้ว พระสงฆ์ไปพร้อมกันที่โบสถ์ แสดงอาบัติแล้วทำวัตรเช้า และพระสงฆ์จะทำการปวารณา คือ เปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ส่วนญาติโยมผู้มีศรัทธาจะทำหอปราสาทผึ้งประมาณทุ่มเศษๆ จะทำการแห่ปราสาทผึ้งไปทอดที่วัด เวียนรอบศาลาโรงธรรม 3 รอบ แล้วนำไปถวายพระ หลังจากที่พระท่านรับแล้วจะกล่าวอนุโมทนา นอกนี้ยังมีพิธีได้ประทับปล่อยเชื้อไฟ (ไหลเรือไฟ) เพื่อบูชารอยพระพุทธรเจ้า และมีการสว่างเชื้อ คือนำเรือมาแข่งกัน

12. บุญเดือนสิบสอง บุญกฐิน การทำบุญนี้อยู่ในช่วงแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันเพ็ญเดือน 12 ผู้ที่ศรัทธาปรารถนาจะถวายกฐิน ณ วัดใดวัดหนึ่ง ให้เขียนสลาก (ใบจอง) ไปติดไว้ผนังโบสถ์ บอกชื่อตัว ชื่อสกุล ตำแหน่ง และที่อยู่ของตนให้ชัดเจนเพื่อไม่ให้ผู้อื่นจองทับ เพราะในปีหนึ่งวัดจะรับกฐินเพียงกองเดียว เมื่อจัดหาเสร็จก็ต้องจัดหาเครื่องบริวารและบริวารกฐินไว้ เชิญญาติพี่น้องให้มาร่วมทำบุญ ถึงวันงานนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ฟังเทศน์ ตอนกลางคืนมีมหรสพสมโภชตลอดคืน เช้าวันต่อมาถวายภัตตาหาร แล้วแห่กฐินไปทอดที่วัด แห่รอบศาลาโรงธรรม 3 รอบ แล้วนำกฐินไปรวมกันที่ศาลาโรงธรรม พระสงฆ์จะมารอรับกฐินที่ศาลาโรงธรรม หัวหน้านำไหว้พระรับศีล กล่าวคำถวายกฐินแล้วยกผ้ากฐินไปถวายพระสงฆ์ พระสงฆ์รับผ้าสำเร็จรูปคือไม่ต้องเย็บย้อม พระสงฆ์รับแล้วจะทำการอุปโลกน์(บอก) ยกให้พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเป็นผู้รับ ต่อจากนั้นยกผ้าบริวารไปถวาย แล้วพระท่านจะทำการอนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี สำหรับผู้ถวายต่อจากนั้นพระสงฆ์จะนำผ้ากฐินไปในโบสถ์ เพื่อทำการกราน(กราบ)และอนุโมทนา กฐิน เป็นเสร็จพิธีฝ่ายผู้รับ พระสงฆ์รับแล้วอนุโมทนา และทำพิธีอุปโลกน์ในโบสถ์ แล้วทำการกรานกฐินและอนุโมทนา กฐินภายหลัง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและการละเล่นพื้นบ้าน กลองยาว ซึ่งสรุปได้ดังนี้

รัญจวน อิศรานุวัตน์ (2542 : 1 - 2) ศึกษากลองยาวของชาวอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า ความสัมพันธ์ของกลองยาวกับวิถีชีวิตชาวบ้าน ด้านความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม ประเพณี พบว่า กลองยาวเข้าไปมีส่วนร่วมในงานประเพณีสิบสองเดือนมากถึงเก้าเดือน มีเพียงสามเดือนเท่านั้นที่ไม่นิยมใช้กลองยาวในขบวนแห่ กลองยาวเป็นดนตรีท้องถิ่นที่สร้างความบันเทิงแก่ชุมชน และก่อให้เกิดความรักความสามัคคีขึ้นในครอบครัว ญาติมิตร สังคมกลองยาว และสร้างความสามัคคีระหว่างองค์กรกลองยาวกับหน่วยงานราชการ ด้านเศรษฐกิจ พบว่า การแสดงกลองยาวเป็นอาชีพที่เพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ถึงแม้ไม่มากแต่ก็ได้คุณค่าทางด้านจิตใจ ทุกคนมีความภาคภูมิใจในศิลปะดนตรีท้องถิ่นของตน

ธิดาวรรณ ไพโรฤกษ์ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพัฒนาการของการละเล่นพื้นบ้านลิเกกลองยาว บ้านสองห้อง อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่าการละเล่นพื้นบ้านลิเกกลองยาว เป็นการแสดงพื้นบ้านที่รับเอาวัฒนธรรมของลิเกภาคกลางมาผสมกับการแสดงพื้นบ้านหมอลำ โดยผ่านทางจังหวัดนครราชสีมา ที่นำมาปรับปรุงรูปแบบการแสดงใหม่ มีองค์ประกอบของการแสดงดังนี้ ผู้แสดงลิเกเป็นชายล้วน ต่อมาพัฒนาให้ผู้หญิงเข้ามาแสดงด้วย เครื่องแต่งกาย การแต่งหน้าและอุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นรูปแบบที่เรียบง่ายที่ใช้ในชีวิตประจำวัน พัฒนาไปสู่ความสวยงามเพื่อความอยู่รอด เกิดภูมิปัญญาทางช่างในการแกะสลักหน้ากากที่ใช้ในการแสดง ดนตรีประกอบการแสดงแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทเครื่องเป่า ประเภทเครื่องตี และประเภทเครื่องสี ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยภาคกลางและภาษาพื้นบ้าน(ภาษาอีสาน) ลีลาท่าฟ้อนช่วงแรกเป็นท่าฟ้อนแบบอิสระแล้วพัฒนามาเป็นท่าฟ้อนแบบมีแบบแผน เทคนิคประกอบการแสดง เดิมเป็นสิ่งที่ทำได้ในท้องถิ่น เช่น แสงได้มาจากขี้ได้ ตะเกียงเจ้าพายุ เวทีที่แสดงเป็นเวทีบนพื้นดินที่สร้างขึ้นชั่วคราว ฉากเป็นผ้าขาวม้าและทางมะพร้าวสานขัดกันให้เป็นแผ่น ต่อมาเมื่อเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี ภาคอีสานเริ่มมีไฟฟ้าใช้ ลิเกกลองยาวจึงพัฒนาตนเองตามความเจริญ เช่น นำไฟฟ้าเข้ามาช่วยในการแสดง คือ มีเครื่องเสียง มีไมโครโฟน มีสีสันของเครื่องแต่งกายที่สวยงามมากขึ้น เวทีที่ใช้แสดงสร้างขึ้นอย่างถาวร โอกาสที่ใช้แสดง แสดงในงานมงคลและอวมงคล ค่าตอบแทนในการแสดงช่วงแรก(ช่วงก่อกำเนิด) ครั้งละ 3-4 บาท ต่อมาได้พัฒนาตามเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็น ครั้งละ 1,000-4,000 บาท ลิเกกลองยาวมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเองเพื่อความอยู่รอด แต่ในขณะเดียวกันก็เสื่อมความนิยมลงเนื่องจากเป็นการแสดงที่เรียบง่ายไม่น่าสนใจ จึงเหลือลิเกกลองยาว คณะ ส. เมืองอีสาน บ้านสองห้อง อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพียงคณะเดียวในปัจจุบัน

เทวิน ทองนำ (2548 : 109) ได้ศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของคณะกลองยาวที่ส่งผลต่อกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในแถบเทือกเขาพนมดงรัก พบว่า กลองยาวยังมีอิทธิพลและบทบาทอย่างมากในชุมชนอีสานในแง่ของการให้ความบันเทิง การให้การศึกษา การควบคุมสังคม การเป็นทางระบายความคับข้องใจ การเป็นสื่อมวลชนชาวบ้าน และการเป็นภาพสะท้อนของสังคมไทย กลองยาวจะคงอยู่และได้รับความนิยมตลอดไป แต่อาจมีการประยุกต์ปรับเปลี่ยนรูปแบบการเล่นไปตามยุคสมัย

ธิดา โมกสิกรัตน์ (2540 : 350) ได้ศึกษาการเล่นพื้นบ้าน ว่าเป็นกิจกรรมการเล่นของสังคมซึ่งไม่ทราบที่มา แต่ได้รับการยอมรับและถ่ายทอดการเล่นต่อ ๆ กันมาไม่ขาดสาย เป็นกิจกรรมการเล่นที่เคลื่อนไหวกิริยาอาการเป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีนักดนตรี การขับร้อง หรือการฟ้อนประกอบการเล่น มีจุดมุ่งหมายการเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินในโอกาสต่าง ๆ การแสดงพื้นบ้านมีประวัติและเรื่องราวยาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นอย่างน้อย อาจเรียกแบบอย่างของการแสดงพื้นบ้านนี้ว่า "แบบกระบวนกาพย์ท่งถิ่น" นับเป็นการแสดงออกที่แฝงไว้ซึ่งความสนุกสนาน การแสดงออกซึ่งอารมณ์อันคมคายมีไหวพริบฉับไว ความเชื่อถือเป็นชนบประเพณี และการปล่อยให้เสียงเร้าของดนตรี เครื่องทำจังหวะต่าง ๆ จุดประกายอารมณ์ความรู้สึกไปกับบรรยากาศสนุกสนาน ไม่มีพิธีที่ซับซ้อนมากนัก แต่คงไว้ด้วยเอกลักษณ์ที่บริสุทธิ์ด้วยท้องถิ่นอย่างสมบูรณ์

วนิดา ริกากรณ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของการเล่นพื้นบ้านขอล้านนา พบว่า บทบาททางสังคมของการเล่นพื้นบ้านขอล้านนาใน 3 ด้านยังคงอยู่ได้แก่

ด้านการให้การศึกษา ในด้านนี้เน้นการถ่ายทอด และบทบาทหน้าที่ของคนในสังคม ด้านการเป็นสื่อในการรวมตัวของคนในชุมชน เวลาที่มีการแสดงขอล้านนาจะมีผู้ชมซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชน และถือเป็นโอกาสหนึ่งที่คนในชุมชนจะได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและได้รับเรื่องราวจากการชมการแสดงขอล้านนา

ด้านการเป็นสื่อพื้นบ้าน เป็นบทบาทในการเผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจในเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยมีการร่วมมือทั้งภาครับและเอกชนด้วย เช่น การร่วมรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ การต่อต้านยาเสพติด ของหน่วยงานสาธารณสุข และรณรงค์เลือกตั้งของกรมการปกครอง โดยจะมีการสอดแทรกเนื้อหาขณะมีการแสดงขอล้านนา

เจริญชัย ชนไพโรจน์ (2546 : 9 - 10) ได้ศึกษาถึงลักษณะการประสมวงกลองยาวและการบรรเลงกลองยาว มีสาระสำคัญ คือ ชาวอีสานนิยมใช้กลองยาวสำหรับตีแห่งขบวนแห่ในงานต่าง ๆ เช่น งานแห่เทียนเข้าพรรษา งานบวช งานบุญพระเวส งานกฐิน ทอดผ้าป่า และงานรื่นเริงอื่น ๆ ที่ต้องการความครึกครื้น จะเห็นได้ว่าตามวัดต่าง ๆ มักจะมีกลองยาวไว้ประจำ เพื่อเวลาถึงงานจะได้ไม่ไปจ้างหมู่บ้านอื่น ๆ ส่วนคนตีกลองจะอาศัยญาติโยมที่มาในงานวงกลองยาวชาวอีสาน จะประกอบด้วย กลองยาว กลองตั้ง(กลองรำมะนาใหญ่) และแสง

(ฉาบ) ในบางครั้งอาจมีฉิ่งหรือฉาบเล็กก็ได้ กลองยาวเป็นวงดนตรีที่เหมาะสมสำหรับการบรรเลงในขบวนแห่มากกว่าวงดนตรีประเภทอื่น เพราะสามารถได้ยินไปไกล ก่อให้เกิดความสนุกสนาน ราคาในการจ้างไปแสดงก็ไม่แพงนัก การซ่อมแซมดูแลรักษาง่าย เวลาบรรเลงก็สามารถเคลื่อนย้ายเป็นขบวนได้ง่าย โดยใช้หลังกับไหลรับน้ำหนัก จะยืน นั่ง เดิน ก็ดีได้ หรือสามารถใช้มือตี ลงตอก ลงเช่า ก็สามารถทำได้ นับว่าพอใจทั้งผู้ว่าจ้าง ผู้ชม และผู้บรรเลง

ไพบุลย์ แพงเงิน (2534 : 178 - 179) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านอีสานไว้ใน "มูนมิ่งอีสาน" ว่าลักษณะของการละเล่นพื้นบ้านกับองค์ประกอบของดนตรีอีสาน คือ ทำนอง ดนตรี มีเอกลักษณ์ของตน และแตกต่างไปจากภาคอื่น ๆ ในประเทศ กล่าวคือ

1. บันไดเสียง ใช้บันไดเสียงห้าขั้น (Pentatonic Scale)
2. ท่วงทำนอง (Melody) เป็นทางไมเนอร์ จึงแผ่สำเนียงเศร้า
3. ประสานเสียง (Harmony) มีในเพลงพื้นบ้าน
4. ขนาด (Dimension) สั้น ๆ แต่วนเวียนเข้าไปซ้ำมาจึงบรรเลงได้นาน
5. จังหวะ (Tempo) ปานกลาง และค่อนข้างเร็ว

ทำนองของการละเล่นพื้นบ้านจะประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ทำนองเกริ่น (Intro) ทำนองหลักหรือทำนองแกน (Theme) และทำนองย่อย (Variation) ทำนองการละเล่นพื้นบ้านอีสานนิยมเรียกกันว่า "ลาย" จำนวนลายทั้งหมดมีไม่มากนัก สืบทอดด้วยการจดจำทำนองลีลา และจังหวะของการละเล่นพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านที่นิยมเล่นกันอยู่สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงประเภทบรรเลง (ไม่มีเนื้อร้อง) และเพลงประกอบการขับร้อง

สถาพร ศรีสังข์ (2534 : 36 - 37) ได้ศึกษาพบว่า การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวมีลักษณะของสื่อพื้นบ้าน (Folk Media) อยู่ในตัวของตัวเอง ทำหน้าที่รายงานเรื่องราวข่าวสาร ให้การศึกษา ปกป้องรักษาบรรทัดฐานของสังคม สร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มชน เป็นเครื่องมือสำหรับสร้างการบูรณาการทางสังคม และเป็นเครื่องมือทางสังคมที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน ซึ่งเป็นตัวจักรสำคัญในการพึ่งตนเองได้ของชาวบ้านในแง่ของการบริโภคสิ่งบันเทิงแห่งชีวิต เท่าที่ความเป็นจริงแห่งชีวิตมนุษย์ชุมชนหนึ่ง ๆ จะพึงมีพึงเป็น

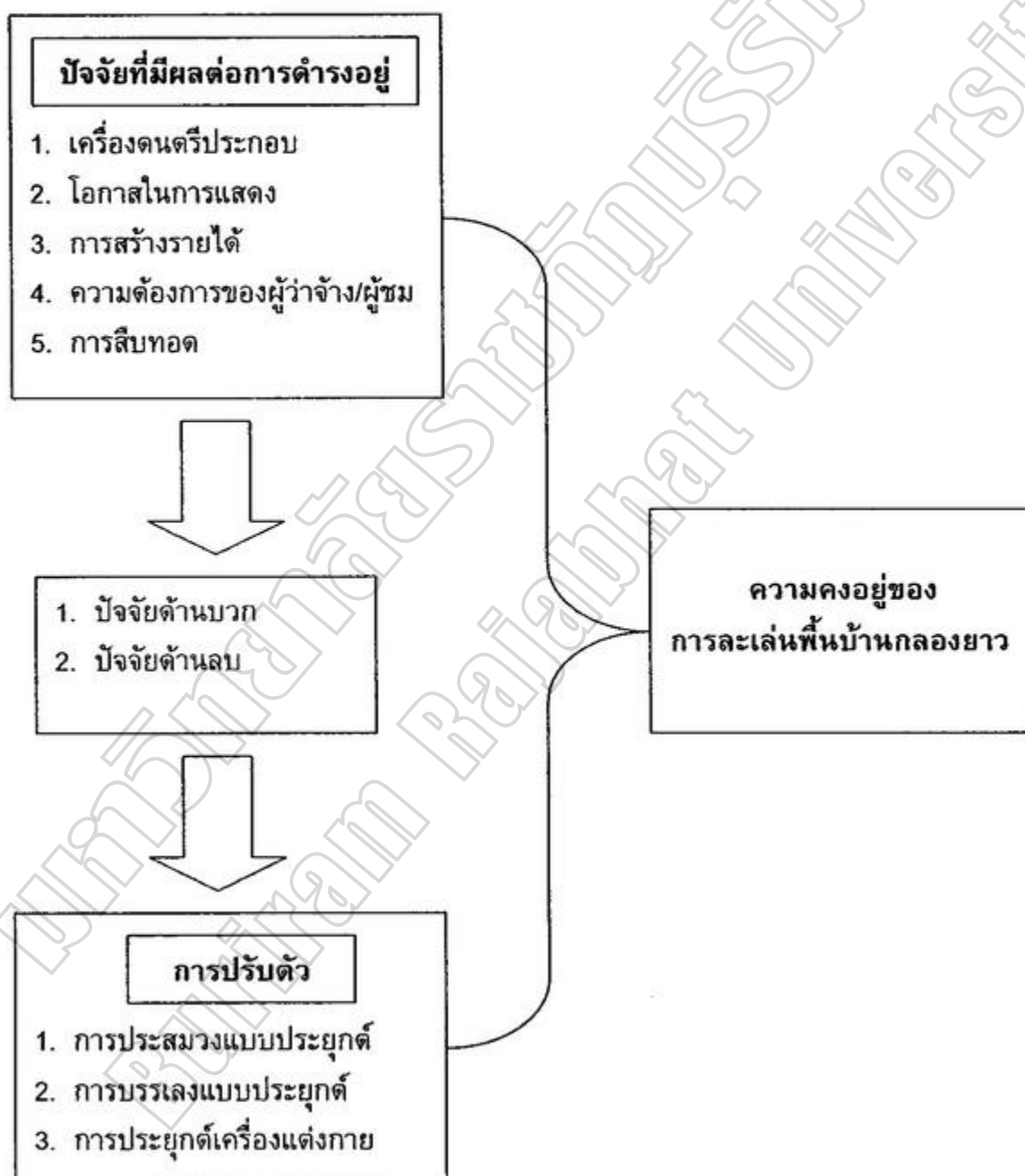
ปรีชา พิณทอง (2540 : 516 - 517) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อในการละเล่นกลองยาวว่า ถ้าทำถูกต้องตามรูปแบบแล้ว จะทำให้เป็นสิริมงคลแก่เจ้าของ คือ มีการไหว้ครูขึ้นตอนการทำกลองยาว การวัดความยาวกลองจะใช้ฝ่ามือวางทาบลงกับท่อนไม้ และขยับมือสลับกันไปเรื่อย ๆ ถ้าเป็นกลองเพลจะใช้เท้าวัด

สันทนา ทิพวงศา (2535 : 165 - 170) ได้ศึกษาเรื่องการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ในวรรณกรรมอีสาน สรุปใจความสำคัญว่า การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวที่ปรากฏในวรรณกรรมอีสานได้แก่ กลองชัย ใช้ตีเป็นสัญญาณให้ฝนตกลงมายังเมืองมนุษย์ กลองตั้งหรือกลองรำมะนา ใช้ตีร่วมขบวนแห่ร่วมกับ กลองยาว พิณ แคน ปี่ลูกแคน เพื่อประกอบการรำการฟ้อน และขบวนแห่ กลองยาวที่ใช้ตีร่วมกับดนตรีชนิดอื่น เช่น กลองตั้ง ฉาบ และฉาบเล็ก

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ซึ่งมีสถานะเป็นดนตรีพื้นบ้าน มีความสำคัญในวัฒนธรรมชุมชน งานประเพณีของชุมชน และมีบทบาทต่อสังคมมนุษย์ เช่น เป็นสิ่งจรรโลงใจ สร้างความบันเทิง สนุกสนาน รื่นเริง ให้การศึกษา บอกเล่าเรื่องราวในอดีต แต่การดำรงอยู่ของคณะกลองยาวในปัจจุบัน ได้มีการประยุกต์และได้มีการพัฒนาและมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม เนื่องจากต้องการปรับให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน เพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว และเพื่ออนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว

8. กรอบแนวคิดในการศึกษา

การศึกษาการเล่นที่บ้านกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย ผู้ว่าจ้าง และผู้ชมการแสดงกลองยาว

กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. คณะกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัยมีทั้งหมด 8 คณะ โดยเลือกจากคณะที่มีการดำรงอยู่มีอายุระหว่าง 10 – 15 ปี ซึ่งมีทั้งหมด 3 คณะดังนี้คือ คณะกลองยาวขวัญใจเพชร ประทุม คณะกลองยาวเมืองเกษ คณะกลองยวน้องใหม่ขวัญใจปาย่าง ประกอบด้วย หัวหน้าคณะ รองหัวหน้าคณะ และสมาชิกในคณะกลองยาวที่บรรเลงเครื่องดนตรีสากลโดยเลือกมา ดังนี้ คณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุมเลือกผู้ที่บรรเลงกีตาร์ คณะกลองยาวเมืองเกษเลือกผู้ที่บรรเลงคีย์บอร์ด คณะกลองยวน้องใหม่ขวัญใจปาย่างเลือกผู้ที่บรรเลงกีตาร์ มีจำนวนทั้งหมด 9 คน ดังนี้

- 1.1 กลองยาวคณะขวัญใจเพชรประทุม หมู่ 11 บ้านเมืองบัว จำนวน 3 คน
- 1.2 กลองยาวคณะเมืองเกษ หมู่ 6 บ้านเกษตรวิสัย จำนวน 3 คน
- 1.3 กลองยาวคณะน้องใหม่ขวัญใจปาย่าง หมู่ 3 บ้านปาย่าง จำนวน 3 คน

2. ผู้ว่าจ้าง หรือเจ้าภาพ ที่จ้างคณะกลองยาวทั้ง 3 คณะไปแสดงในงานประเพณีต่าง ๆ ได้แก่ งานบวช งานแต่ง งานผ้าป่า งานขึ้นบ้านใหม่ ฯลฯ จำนวน 10 คน

3. ผู้ชมการแสดงของคณะกลองยาว โดยการสุ่มชาวบ้านในชุมชน จำนวน 10 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการเชิงคุณภาพในการศึกษา โดยใช้เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. ตัวผู้วิจัย นับเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด ขึ้นอยู่ที่การสร้างมนุษยสัมพันธ์ สร้างความคุ้นเคย ความเป็นจริง ให้เกิดแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลมากที่สุด ซึ่งนั้นก็ไม่ใช่ปัญหาเพราะผู้วิจัยอยู่ในเขตพื้นที่ของอำเภอเกษตรวิสัยอยู่แล้ว จึงทำให้ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมาย ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดีเพราะการที่สามารถสื่อสารด้วยภาษาเดียวกับชาวบ้าน มีผลทำให้เกิดความคุ้นเคยและเป็นกันเองกับชุมชนในเวลาอันสมควร

2. เครื่องบันทึกเสียง ผู้วิจัยใช้การบันทึกเทปการแสดง (อัดเสียง) ทำนองและจังหวะของกลองยาวแต่ละคณะ รวมทั้งจากการคำสัมภาษณ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยเข้าร่วมชมการแสดงของคณะกลองยาว ได้ทำการบันทึกเทปการแสดงกลองยาว เพื่อนำมาวิเคราะห์ทำนองและจังหวะของการแสดงกลองยาวในงานพิธีต่าง ๆ อย่างละเอียด เนื่องจากการรับฟังเพียงอย่างเดียวไม่สามารถบันทึกรายละเอียดของทำนองและจังหวะได้ทั้งหมด นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้บันทึกคำสัมภาษณ์ของหัวหน้าคณะกลองยาว ในช่วงการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลที่สมบูรณ์ที่สุด เนื่องจากการสัมภาษณ์พร้อมกับการจดบันทึกคำสัมภาษณ์อาจจะได้รายละเอียดไม่เพียงพอ ผู้วิจัยจึงต้องทำการบันทึกคำสัมภาษณ์ไปพร้อม ๆ กับการจดบันทึกไปด้วย

3. กล้องถ่ายภาพนิ่ง รวมถึงกล้องถ่ายภาพวีดิทัศน์ด้วย ผู้วิจัยนำเครื่องมือเหล่านี้มาใช้สำหรับบันทึกสภาพแวดล้อม บริบทชุมชน และการละเล่นของคณะกลองยาวในงานบุญประเพณีต่าง ๆ เพื่อที่จะดูลักษณะการบรรเลงกลองยาว ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลองยาวแต่ละคณะแล้วนำข้อมูลที่ได้มาพรรณนาวิเคราะห์

4. แบบสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์หัวหน้าคณะกลองยาว สมาชิกคณะกลองยาว ผู้ว่าจ้าง และผู้ชมการแสดงของคณะกลองยาว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด

การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยสร้างแบบสัมภาษณ์ขึ้นมา โดยใช้ข้อมูลที่จะศึกษาเป็นกรอบในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นในการศึกษา โดยการศึกษาจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวในการสร้างแบบสัมภาษณ์ โดยดำเนินตามขั้นตอน ดังนี้

1. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น ให้ประธานและกรรมที่ปรึกษาวิทยาลัยนิพนธ์ตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะ

2. นำแบบสัมภาษณ์ ที่แก้ไขตามข้อเสนอแนะของประธาน และกรรมการที่ปรึกษาวิทยาลัยนิพนธ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะ

3. ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูล

การสร้างแบบสัมภาษณ์ได้แนวการสร้างมาจาก นางรัญจวน อิศรานุวัฒน์ (2542) รองศาสตราจารย์ภูมิจิต เรืองเดช (2546) นางกษมา มั่งประยูร (2542) นายสมหมาย ชินนาค (2539) นางธิดาวรรณ ไพรพฤกษ์ (2545)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสังเกต ผู้วิจัยใช้วิธีการสังเกตในการเก็บข้อมูล คือ สังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

1.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ในขณะที่ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยได้พักอาศัยอยู่ที่บ้านพักของผู้วิจัยเองซึ่งอยู่ที่บ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการละเล่นกลองยาว ผู้วิจัยได้รับการบอกเล่าจากญาติ ผู้ว่าจ้าง และสมาชิกในวงกลองยาว ให้รู้ข่าวล่วงหน้า และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่ซ้ำซ้อน ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการละเล่นกลองยาวในงานพิธีต่าง ๆ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูลอย่างเต็มที่ ด้วยความกรุณาและเป็นกันเองจากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลทุกคน

1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้สังเกตการละเล่นกลองยาวในงานพิธีต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในลักษณะที่ต่าง ๆ กันไป ได้แก่ งานบวช งานแต่งงาน งานแห่คณะผ้าป่า ฯลฯ ผู้วิจัยได้สังเกตกิจกรรมทุกส่วนของการแสดงตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการละเล่นกลองยาว ได้แก่ ขั้นตอนการไหว้ครู การแสดง เทคนิคการแสดง และได้สังเกตกิจกรรมอื่น ๆ ที่กระทำในระหว่างการละเล่นกลองยาว ผู้วิจัยได้สังเกตกลุ่มบุคคลต่าง ๆ โดยเน้นกลุ่มที่มาร่วมงานเป็นหลักว่ามีปฏิกริยาอย่างไรต่อการแสดงกลองยาว และในช่วงพักวงผู้วิจัยได้มีโอกาสทำความรู้จักกับสมาชิกในคณะกลองยาว และทำการสัมภาษณ์สมาชิกในคณะกลองยาวที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักกับผู้วิจัย

2. การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ต้องการและชัดเจนที่สุด ในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดการสัมภาษณ์ไว้ 2 ลักษณะ คือ

2.1 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้กำหนด หัวข้อการสัมภาษณ์ที่จะทำการศึกษอย่างกว้าง ๆ ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้โอกาสผู้ให้ข้อมูลได้ พุดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้วิจัยได้อย่างเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สังเกตแบบมีส่วนร่วมใน กิจกรรมของการละเล่นกลองยาว หลังจากนั้นจึงใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก เพื่อให้ได้ข้อมูล ระดับลึกจากคำถามในรายละเอียดตามหัวข้อที่ผู้วิจัยได้กำหนดเอาไว้ สำหรับการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจะรู้เรื่องที่เราต้องการได้ลึกซึ้ง กว่าคนอื่น ๆ จึงนับว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมสำหรับใช้ในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ลักษณะนี้ เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระในการตอบคำถาม และสามารถพุดคุยอย่างอิสระในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเรื่องที่สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องทั่ว ๆ ไป ด้านการละเล่นกลองยาวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการละเล่นกลองยาวใน ปัจจุบันและอนาคต และผู้วิจัยยังนำมาใช้กับผู้ชม ผู้ฟัง และผู้ว่าจ้างหรือเจ้าภาพ ในเรื่อง ความคิดเห็นเกี่ยวกับการละเล่นกลองยาว เพื่อทราบถึงความนิยมและเหตุผลในการฟัง - ชม การแสดง รวมทั้งเพื่อให้ทราบถึงเหตุผลในการว่าจ้างคณะกลองยาวให้มาแสดงในงาน

2.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในการ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งส่วนมากเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ หัวหน้าและสมาชิกในคณะ กลองยาว ผู้ว่าจ้างหรือเจ้าภาพ ผู้ชมการแสดง และผู้มีความชำนาญการในการละเล่นกลอง ยาว วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าว โดยตั้งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะเป็นคำถาม ที่เจาะจงคำตอบในประเด็นนั้น ๆ โดยเฉพาะคำถามที่เกี่ยวกับลักษณะและขั้นตอนการทำกลอง รูปแบบการแสดง วิธีการเรียนและถ่ายทอดการละเล่นกลองยาว การปรับเปลี่ยนรูปแบบในการ แสดง เป็นต้น และเพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลในเรื่องการละเล่นกลองยาวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัย ได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าว และการศึกษาจากเอกสารและรายงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง

3. การบันทึกและการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการบันทึกข้อมูลอย่างย่อขณะสัมภาษณ์ โดยการจดบันทึกข้อมูลที่เป็น ประเด็นสำคัญ หรือคำหลัก ๆ ของเรื่องนั้น ๆ จากนั้นจึงเรียบเรียงขยายความเพิ่มเติมใน ภายหลัง การบันทึกข้อมูลลงเทปบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์นั้น ผู้วิจัยใช้กับผู้ให้ข้อมูลหลัก เพราะข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะให้รายละเอียดมาก จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลที่ได้จากการ ถอดเทป จากการสังเกต และจากการสัมภาษณ์ แล้วรวบรวมจัดเป็นประเด็น และหัวข้อต่าง ๆ และทำการเรียบเรียงข้อมูลให้มีความสมบูรณ์

บทที่ 4

บริบทชุมชน

ประวัติความเป็นมา

อำเภอเกษตรวิสัย เป็นอำเภอชั้น 2 ของจังหวัดร้อยเอ็ดมีอาณาเขตกว้างขวางและเก่าแก่มาก มีประวัติความเป็นมาพอมีหลักฐาน จากคำเล่าสืบต่อกันมาว่าอำเภอเกษตรวิสัยเดิมชื่อ "เมืองเกษ" มีพระศรีเกษตรราชไชย(เหง้า)เป็นอุปราชผู้ขอตั้งเมืองขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีพระบรมราชโองการให้ตั้งเมืองขึ้นใหม่ที่บ้านดอนเสลาโฮง (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอพนมไพร) แต่พระศรีเกษตรราชไชย(เหง้า) ผู้รับราชโองการเห็นว่าบ้านดอนเสลาโฮงอยู่ในทำเลที่ไม่เหมาะสม จึงขอพระบรมราชานุญาตเปลี่ยนที่ตั้งเมืองใหม่จากบ้านดอนเสลาโฮง มาตั้งที่บ้านกุกระโดน ซึ่งสมัยนั้นอยู่ในเขตเมืองสุวรรณภูมิเพราะเห็นว่าเป็นทำเลที่เหมาะสมมีความอุดมสมบูรณ์ดี และได้รับพระบรมราชานุญาตให้ขนานนามว่า "เมืองเกษ" เชื่อกันว่าที่ได้ชื่อว่าเมืองเกษเพราะดินแดนแห่งนี้มีต้นดอกเกษเป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ถึงกับมีคำกล่าวขานสืบต่อกันมาเสมอว่า "ข้อยอยู่กำเมืองเกษค้ำน้ำชุ่ม ปลาชุมบ่อนคือแข่งแก่งหาง ปลานางบ่อนคือขางฟาลัน จักจั่นฮ้องคือข้องล้นยาม" (คำแปล ตัวเราอยู่ที่เมืองเกษมีน้ำอุดมสมบูรณ์ มีปลาลอยน้ำมองดูเหมือนจระเข้ฟาดหาง ปลานางลอยน้ำฟังเหมือนเสียงฟ้าร้อง เสียงจักจั่นเหมือนเสียงตีข้องบอกเวลา) นั่นคือเมืองเกษ แห่งทุ่งกุลาร้องไห้

ต่อมาปีพุทธศักราช 2358 เมืองสุวรรณภูมิได้ยกฐานะเป็นอำเภอเมืองเกษ จึงได้แยกการปกครองออกมาและยกฐานะเป็นอำเภอเรียกว่า "อำเภอหนองแวง" ในสมัยรัชกาลที่ 6 เพื่อให้พ้องชื่อกับตำบลที่ตั้งของตัวอำเภอ ในปี พ.ศ. 2489 จึงได้เปลี่ยนจากชื่ออำเภอหนองแวงเป็นอำเภอเกษตรวิสัย

คำขวัญอำเภอเกษตรวิสัย

"เมืองเกษพัฒนา ทุ่งกุลาสดใส ผ้าไหมสวยยิ่ง กู่กาสิงห์บ้านปลา โสภานารี มากมีข้าวหอม"

สภาพทางภูมิศาสตร์

อาณาเขต

อำเภอเกษตรวิสัยมีพื้นที่ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัดร้อยเอ็ดประมาณ 47 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมด 805.81 ตารางกิโลเมตร อยู่ในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ อาชีพส่วนใหญ่ประชากร คือ อาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับอำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศใต้	ติดต่อกับอำเภอชุมพลบุรี และอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับอำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับอำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด และอำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม

พื้นที่

อำเภอเกษตรวิสัยตั้งอยู่บนแอ่งโคราช ที่มีรูปร่างคล้ายจานเข้าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ หินที่รองรับเบื้องล่างส่วนใหญ่จะเป็นหินทราย หินกรวดมน และหินซิลท์ ที่มีชั้นเกลือแทรกอยู่ หินต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวกำเนิดสำคัญของดินชนิดต่าง ๆ ของจังหวัด ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นดินร่วนปนทราย และเป็นดินเหนียว ซึ่งเป็นดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ โดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภทตามสภาพธรณีสัณฐาน คือ ดินร่วน ดินเหนียว และดินทราย ลักษณะการก่อกำเนิดของดินคือบริเวณที่ราบลุ่ม พบในบริเวณที่มีแม่น้ำและลำห้วยไหลผ่าน ซึ่งน้ำจะพัดพาเอาดินทราย และกรวดมาทับถมเกิดเป็นที่ราบลุ่มตามแนวยาวของลำน้ำ ที่ราบลุ่มที่สำคัญของอำเภอเกษตรวิสัยสามารถแบ่งออกได้ คือ บริเวณที่ราบลุ่มทางตอนใต้ของอำเภอ เป็นแนวตามลำเสียวใหญ่และลำพลับพลา ขยายกว้างขึ้นเรื่อย ๆ ในบริเวณที่ลำน้ำทั้งสองสายไหลมาบรรจบกับลำน้ำมูลเกิดเป็นที่ราบลุ่มที่เรียกกันว่าทุ่งกุลาร้องไห้ ในฤดูฝนน้ำจะท่วมอยู่เป็นเวลานาน ดินที่อยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำส่วนใหญ่จะเป็นดินร่วนแห้งดินทราย ส่วนบริเวณที่ลุ่มต่ำจะมีเนื้อดินเป็นดินเหนียวและจะมีการสะสมเกลือในปริมาณค่อนข้างสูง ดินเหล่านี้อยู่ในเขตท้องที่อำเภอเกษตรวิสัย ต.เมืองบัว และ ต.กู่กาสิงห์ เนื่องจากมีบริเวณลำน้ำไหลผ่านเป็นจำนวนหลายสาย

ลำน้ำ

แหล่งน้ำตามธรรมชาติส่วนใหญ่ของอำเภอเกษตรวิสัย มีต้นน้ำมาจากแหล่งกำเนิดในจังหวัดอื่นไหลผ่านพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย โดยมีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญ 4 สายของอำเภอเกษตรวิสัย ได้แก่

1. ลำน้ำเสียว : ต้นน้ำเกิดจากอำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม ไหลผ่านอำเภอบึงสามพัน อำเภอเกษตรวิสัย และอำเภอสว่างวีรกรรม ลงสู่แม่น้ำมูลในเขตอำเภอโพธิ์ชัย
2. ลำน้ำพลับพลา : มีต้นกำเนิดจากเขาค้อจังหวัดนครราชสีมา ไหลผ่านตำบลทุ่งทอง ตำบลดงครั่งใหญ่ ตำบลดงครั่งน้อย ของอำเภอเกษตรวิสัย และอำเภอสว่างวีรกรรม ทางตอนใต้ของจังหวัดและเป็นแนวเส้นแบ่งเขตจังหวัดระหว่างจังหวัดร้อยเอ็ดกับจังหวัดสุรินทร์
3. ลำน้ำเตา : มีต้นกำเนิดมาจากอำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม ไหลผ่านอำเภอบึงสามพัน มาบรรจบลำน้ำเสียว ที่ตำบลกู่กาสิงห์ ของอำเภอเกษตรวิสัย
4. ลำกุดกู่ : ชุดลอกจากลำน้ำเดิม เพื่อเก็บน้ำทำการประปาของสุขาภิบาลเกษตรวิสัย แห่งเรือประเพณี และปล่อยพันธุ์ปลา

การคมนาคม

สามารถเดินทางติดต่อกับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกมีรถโดยสารประจำทาง รถโดยสารประจำหมู่บ้าน รถ บขส. และรถทัวร์ รับส่งมวลชนอย่างสม่ำเสมอ มีทางหลวงตัดผ่านดังนี้

ตาราง 1 การคมนาคมในพื้นที่

จำนวนถนน	ทางหลวงชนบท	ระยะทาง/กม.
1	สาย อ.เกษตรวิสัย - บ.ปทุมรัตน์	26.675
2	สาย อ.จตุรพักตรพิมาน - บ.หนองบัว	34.850
3	สาย เกษตรวิสัย - บ.สาหร่าย	38.045
4	สาย กุ้พระโกนา - บ.เมืองบัว	31.583
5	สาย สิงห์โคกล - โพนเงิน	11.765
6	สาย บ.หนองพระบาง-บ.เขวาสลอบ	20.760
7	สาย บ.โนนสวรรค์ - บ.แสนสี	24.380
8	สาย บ.สำราญ - บ.ดงครั้งใหญ่	11.233
9	สาย บ.ดงครั้งใหญ่ - บ.แจ่มอารมณ์	10.960
10	สาย บ.แจ่มอารมณ์ - บ.โนนทัน	2.247
11	สาย บ.โพนโพธิ์ - กุ้กาสิงห์	9.365
12	สาย กุ้กาสิงห์ - โพนเตื่อ	14.275
13	สาย สระโพนทอง - ดงครั้งใหญ่	27.355
14	สาย บ.โพนแท่น - บ.เขวาสลอบ	26.265
15	สาย บ.หว้างาม - หนองทุ่ม	27.215
16	สาย บ.สิงค์ - บ.โพนเงิน	11.765
17	สาย บ.หินกอง-บ.หนองอีคำ	7.000
18	สาย บ.โพนแท่น - บ.ปอหมัน	2.383

ที่มา : Kasetwisai. com

สภาพทางภูมิอากาศ

อุณหภูมิต่ำสุด

อำเภอเกษตรวิสัยมีอุณหภูมิต่ำสุดตลอดปี อยู่ในช่วง 6.7 องศาเซลเซียส ถึง 41.0 องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิต่ำสุดจะอยู่ในช่วง 6.7 องศาเซลเซียส ถึง 13.2 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงสุดจะอยู่ในช่วง 38.4 องศาเซลเซียส ถึง 41.0 องศาเซลเซียส โดยอุณหภูมิต่ำสุดวัดได้ 6.7 องศาเซลเซียส เมื่อปี 2542 และสูงสุดวัดได้ 41.0 องศาเซลเซียส เมื่อปี 2541 ลักษณะภูมิอากาศของอำเภอเกษตรวิสัย อยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมที่พัดประจำเป็นฤดูกาล 2 ชนิด โดยพัดจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือในฤดูหนาว เรียกว่า มรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ อิทธิพลของลมมรสุมนี้จะทำให้บริเวณพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัยประสบกับสภาวะอากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง และมรสุมอีกชนิดหนึ่งคือ มรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ลมมรสุมนี้จะพัดจากทิศตะวันออกเฉียงใต้เป็นส่วนใหญ่ในช่วงฤดูฝน ทำให้อากาศชุ่มชื้นและมีฝนตกทั่วไป สำหรับภูมิอากาศทั่วไปของอำเภอเกษตรวิสัยมีอากาศร้อนจัดและแห้งแล้งในฤดูร้อน และมีอากาศหนาวเย็น ในฤดูหนาว ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน : เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนเมษายน

ฤดูฝน : เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึงเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว : เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม

สภาพทางการปกครอง

อำเภอเกษตรวิสัยมีประวัติการปกครองมานาน ตั้งแต่มีการปกครองเป็นหัวเมือง จนมาถึงการปกครองในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการปกครองในระบบประชาธิปไตย มีการแบ่งการปกครองออกเป็นสัดส่วน เช่น การปกครองส่วนกลาง การปกครองส่วนภูมิภาค และการปกครองส่วนท้องถิ่น และอำเภอเกษตรวิสัยอยู่ในการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการปกครองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

ประชากร

อำเภอเกษตรวิสัยเป็นอำเภอที่มีจำนวนประชากรอยู่อย่างไม่หนาแน่น เมื่อเทียบกับจำนวนพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับจำนวนประชากร ดังแสดงในตาราง

ตาราง 2 จำนวนประชากร

ประชากร	จำนวน/คน
ชาย	49,840
หญิง	50,046
รวม	99,886

การเมืองการปกครอง

อำเภอเกษตรวิสัยแบ่งการปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็น ดังนี้

ตาราง 3 จำนวนหมู่บ้าน และประชากรจำแนกเป็นตำบล

ลำดับที่	ชื่อตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	ประชากร/คน		
			ชาย	หญิง	รวม
1	ตำบลเกษตรวิสัย	18	1703	1872	3575
2	ตำบลเมืองบัว	13	2476	4324	8600
3	ตำบลเหล่าหลวง	15	2818	2942	5760
4	ตำบลสิงห์โคก	13	3638	3559	7197
5	ตำบลดงครั้งใหญ่	13	3066	2965	6031
6	ตำบลดงครั้งน้อย	12	3527	3478	7005
7	ตำบลบ้านฝาง	17	2953	2931	5884
8	ตำบลหนองแวง	15	4146	4249	8395
9	ตำบลก้าแพง	12	3183	3195	6378
10	ตำบลกู่กาสิงห์	13	1667	1682	3349
11	ตำบลน้ำอ้อม	19	2425	2491	4916
12	ตำบลโนนสว่าง	14	2714	2739	5453
13	ตำบลทุ่งทอง	9	2540	2455	4995
	รวม	174	49,840	50,046	99,886

ตาราง 4 รายชื่อกำนันในอำเภอเกษตรวิสัย

ตำบล	ชื่อกำนัน	บ้าน
ตำบลเกษตรวิสัย	นายอิสระ ศรีวงษ์	บ้านหนองสาว
ตำบลเมืองบัว	นายอ่อนสา กองพีธี	บ้านหนองสา
ตำบลเหล่าหลวง	นายสำราญ ช่างถม	บ้านเหล่าหลวงพัฒนา
ตำบลสิงห์โคก	นายเกษม คำวงษา	บ้านจานทุ่ง
ตำบลดงครั้งใหญ่	นายบุญเลิศ อุดหนุน	บ้านโนนสบาย
ตำบลดงครั้งน้อย	นายบุญคำ สีหา	บ้านดงครั้งน้อย
ตำบลบ้านฝาง	นายคุณ คงสุข	บ้านหนองเชียงแก้ว
ตำบลหนองแวง	นายสมศรี โยธาจันทร์	บ้านเหนือ
ตำบลกำแพง	นายกิตติศักดิ์ ชาติมนตรี	บ้านหนองอ่าง
ตำบลกู่กาสิงห์	นายสงบ ใจสาหัส	บ้านกู่กาสิงห์
ตำบลน้ำอ้อม	นายบุญเรียน พิรุณ	บ้านน้ำอ้อม
ตำบลโนนสว่าง	นายถวิล ธินภักดิ์	บ้านเขวาคำ
ตำบลทุ่งทอง	นายบานเย็น ศรีโสภา	บ้านเขวา

ที่มา : Kasetwisai.com

อาชีพ

ชาวอำเภอเกษตรวิสัยประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก คิดเป็นร้อยละ 90 ของจำนวนประชากรทั้งหมด เนื่องจากบริเวณที่ตั้งของอำเภอเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง เหมาะแก่การปลูกข้าวมากกว่าพืชชนิดอื่นๆ ข้าวที่ปลูกมากที่สุดคือข้าวหอมมะลิ เป็นพืชเศรษฐกิจของท้องถิ่นและเป็นสินค้าส่งออกไปขายยังต่างประเทศ ทำรายได้ให้กับประเทศปีละหลายพันล้านบาท

การศึกษา

อำเภอเกษตรวิสัยมีโรงเรียนที่อยู่ในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษาร้อยเอ็ด เขต 2 จำนวน 45 โรงเรียน มีการเรียนการสอนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และวิทยาลัยการอาชีพ สถานศึกษาที่อยู่ในเขตอำเภอเกษตรวิสัยมีดังต่อไปนี้

ตาราง 5 โรงเรียนที่อยู่ในเขตอำเภอเกษตรวิสัย

ลำดับที่	โรงเรียน	ระดับ
1	โรงเรียนบ้านหนองแวง	ประถมศึกษา
2	โรงเรียนวนิดาเนิร์สเซอร์รี่	อนุบาล
3	โรงเรียนบ้านโพธิ์โพธิ์หว่างาม	ประถมศึกษา
4	โรงเรียนจันทบุบงเกษานุสรณ์	มัธยมศึกษา
5	โรงเรียนบ้านสะแบง	ประถมศึกษา
6	โรงเรียนบ้านหนองสาว	ประถมศึกษา
7	โรงเรียนวัดธาตุ	ประถมศึกษา
8	โรงเรียนเมืองเกษตรวิสัย	ประถมศึกษา
9	โรงเรียนเมืองบัววิทยาคาร	ประถมศึกษา – มัธยมศึกษาตอนต้น
10	โรงเรียนบ้านหัวดงท่าแพง	ประถมศึกษา
11	โรงเรียนวัดบ้านโพธิ์เงิน	ประถมศึกษา
12	วิทยาลัยการอาชีพเกษตรวิสัย	อาชีวศึกษา
13	โรงเรียนบ้านสำราญนิवासสามัคคี	ประถมศึกษา
14	โรงเรียนบ้านยางจ้อง	ประถมศึกษา
15	โรงเรียนบ้านโนนจาน	ประถมศึกษา
16	โรงเรียนบ้านน้ำอ้อม	ประถมศึกษา
17	โรงเรียนคุรุราษฎร์สามัคคี	ประถมศึกษา – มัธยมศึกษาตอนต้น
18	โรงเรียนบ้านคำโนนสว่าง	ประถมศึกษา
19	โรงเรียนบ้านเขว้าใหญ่	ประถมศึกษา
20	โรงเรียนไตรคามสามัคคี	ประถมศึกษา
21	โรงเรียนเหล่าหลวงประชานุสรณ์	มัธยมศึกษา
22	โรงเรียนบ้านโพธิ์สะอาด	ประถมศึกษา
23	โรงเรียนบ้านหนองสังข์	ประถมศึกษา
24	โรงเรียนบ้านคุยมง	ประถมศึกษา
25	โรงเรียนบ้านดอนตูเหล่าเสือ	ประถมศึกษา
26	โรงเรียนบ้านชุมชนบ้านอ้อมแม่สิงห์ไคล	ประถมศึกษา
27	โรงเรียนบ้านหนองช้าง	ประถมศึกษา

ตาราง 5 (ต่อ)

ลำดับที่	โรงเรียน	ระดับ
28	โรงเรียนบ้านเหนือ	ประถมศึกษา
29	โรงเรียนบ้านหัวหนองแวง	ประถมศึกษา
30	โรงเรียนบ้านอีเม้ง	ประถมศึกษา
31	โรงเรียนบ้านสิงห์โคกล	ประถมศึกษา
32	โรงเรียนหนองผึ่งวิทยาคาร	มัธยมศึกษา
33	โรงเรียนชุมชนหนองผึ่ง	ประถมศึกษา
34	โรงเรียนสิงห์โคกดงมันเหล่างามวิทยาคม	ประถมศึกษา – มัธยมศึกษาตอนต้น
35	โรงเรียนบ้านหัวหนองตาด	ประถมศึกษา
36	โรงเรียนบ้านจานทุ่ง	ประถมศึกษา
37	โรงเรียนบ้านชีเหล็กชัยตอนแดง	ประถมศึกษา
38	โรงเรียนจตุรคามพัฒนา	ประถมศึกษา
39	โรงเรียนกุกาสิงห์ประชาสรรค์	มัธยมศึกษา
40	โรงเรียนบ้านกุกาสิงห์	ประถมศึกษา
41	โรงเรียนบ้านฝาง	ประถมศึกษา
42	โรงเรียนบ้านหนองกุง	ประถมศึกษา – มัธยมศึกษาตอนต้น
43	โรงเรียนบ้านหนองเปลือย-หนองตาแสง	ประถมศึกษา
44	โรงเรียนบ้านหัวดอนชาด	ประถมศึกษา
45	โรงเรียนบ้านตลาดไชย	ประถมศึกษา

องค์กรทางสังคม

ศาสนา

ชาวอำเภอเกษตรวิสัยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ เป็นพุทธศาสนิกชนสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ในการประกอบศาสนกิจชาวบ้านมีศรัทธาในพุทธศาสนา มีความเชื่อในเรื่องบาปบุญคุณโทษ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อว่าบ้านเมืองใดที่คนในชาติมีศีลธรรม จะทำให้บ้านเมืองนั้นมีแต่ความสุขและเจริญรุ่งเรือง เพราะทุกคนจะประพฤติตามกฎหมาย ดังนั้นชาวอำเภอเกษตรวิสัยจึงเป็นคนใจบุญ และจะทำบุญในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญทางพุทธศาสนา นอกจากนั้นพระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้าน ประพฤติอยู่ในกฎระเบียบของสังคม เป็นคนดีมีคุณค่าต่อครอบครัว ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ

ประเพณี

ชาวอำเภอเกษตรวิสัยยึดถือประเพณีในการดำรงชีวิตประจำวัน ดังชาวอีสานทั่วไป คือ การยึดถือปฏิบัติตามฮีตสิบสอง(สิบสองเดือน) เป็นประเพณีที่ชาวบ้านได้มีโอกาสร่วมกัน ทำบุญเป็นประจำทุกเดือนในรอบปีหนึ่งๆ ทำให้ทุกคนมีโอกาสใกล้ชิดกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทำให้เกิดความคุ้นเคยกันมีความสามัคคีกันเป็นอย่างดี ในการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีสิบสองเดือนของชาวอำเภอเกษตรวิสัย

ศูนย์บริการภาครัฐและเอกชน

1. สถานีตำรวจภูธร	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4353 - 0110
2. โรงพยาบาลเกษตรวิสัย	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4358 - 9074
3. สำนักงานเกษตร	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4358 - 9249
4. สำนักงานที่ดิน	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4358 - 9253
5. สำนักงานสรรพากร	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4358 - 9241
6. สำนักงานสัสดี	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4358 - 9166
7. สำนักงานพัฒนาชุมชน	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4353 - 0287
8. คลินิกเพียรศรีพยาบาล	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4353 - 0621
9. คลินิกนายแพทย์สำเร็จ	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4358 - 9162
10. ธนาคารออมสิน	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4358 - 9022
11. ธนาคารกรุงเทพ	เบอร์โทรศัพท์	0 - 4358 - 9151

สถานที่ท่องเที่ยว

กุฎกาสิงห์ ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ต.กุฎกาสิงห์ สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นเพื่อเป็นเทวสถานอุทิศถวายแด่พระอิศวร เทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย ประกอบด้วยปราสาท 3 หลังบนฐานเดียวกันเรียงตัวในแนวเหนือใต้ สร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหน้ามีบรรณาลัยตั้งอยู่ 2 ข้าง ปราสาทล้อมด้วยกำแพงและมีซุ้มประตูทั้งสี่ทิศ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมเป็นศิลปะแบบปาปวน มีอายุราวปี พ.ศ.1560 - 1630 นอกจากนี้ยังพบโบราณวัตถุหลายชิ้น เช่น ทับหลังรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ศิวลึงค์ ภายในปราสาทประธานยังพบแผ่นทองศิลาฤกษ์คุ้นลายเป็นรูปใบไม้และกลีบบัวอีกจำนวนหนึ่ง

กุโพนระฆัง โบราณสถานตั้งอยู่ห่างจากกุฎกาสิงห์ไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 500 เมตร จากการพิจารณาถึงการวางแผนผังและเทคนิคการก่อสร้าง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือ องค์ปราสาทประธานก่อด้วยศิลาแลงล้อมรอบด้วยกำแพงสี่เหลี่ยม ซึ่งมีโคปุระ หรือซุ้มประตูอยู่ทางด้านหน้าเพียงด้านเดียว มีบรรณาลัยตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ และมีสระน้ำรูป

สี่เหลี่ยมจตุรัสกรวดด้วยศิลาแลงนอกกำแพงทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ 1 สระ รูปแบบและผังของปราสาทแห่งนี้เป็นแบบสถาปัตยกรรมขนาดเล็ก ที่เรียกว่า " อโรคยศาล" ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงให้สร้างขึ้นในเขตปกครองของพระองค์ เมื่อราวปีพุทธศตวรรษที่ 18

กูโพนวินิจ โบราณสถานตั้งอยู่ห่างจากกู่กาสิงห์ไปทางทิศเหนือประมาณ 500 เมตร บนเนินดินขนาดใหญ่ ปกคลุมด้วยวัชพืชนานาชนิด คงเหลือเฉพาะร่องรอยส่วนฐานศิลาแลงให้เห็นเป็นบางส่วน และแท่งหินทรายขนาดใหญ่ตกหล่นอยู่บริเวณเดียวกัน โบราณวัตถุที่พบได้แก่ ปฏิมากรรมรูปบุรุษ ซึ่งปัจจุบันนำไปเก็บไว้ที่อาคารเก็บวัตถุภายในบริเวณวัดบูรพากู่กาสิงห์ ลักษณะของผ้านุ่งปฏิมากรรมเป็นศิลปะเขมรแบบเกลี้ยง อยุ่ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 16

ประวัติและความเป็นมาของกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย

คณะกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัยมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน มีการสืบทอดจากบรรพบุรุษสู่รุ่นหลานอย่างต่อเนื่อง และมีคณะกลองยาวอยู่ทั้งหมด 8 คณะ ได้แก่ คณะขวัญใจเพชรประทุม คณะเมืองเกษ คณะน้องใหม่ขวัญใจปาย่าง คณะกลองยาวปราสาทกู คณะกลองยาวประยุกต์คุษผง คณะกลองยาวอ้อมแม่ประยุกต์ศิลป์ คณะกลองยาวบ้านฝางพัฒนา และคณะกลองยาวเทียนทอง ซึ่งคณะที่มีการสืบทอดมานานมีอายุระหว่าง 10 – 20 ปี มีจำนวน 3 คณะ คือ คณะขวัญใจเพชรประทุม คณะเมืองเกษ และคณะน้องใหม่ขวัญใจปาย่าง ซึ่งทั้ง 3 คณะมีประวัติความเป็นมา ดังนี้

วุฒิไกร คุ่มแวง (สัมภาษณ์. 2549) กล่าวถึงความเป็นมาของกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัยไว้ว่า เดิมทีการเล่นพื้นบ้านกลองยาวจะมีอยู่แต่ในวัด ซึ่งจะมีการบรรเลงกลองยาวก็ต่อเมื่อมีงานบุญ งานประเพณี หรืองานที่มีความเกี่ยวข้องกับทางวัด คือวันสำคัญทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะวันที่ต้องมีการเวียนเทียนรอบอุโบสถ ซึ่งการเก็บรักษากลองจะเก็บไว้ที่วัดเลย พอจะมีการบรรเลงก็จะมีการเตรียมตัวกันระหว่างสมาชิกที่เคยเล่นมาก่อน จะมารวมตัวกันเพื่อซ้อมที่วัด และมีการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนในชุมชนหรือผู้ที่สนใจ ส่วนมากจะเป็นเครือญาติหรือลูกหลานของผู้ที่ถ่ายทอดให้นั่นเอง ซึ่งเดิมทีการเล่นกลองยาวยังไม่มีมีการประสมวงและการประยุกต์เหมือนในปัจจุบัน เหตุผล เพราะในปัจจุบันการเล่นกลองยาวได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ได้มีการนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาร่วมบรรเลงในคณะกลองยาวเพิ่มมากขึ้น เพลงที่ใช้ในการบรรเลงก็ใช้เพลงที่เป็นเพลงในปัจจุบัน ประยุกต์ขึ้นให้เกิดความสนุกสนาน และให้เกิดความพอใจกับผู้ที่มาว่าจ้าง และผู้ที่ได้ชมการแสดง ในปัจจุบันคณะกลองยาวได้เกิดขึ้นใหม่อย่างมากมาย แต่จะหาคณะที่รักษาขนบธรรมเนียมเดิมของบรรพบุรุษได้ยากขึ้น เพราะส่วนมากเป็นคณะที่สร้างขึ้นเพื่อให้เกิดรายได้กับสมาชิกของตนเอง หรือเกิดการสร้างงานให้กับชุมชนเพียงอย่างเดียว

ประวัติคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม

กลองยาวคณะขวัญใจเพชรประทุม ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 11 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2529 โดย คุณไพโรจิตร์ อุปชิต เป็นหัวหน้าคณะมีแรงจูงใจในการก่อตั้งคณะกลองยาว เพราะในวัดมี กลองยาวที่ใช้งานบุญของชุมชนอยู่เป็นประจำตั้งแต่อดีต จะมีการแห่ในวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวันที่มีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ จะมีกลองยาวบรรเลง นำหน้าขบวนเวียนเทียน ซึ่งมีอยู่ด้วยกันสองวัด คือ วัดปทุมคงคา(วัดใหญ่) กับวัดศรีอริยวงศ์ (วัดน้อย) ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้าน จึงคิดว่า ถ้านำการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวนี้มาร่วมในงาน ประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนก็คงดี เพราะชุมชนมีงานประเพณีตลอดทั้ง 12 เดือน จึงได้รวมกลุ่ม กับญาติและเพื่อน ตั้งคณะกลองยาวขึ้นมาชื่อ "คณะขวัญใจเพชรประทุม" โดยการก่อตั้งครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 15 คน ปัจจุบันก่อตั้งมาได้ 20 ปี มีสมาชิกจำนวน 28 คน เป็นชาย ทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน มีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติและเพื่อน

ภาพประกอบ 2 สมาชิกคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม

ตาราง 6 รายชื่อสมาชิกคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
1	นายไพโรจิตร อุปชิต	หัวหน้าคณะ
2	นายสน ยอดดี	รองหัวหน้า
3	นายวุฒิไกร คุ่มแวง	กลองยาว
4	นายท่อน คุ่มแวง	กลองยาว
5	นายทองกล พิรุณ	กลองสองหน้า
6	นายคำปิ่น บุราทานัง	กลองยาว
7	นายสมพร อุดมทรัพย์	กลองไซโล่
8	นายบุญเพ็ง อาจสุโพธิ์	รำมะนา
9	นายหวาย ไชยเดช	ฉาบ
10	นายสำเนียง อุดมคำ	ฉาบ
11	นายทองฉัตร จำปาทิพย์	กลองยาว
12	นายทราย ดำงาม	กลองสองหน้า
13	นายลาน อุปชิต	รำมะนา
14	นายหวี ดำงาม	รำมะนา
15	นายกฤษฎา จำแก้ว	กลองยาว
16	นายเสาร์ ยอดดี	เบส
17	นายทองบ่อ ไชยราช	กลองยาว
18	นายถาวร อุปชิต	กลองยาว
19	นายพัน ก้านจักร	กลองยาว
20	นายชาติ สุบันเทิง	กลองไซโล่
21	นายทองม้วน พาละพล	กลองยาว
22	นายเวียง จำแก้ว	กลองยาว
23	นายประเสริฐ ขวัญทอง	เข็นรถ
24	นายเหลือ มาตรศรี	เข็นรถ
25	นายเหรียญ อุปชิต	เข็นรถ
26	นายสุขสันต์ ยอดดี	คีย์บอร์ด
27	นายวิเชียร สิบถาวร	พิณ
28	นายสมหมาย วันดี	กีตาร์

ประวัติคณะกลองยาวเมืองเกษ

กลองยาวคณะเมืองเกษ ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 45 หมู่ที่ 6 บ้านเกษตรวิสัย ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2530 โดยนายเฉลิมพล พลมะศรี อาชีพค้าขายและเล่นดนตรี แรงจูงใจในการก่อตั้งเกิดจากความชอบในดนตรีพื้นบ้าน และชอบเล่นดนตรีให้กับชุมชนและผู้เฒ่าผู้แก่ จึงก่อตั้งคณะกลองยาวขึ้นมาเป็นคณะกลองยาวประจำหมู่บ้าน และไม่ต้องไปว่าจ้างคณะกลองยาวจากที่อื่นมาแสดงเวลาในงานบุญประเพณีต่างๆ ของชุมชน และยังเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับตนเองและสมาชิกในคณะกลองยาวด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่นพื้นบ้านนี้ไว้ และตั้งชื่อว่า "คณะเมืองเกษ" ซึ่งที่มาของชื่อมาจากประวัติศาสตร์ของเมืองเกษตรวิสัยนั่นเอง โดยมีการประดิษฐ์เครื่องดนตรีขึ้นมาใช้เอง โดยเฉพาะกลองที่ทำมาจากต้นขนุน ในการก่อตั้งครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 20 คน ปัจจุบันก่อตั้งมา 19 ปีมีสมาชิกในปัจจุบันจำนวน 25 คน เป็นชายทั้งหมด ซึ่งสมาชิกในคณะกลองยาวมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติและเพื่อน สีเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของคณะ คือ "สีแดง"

ภาพประกอบ 3 สมาชิกคณะกลองยาวเมืองเกษ

ตาราง 7 รายชื่อสมาชิกคณะกลองยาวเมืองเกษ

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
1	นายเฉลิมพล พลมะศรี	หัวหน้าคณะ
2	นายไชยเชษฐ์ พิมพ์แพน	รองหัวหน้า
3	นายจักรพงษ์ วงศ์ษา	กลองยาว
4	นายสันติ ศรีโท	กลองยาว
5	นายสุนทร สุดดา	กลองยาว
6	นายทศิกร หนูริน	กลองยาว
7	นายกฤษณะ เอ็นหนู	กลองยาว
8	นายเทียนชัย หงษ์ทะนั	กลองยาว
9	นายธีระศักดิ์ ปิ่นกาสังข์	กลองยาว
10	นายวานิช นามวงษ์	กลองยาว
11	นายวิทวัส แจ้งสนาม	กลองยาว
12	นายกฤษฎา ยาศรี	กลองยาว
13	นายณรงค์ศักดิ์ สุวรรณราช	กลองยาว
14	นายสุรียา จันทะคาม	คีย์บอร์ด
15	นายสุรสิทธิ์ ส่องสพ	พิณ
16	นายประสาน บุญเรือง	กีตาร์
17	นายจักรกร ศรีนาดวานา	เบส
18	นายมานิช ชาววงษ์	กลองสองหน้า
19	นายชุมพล ศรีศิลป์	กลองสองหน้า
20	นายคณัย ยามโสภา	กลองรำมะนา
21	นายบุญลาด เสียงสนั่น	กลองรำมะนา
22	นายสุวเดช สีทะ	กลองไซโล่
23	นายอนุชิต แก้วทัด	กลองไซโล่
24	นายจิตรกร ดิรศรี	เข้มนรท
25	นายสุรศักดิ์ พิรุณ	เข้มนรท

ประวัติคณะกลองยาวน้องใหม่ขวัญใจปายาง

กลองยาวคณะน้องใหม่ขวัญใจปายาง ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 3 บ้านปายาง ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2535 โดย นายสุรศักดิ์ ทับสำโรง อาชีพทำนา แรงจูงใจในการก่อตั้งเกิดจากการที่ได้สืบทอดการตีกลองจากปู่ที่เคยเป็นสมาชิกคณะกลองยาวจากจังหวัดมหาสารคาม จึงก่อตั้งคณะกลองยาวขึ้นมาด้วยญาติและเพื่อนๆ เป็นคณะกลองยาวที่รูปแบบการบรรเลงและการประสมวงที่แตกต่างจากคณะกลองยาวที่มีอยู่ในอำเภอเกษตรวิสัย ตั้งชื่อว่า "คณะเมืองน้องใหม่ขวัญใจปายาง" และได้มีการสอนให้กับคนในชุมชนที่มีความสนใจ ถ้าใครมีฝีมือดีก็สามารถที่จะเข้าร่วมบรรเลงในคณะกลองยาวเพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัว โดยเครื่องดนตรีจะซื้อจากอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามที่มีชื่อเสียงด้านกลองยาวมาใช้ในการแสดง โดยเฉพาะกลองที่ทำมาจากต้นขนุน ส่วนกลองรำมะนาทำมาจากไม้ก้ามปู ในการก่อตั้งครั้งแรกมีสมาชิกจำนวน 19 คน ปัจจุบันก่อตั้งมา 14 ปีมีสมาชิกในปัจจุบันจำนวน 25 คน เป็นชายทั้งหมด สมาชิกส่วนใหญ่ในคณะกลองยาวเป็นเด็กมัธยมศึกษาอยู่ระหว่าง ม.3 – ม.6 จึงเป็นที่มาของชื่อคณะ สีของเครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของคณะ คือ "สีส้ม"

ภาพประกอบ 4 สมาชิกคณะกลองยาวน้องใหม่ขวัญใจปายาง

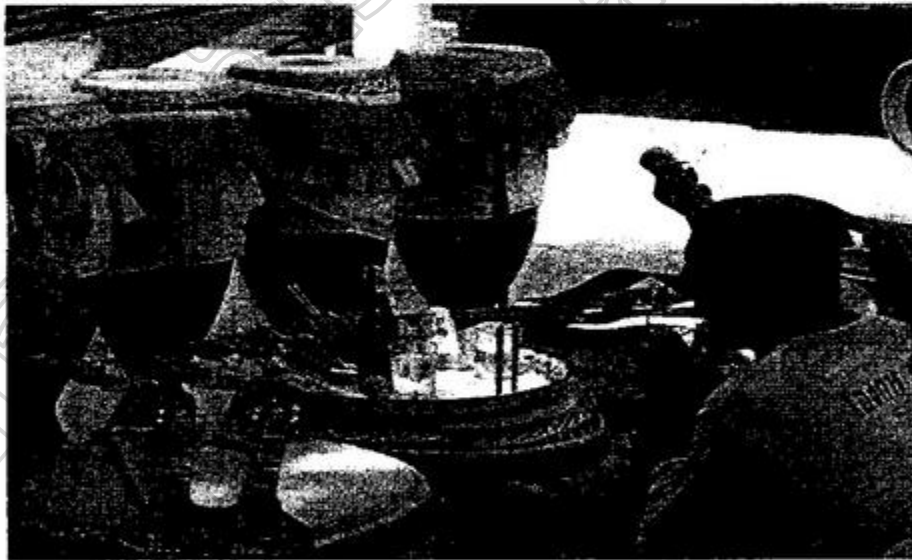
ตาราง 8 รายชื่อสมาชิกกลองยาวคณะน้องใหม่ขวัญใจปายาง

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง
1	นายสุรศักดิ์ ทับสำโรง	หัวหน้าคณะ
2	นายวันชัย ศรีเสมอ	รองหัวหน้า
3	นายสมควร วงแก้ว	กลองยาว
4	นายวิจิตร นาแสง	กลองยาว
5	นายสงกรานต์ วันดี	กลองยาว
6	นายวิเชียร ศรีบุญมี	กลองยาว
7	นายภูวดล ชันส่อง	กลองยาว
8	นายเรวัต ตักดีไชสง	กลองยาว
9	นายจักรพันธ์ ศรีบุญมี	กลองยาว
10	นายจักรี บุญภโย	กลองยาว
11	นายเทวิน ศรีเสมอ	กลองยาว
12	นายณรงค์ศักดิ์ น้อยสุพจน์	คีย์บอร์ด
13	นายธนากร อ้นชำนานู	พิณ
14	นายธีระยุทธ ศรีส่อง	เบส
15	นายจีระวัฒน์ นามเมือง	กลองยาว
16	นายวีระยุทธ จำปาทิพย์	กลองสองหน้า
17	นายสุวัต สมวงษ์	กลองยาว
18	นายอภิเดช บุญวิเศษ	กลองรำมะนา
19	นายสุทิน โคกสี	กลองรำมะนา
20	นายอนุวัฒน์ นระรา	กลองไซโล่
21	นายประสานชัย ศรีส่อง	กลองไซโล่
22	นายวิรัช สมวงษ์	ฉาบ
23	นายสุพจน์ ทับสำโรง	ฉาบ
24	นายสมาน ทับสำโรง	เข็นรถ
25	นายวินัย วงแก้ว	เข็นรถ

การไหว้ครู

ภาพประกอบ 5 องค์ประกอบเครื่องเซ่นไหว้ครู

ภาพประกอบ 6 การไหว้ครูของคณะกลองยาว

เครื่องเช่นไหว้ครู

1. กรวยดอกไม้สีขาว	6	คู่
2. ธูป	6	คู่
3. เทียนเล่มใหญ่	1	คู่
4. เทียนเล่มเล็ก	6	คู่
5. เหล้าขาว	1	ขวด
6. น้ำมันมะกอก	1	ขวด
7. ไข่ไก่	1	ฟอง
8. บุหรี่	1	ซอง
9. แป้ง	1	กระป๋อง
10. หวี	1	อัน
11. กระจก	1	บาน
12. ผ้าขาว	1	ผืน
13. เงิน	10	บาท

เครื่องเช่นไหว้ครูแต่ละคณะจะมีองค์ประกอบที่เหมือนกัน แต่จำนวนของเครื่องเช่นไหว้แต่ละคณะจะไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความเชื่อและความเชื่อของแต่ละคณะ

ก่อนการบรรเลงกลองยาวทุกครั้ง จะมีการไหว้ครูเพื่อระลึกถึงครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ และเพื่อบูชาให้เทวดามารักษาให้การแสดงกลองยาวทุกครั้งประสบผลสำเร็จ หลังจากไหว้ครูเสร็จแล้วต้องรักษาเครื่องดนตรีของตนเอง และเล่นเฉพาะเครื่องดนตรีที่เป็นของตนเองจะสลับสับเปลี่ยนไม่ได้ มีความเชื่อว่าหากไม่มีการไหว้ครูจะทำให้แสดงไม่ราบรื่น การบรรเลงก็ไม่เข้าจังหวะ มีเหตุให้การแสดงไม่ประสบผลสำเร็จในทุกๆ ด้าน การไหว้ครูจะมีอยู่ในการแสดงทุกประเภทที่มีอยู่ในประเทศไทย เพราะถือว่าเป็นการบูชาครู อาจารย์ และขอพรจากท่านให้ทำการแสดงประสบความสำเร็จด้วยดี

บทที่ 5

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาการเล่นพื้นบ้านกลองยาว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสังเกต และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ในงานบุญประเพณีต่างๆ และการร่วมกิจกรรมที่ได้มาซึ่งข้อมูล ระหว่างที่มีการแสดงการเล่นพื้นบ้านกลองยาวทั้ง 3 คณะ ได้แก่ คณะขวัญใจเพชรประทุม คณะเมืองเกษ และคณะน้องใหม่ขวัญใจปายาง ซึ่งพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการเล่นพื้นบ้านกลองยาว กระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว และแนวทางในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเล่นพื้นบ้านกลองยาว มีดังต่อไปนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการเล่นพื้นบ้านกลองยาว

จากการศึกษา พบว่า การดำรงอยู่ของการเล่นพื้นบ้านกลองยาวมีเหตุ และปัจจัยในหลายด้าน ซึ่งทำให้การเล่นพื้นบ้านกลองยาวคงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ได้แก่

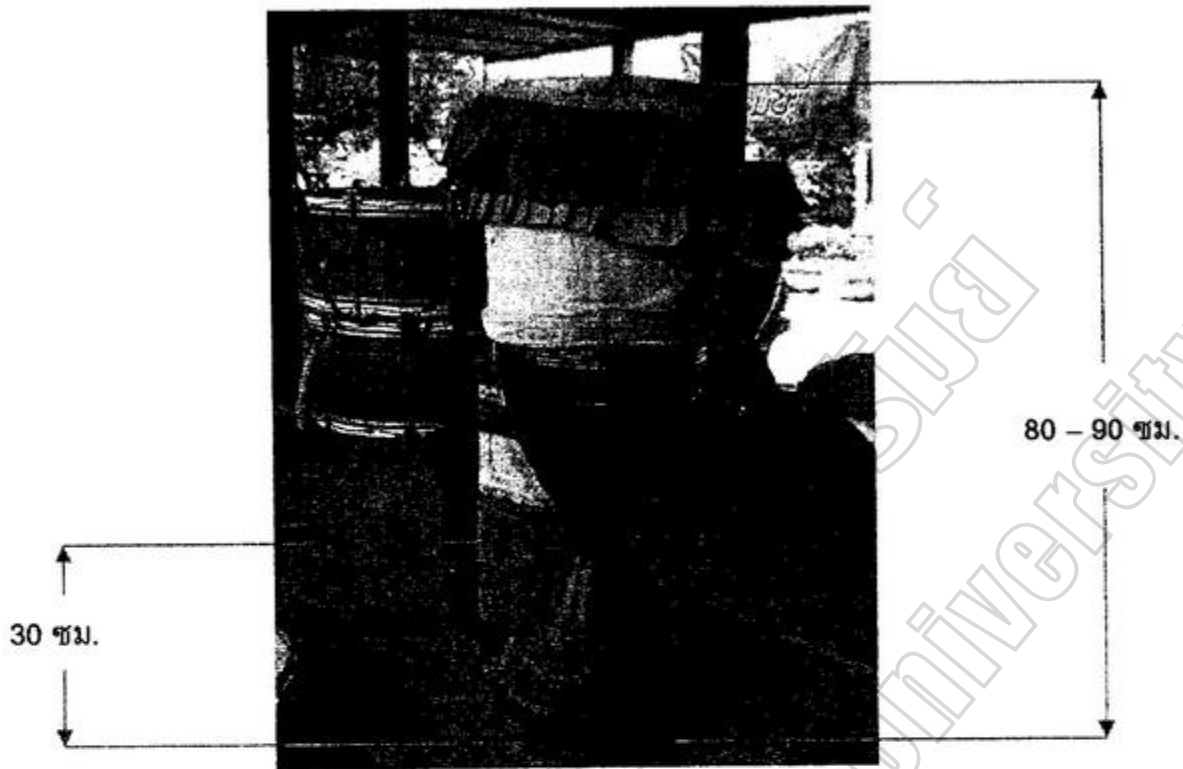
ปัจจัยในด้านบวก

1. เครื่องดนตรีประกอบ

จากการศึกษาพบว่า การบรรเลงแบบดั้งเดิมของคณะกลองยาวทั้ง 3 คณะ มีเครื่องดนตรีประกอบ ได้แก่ กลองยาว กลองรำมะนา ฉิ่ง ฉับ และฉาบ เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องดนตรีประเภทตี (Percussion) ที่มีการบรรเลงสืบทอดกันมาอยู่ก่อนแล้ว ก่อนที่จะมีการประสมวงแบบใหม่และการประยุกต์ขึ้นใหม่ เครื่องดนตรีดังกล่าวสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ ประเภทหุ้มหนัง ประเภทโลหะ มีลักษณะดังนี้

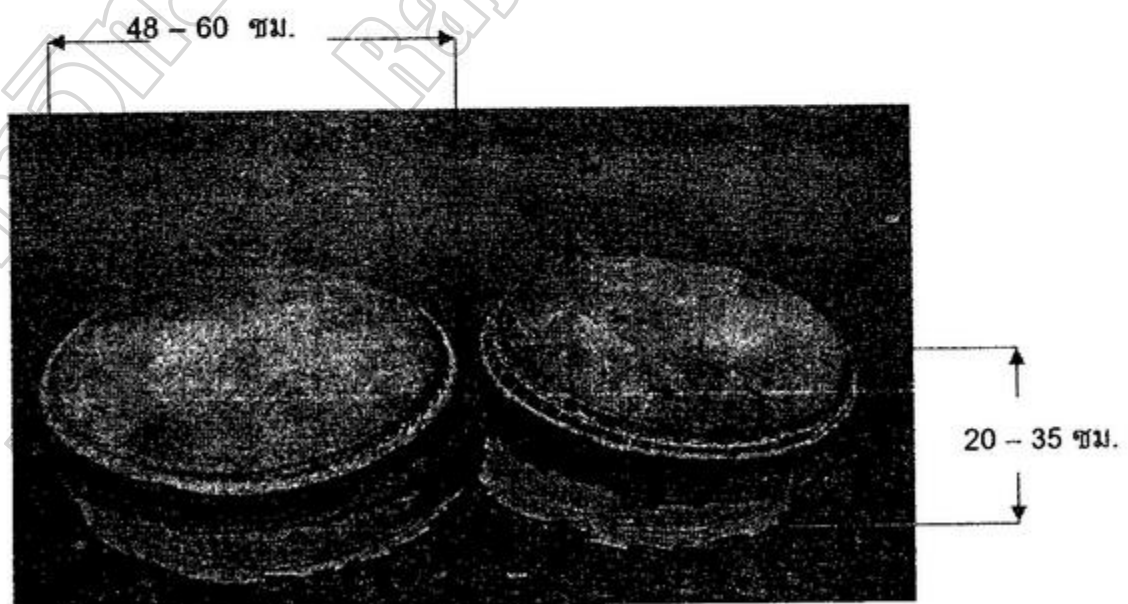
1.1 เครื่องดนตรีประเภทหุ้มหนัง

1.1.1 กลองยาว กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีประเภทตี เป็นกลองหน้าเดี่ยวหุ้มด้วยหนังวัว เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 22 – 25 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 87 – 90 เซนติเมตร ความยาวของส่วนขากลองยาวประมาณ 30 เซนติเมตร กลองยาวมีลักษณะดังนี้

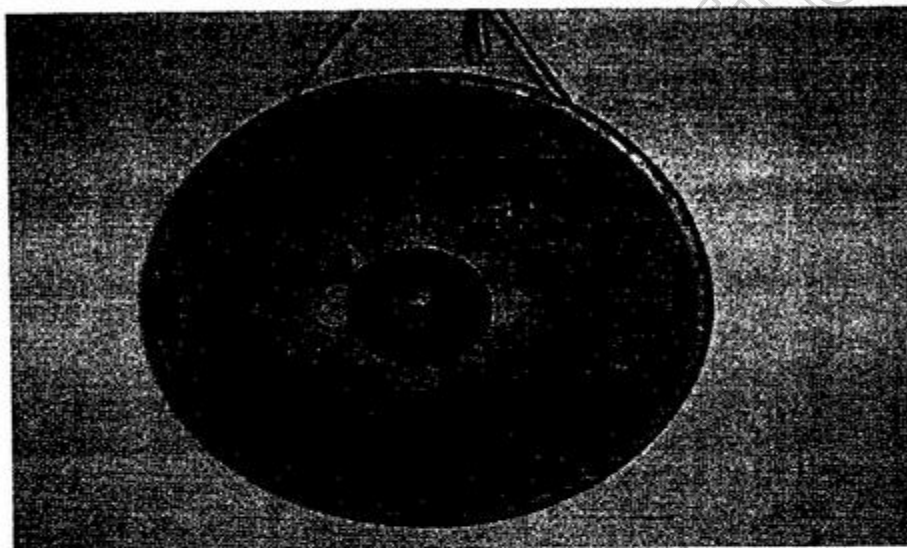
ภาพประกอบ 7 กลองยาว

1.1.2 กลองรำมะนา (กลองตั้ง) เป็นกลองขนาดใหญ่ หน้ากลองหุ้มด้วยหนังวัวหรือหนังควาย หน้ากลองมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 48 - 60 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 20 - 35 เซนติเมตร กลองรำมะนามีลักษณะดังนี้

ภาพประกอบ 8 กลองรำมะนา

1.2.3 **ฆ้อง** เป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยโลหะ มีปุ่มตรงกลางสำหรับตี ขอบข้างเรียกว่า ฉัตร ตรงด้านหน้าของฉัตรเจาะรูสำหรับร้อยเชือกเพื่อแขวนเวลาตี การตีต้องใช้ไม้ตี ฆ้องมีหลายชนิด ได้แก่ ฆ้องโหม่ง ฆ้องเหม่ง ฆ้องราว ฆ้องกู่ และฆ้องชัย สำหรับฆ้องที่ใช้ตีประกอบจังหวะกลองยาวเป็นฆ้องโหม่งขนาดเล็ก มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร ฆ้องมีลักษณะดังนี้

ภาพประกอบ 11 ฆ้อง

2 โอกาสในการแสดง

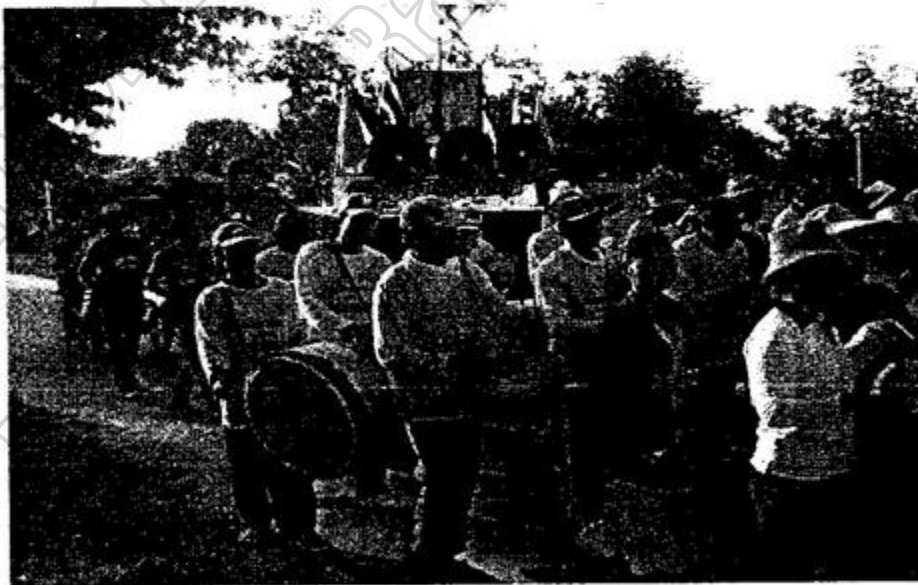
การแสดงกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย พบว่า นิยมบรรเลงในขบวนแห่ต่างๆ เช่น แห่กัณฑ์หลอน ในงานบุญมหาชาติ แห่บั้งไฟ บวชนาค งานกฐิน งานแต่งงาน และงานผ้าป่าสามัคคี นอกจากนี้ยังใช้บรรเลงในงานประจำปีของอำเภอ คือ งานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ซึ่งทางอำเภอจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีเพื่อรักษาวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาและเป็นการสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังได้ยึดถือปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีการประกวดคณะกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัยด้วย

การแสดงกลองยาวในงานต่างๆ ขบวนกลองยาวจะเริ่มบรรเลงที่บ้านเจ้าภาพ แล้วเคลื่อนขบวนแห่รอบบ้านและแห่รอบวัด งานแห่กัณฑ์หลอนในงานบุญมหาชาตินั้น ส่วนมากกลองยาวจะบรรเลงที่บริเวณวัดเพื่อต้อนรับคณะที่นำเงินมาถวายวัด นอกจากนี้ยังมีสถานที่ของราชการ เช่น โรงเรียนบ้านเกษตรวิสัย ที่ใช้จัดงานประเพณีประจำปีของอำเภอ จากการศึกษาพบว่าโอกาสในการแสดงกลองยาวได้มาจากการบุญประเพณีต่างๆ และสถานที่ในการแสดง ได้แก่ การแสดงที่บ้านเจ้าภาพ การแสดงรอบหมู่บ้าน สถานที่ราชการ และภายในบริเวณวัด งานประเพณีที่คณะกลองยาวทั้ง 3 คณะ ได้มีส่วนร่วมในขบวนแห่

และมีผู้ว่าจ้างให้ทำการแสดง คื่องานประเพณีทั้ง 12 เดือน จะมีเพียงสามเดือนเท่านั้นที่ไม่สามารถทำการแสดงได้ เป็นช่วงเข้าพรรษาเพราะอยู่ในฤดูฝน งานประเพณีในแต่ละเดือน มีดังนี้

1. เดือนอ้าย บุญปีใหม่ บุญพระเข้ากรรม (ปริวาสกรรม)
2. เดือนยี่ บุญคุณลาน บุญเบิกฟ้า บุญคุ้ม
3. เดือนสาม บุญข้างจี
4. เดือนสี่ บุญพระเวส
5. เดือนห้า บุญสงกรานต์
6. เดือนหก บุญบั้งไฟ
7. เดือนเจ็ด บุญเบิกฟ้า
8. เดือนแปด บุญบุญเข้าพรรษา
9. เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน
10. เดือนสิบ บุญข้าวสาก
11. เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา งานแข่งเรือยาว งานลอยกระทง
12. เดือนสิบสอง บุญกฐิน

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญ และพิธีกรรมทางศาสนา ยังเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านอย่างมั่นคง จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คณะกลองยาวมีโอกาสดำเนินการแสดงอยู่เป็นประจำ เพราะการแสดงของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวของอำเภอเกษตรวิสัย เกิดมาจากความศรัทธาและความสัมพันธ์ในชุมชน (เทวิน ทองน้ำ. 2548 : 12)

ภาพประกอบ 12 คณะกลองยาวร่วมแสดงในงานบวช

ภาพประกอบ 13 คณะกลองยาวร่วมแสดงในงานผ้าป่าสามัคคี

3 การสร้างรายได้

จากการศึกษาการเล่นพื้นบ้านกลองยาว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จาก 3 คณะ มีรายได้จากการแสดงต่องานประมาณ 3,000 – 9,000 บาท หากเดินทางไปแสดงต่างจังหวัด ระยะทางไกลจะบวกค่ารถเพิ่มอีก การจ้างจะไม่มีเงื่อนไขอะไรมาก ไม่ต้องเขียนสัญญาใดๆ ตกลงกันด้วยวาจาก็สามารถไปแสดงได้ จะมีเงินมัดจำหรือไม่ก็ได้ รายได้จาก การแสดงกลองยาวสามารถช่วยจุนเจือครอบครัวได้เป็นอย่างดี สำหรับการแบ่งรายได้ในแต่ละ ครั้งจะใช้จำนวนคนหารยอดเงิน และแบ่งเงินส่วนหนึ่งไว้เป็นกองกลาง เพื่อบำรุงคณะและซ่อมแซมเครื่องดนตรีที่ชำรุด รายได้ต่อปีของคณะกลองยาวทั้ง 3 คณะ มีดังนี้

ตาราง 9 รายได้ต่อปีของคณะกลองยาวทั้ง 3 คณะ พ.ศ. 2548

ที่	ชื่อคณะกลองยาว	จำนวนครั้งที่แสดง	รายได้(บาท)/ปี
1	คณะขวัญเพชรประทุม	19	60,000
2	คณะเมืองเกษ	15	54,000
3	คณะน้องใหม่ขวัญปายาง	14	50,000

การแสดงกลองยาวในปัจจุบันจึงอยู่ในรูปธุรกิจ และมีการจัดการอย่างเป็นระบบ เดิมเป็นการแสดงออกเพื่อความบันเทิงใจ แต่เมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนไป การมีรายได้โดยใช้ความสามารถในทางดนตรี จึงเป็นประโยชน์แก่ผู้เล่นหรือผู้บรรเลงกลองยาวในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ ประเวศ วะศรี (2543 : 82 - 83) การละเล่นพื้นบ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถนำมาใช้ให้เกิดรายได้ อาชีพ และเศรษฐกิจ

4 ความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดง

จากการศึกษา พบว่า ความต้องการของผู้ว่าจ้าง(เจ้าภาพ) ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญ ในการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว เพราะการได้มาซึ่งรายได้ก็มาจากการจ้าง และสามารถทำให้มีการพัฒนาของคณะกลองยาวอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นที่พอใจของผู้ว่าจ้างรายต่อไปที่ได้ชมการแสดง ในส่วนของผู้ชมการแสดงเป็นกลุ่มที่มีส่วนร่วมทำให้เกิดกิจกรรม เพราะถ้าไม่มีผู้สนับสนุนหรือผู้ที่ร่วมในขบวนแห่คงไม่มีผู้ว่าจ้างให้คณะกลองยาวไปแสดง และความต้องการของผู้ว่าจ้างมีอยู่อย่างต่อเนื่อง เมื่อดูจากรายการการแสดง ดังตาราง

ตาราง 10 การรับงานของคณะขวัญใจเพชรประทุม

ลำดับที่	วันที่	ชื่องาน	สถานที่
1	9 ม.ค. 49	งานผ้าป่า	บ้านสำราญนิवास อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
2	12 ม.ค. 49	งานผ้าป่า	บ้านเมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
3	19 มี.ค. 49	งานบุญมหาชาติ	บ้านหัวดงกำแพง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
4	3 พ.ค. 49	งานบุญบวช	บ้านเมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
5	6 พ.ค. 49	งานบุญบวช	บ้านยางเริง อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
6	24 พ.ค. 49	งานบุญบวช	บ้านดอกไม้ อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด
7	5 ก.ค. 49	งานบุญบวช	บ้านดืบนวด อ.ชุมพลบุรี จ.สุรินทร์
8	26 ก.ค. 49	งานบุญบวช	บ้านน้ำอ้อม อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
9	27 ก.ค. 49	งานบุญบวช	บ้านโนนจาน อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
10	19 พ.ย. 49	งานกฐิน	บ้านเมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
11	21 พ.ย. 49	งานกฐิน	บ้านอัน อ.เมือง จ.ร้อยเอ็ด
12	24 พ.ย. 49	งานกฐิน	บ้านโพนโพธิ์ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
13	10 ม.ค. 50	งานแต่งงาน	บ้านนาสีนวล อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม

ตาราง 11 การรับงานของคณะเมืองเกษ

ลำดับที่	วันที่	ชื่องาน	สถานที่
1	4 ม.ค. 49	งานผ้าป่า	บ้านป่ายาง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
2	20 มี.ค. 49	งานแห่พระเวส	บ้านหนองแวง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
3	29 มี.ค. 49	งานแห่กัณฑ์หลอน	บ้านอีเม้ง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
4	11 พ.ค. 49	งานแห่ผ้าป่า	บ้านอุ่มเม้า อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
5	12 เม.ย. 49	งานสงกรานต์	บ้านป่ายาง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
6	6 พ.ค. 49	งานแห่ผ้าป่า	บ้านหนองสาว อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
7	10 พ.ค. 49	งานบุญบวช	บ้านโพนงอย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
8	17 ก.ค. 49	งานบุญบวช	อ.เดชอุดม จ.อุบลราชธานี
9	26 ก.ค. 49	งานบุญบวช	บ้านป่ายาง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
10	27 ก.ค. 49	งานบุญบวช	บ้านเมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
11	19 พ.ย. 49	งานแต่งงาน	บ้านจ้อก้อ อ.อาจสามารถ จ.ร้อยเอ็ด
12	21 พ.ย. 49	งานกฐิน	อ.เมือง จ.มหาสารคาม
13	24 พ.ย. 49	งานกฐิน	อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

ตาราง 12 การรับงานของคณะน้องใหม่ขวัญใจป่ายาง

ลำดับที่	วันที่	ชื่องาน	สถานที่
1	26 ก.ค. 49	งานบวช	บ้านโพนทอน อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
2	27 ก.ค. 49	งานบวช	บ้านอีดอนแดง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
3	19 พ.ย. 49	งานแต่งงาน	บ้านโคกล่าม อ.จตุรพักพิมาน จ.ร้อยเอ็ด
4	21 พ.ย. 49	งานกฐิน	อ.เมือง จ.อุบลราชธานี
5	24 พ.ย. 49	งานกฐิน	อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

จากตาราง 10 11 และ 12 พบว่า ความต้องการให้คณะกลองยาวให้ไปทำการแสดงของผู้ว่าจ้างมีตลอดทั้งปีรวมถึงการการว่าจ้างไปแสดงยังต่างจังหวัด แสดงให้เห็นว่าการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน ก็เพราะยังมีความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดงอยู่ในทุกชุมชน

5 การสืบทอด

การสืบทอดเป็นอีกหนึ่งปัจจัย ที่ทำให้การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน จากที่มีการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลที่สนใจในการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ในระหว่างการซ้อมของคณะกลองยาวในแต่ละครั้งจะมีผู้ที่ให้ความสนใจอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งกลุ่มเครือญาติของสมาชิกคณะกลองยาวและผู้สนใจ จะมีการสอนการบรรเลงกลองยาวและเครื่องดนตรีประกอบอื่นๆ ให้กับผู้ที่สนใจที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายในการสอนเพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้เรื่องดนตรีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำกลองยาว การสืบทอดกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัยมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1. การสืบทอดโดยสายเลือด เป็นการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยบุคคลในครอบครัว หรือญาติพี่น้อง ซึ่งส่วนใหญ่การสืบทอดในลักษณะนี้จะเป็นการสืบทอดในฐานะหัวหน้าคณะและเป็นเจ้าของคณะ โดยการสืบทอดจากพ่อไปสู่ลูกหรือไปสู่ยังพี่น้อง

2. การสืบทอดโดยผู้ที่สนใจ เป็นการสืบทอดโดยการสอนการบรรเลงแบบดั้งเดิมให้กับบุคคลที่มีความชื่นชอบในการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว หรือต้องการที่จะฝึกฝนให้เกิดความชำนาญ เพื่อที่จะนำมาซึ่งอาชีพและรายได้จากการแสดงกลองยาว ถ้ามีความชำนาญในการบรรเลงแล้วสามารถเข้าร่วมเป็นสมาชิกในคณะกลองยาวได้

การสืบทอดการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวคงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน เพราะในสภาวะปัจจุบันนี้ทำให้การแสดงพื้นบ้านบางอย่างเริ่มหมดไป เช่น การแสดงพื้นบ้านหมอลำกลอน การแสดงลิเกกลองยาว เป็นต้น เวลามิงานในหมู่บ้านก็จะมีวงดนตรีลูกทุ่ง หรือแม้กระทั่งความบันเทิงแบบใหม่เข้ามาแทนที่ แต่การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวยังคงอยู่ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นซึ่งสอดคล้องกับ สามารถ จันทร์สุรย์ (2535 : 72) ได้กล่าวถึงความหมายของการสืบทอดการละเล่นพื้นบ้านจากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องอย่างไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมา เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ภายในโดยชาวบ้านกันเอง โดยคนนอกไม่เข้าไปบงการครอบงำทำให้สังคมชาวบ้านเป็นปึกแผ่นมั่นคง การละเล่นพื้นบ้านบ้านจึงหมายถึงภูมิปัญญาพื้นเพรากฐานของความรู้ชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน

1. วงดนตรีลูกทุ่ง เป็นความบันเทิงในรูปแบบใหม่ที่ได้รับการนิยมนิยมสูงมากในปัจจุบัน ซึ่งนิยมนำมาเล่นในขบวนแห่งานประเพณีต่างๆ ทั้งงานประเพณีส่วนรวมและงานประเพณีส่วนตัว วงดนตรีลูกทุ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกโดยตรง เพราะเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นในวงเป็นเครื่องดนตรีสากลเป็นส่วนใหญ่ และสามารถเล่นเพลงที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน การแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งเป็นที่ครึกครื้นเร้าใจกว่าการเล่นพื้นบ้าน ซึ่งเป็นที่ต้องการของผู้ว่าจ้างและผู้ชมการแสดง และได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายในทุกชุมชน

2. หมอลำซิ่ง เป็นการผสมผสานระหว่างการละเล่นพื้นบ้านหมอลำและวงสตริง มีความคล้ายคลึงกับวงดนตรีลูกทุ่ง ซึ่งได้รับความนิยมเหมือนกันกับวงดนตรีลูกทุ่ง แตกต่างกันที่ราคาของหมอลำซิ่งจะมีราคาถูกกว่าวงดนตรีลูกทุ่ง และสามารถว่าจ้างมาแสดงได้ง่าย หมอลำซิ่งสามารถสื่อให้ผู้รับชมเข้าใจได้ง่ายเพราะใช้ภาษาถิ่นในการแสดง เพลงที่นำมาเล่นส่วนใหญ่จะเป็นเพลงพื้นบ้านอีสาน และเพลงที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันที่มีจังหวะสนุกสนานเร้าใจ ซึ่งเป็นจุดเด่นของการแสดงหมอลำซิ่ง โอกาสในการแสดงจะเป็นงานประเพณีที่ต้องการความสนุกสนาน เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานกฐิน เป็นต้น

3. รถเครื่องขยายเสียง เป็นการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นบันเทิงแบบใหม่ในปัจจุบันที่สามารถทำได้ง่ายๆ โดยการเปิดเพลงที่นิยมในปัจจุบัน และหาว่าจ้างได้ง่ายไม่ต้องใช้เครื่องดนตรีแม้แต่ชิ้นเดียว มีผู้ควบคุมการทำงานของเครื่องเสียงเพียงคนเดียว สามารถใช้ได้กับงานประเพณีทุกประเภท เช่น งานมงคล และงานอวมงคล

ความบันเทิงแบบใหม่เหล่านี้ เป็นอุปสรรคในการคงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้าน กลองยาวอย่างยิ่ง เพราะความบันเทิงเหล่านี้สามารถหาว่าจ้างได้ง่าย และตรงตามความต้องการของผู้ว่าจ้างและผู้ชมการแสดง เพราะการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความอยู่รอดของการแสดงพื้นบ้านต่างๆ ซึ่งอาจทำให้การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวสูญหาย

กระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว

จากการศึกษา พบว่า การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคมหันไปสู่ความบันเทิงในรูปแบบใหม่ทำให้คณะกลองยาวได้มีการปรับตัวและพัฒนารูปแบบ ด้านการประสมวงแบบประยุกต์ โดยนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาบรรเลงในการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ด้านการบรรเลง โดยปรับเปลี่ยนวิธีการบรรเลงให้มีความกระชับ และเร้าใจมากยิ่งขึ้น รวมถึงการนำเพลงที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันมาเล่นผสมผสานกับจังหวะกลองยาวได้อย่างกลมกลืน กระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว มีดังนี้

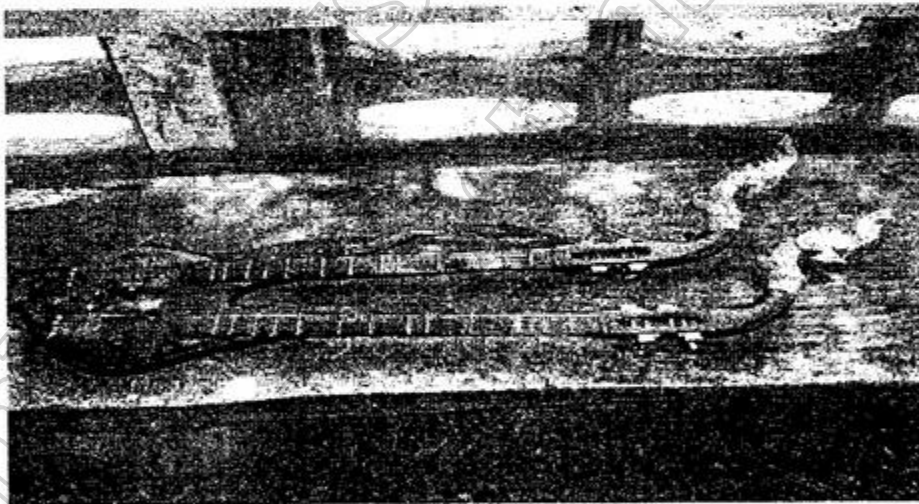
ผสมผสานกับจังหวะกลองยาวได้อย่างกลมกลืน กระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว มีดังนี้

1 การประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์

การประสมวงกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย มีองค์ประกอบของเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงแบบดั้งเดิม จากการประสมวงแบบดั้งเดิม มีข้อจำกัดด้านการบรรเลงเพลงต่างๆ ในปัจจุบัน จึงได้มีการประยุกต์ โดยการนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาร่วมบรรเลงทำนองเพลง เพราะธรรมชาติของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว เป็นเครื่องประกอบจังหวะ (Rhythm) มากกว่าที่จะเป็นเครื่องดำเนินทำนอง เมื่อนำเครื่องดนตรีสากลมาร่วมในการบรรเลง ซึ่งต้องอาศัยไฟฟ้าในการทำให้เกิดเสียง จึงมีการประยุกต์โดยใช้แอมป์เตอรี และเครื่องปั่นไฟ เครื่องดนตรีที่ร่วมในการประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ มีเครื่องดนตรีพื้นบ้าน และเครื่องดนตรีสากล ดังนี้

1.1 เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ในการประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ คือ

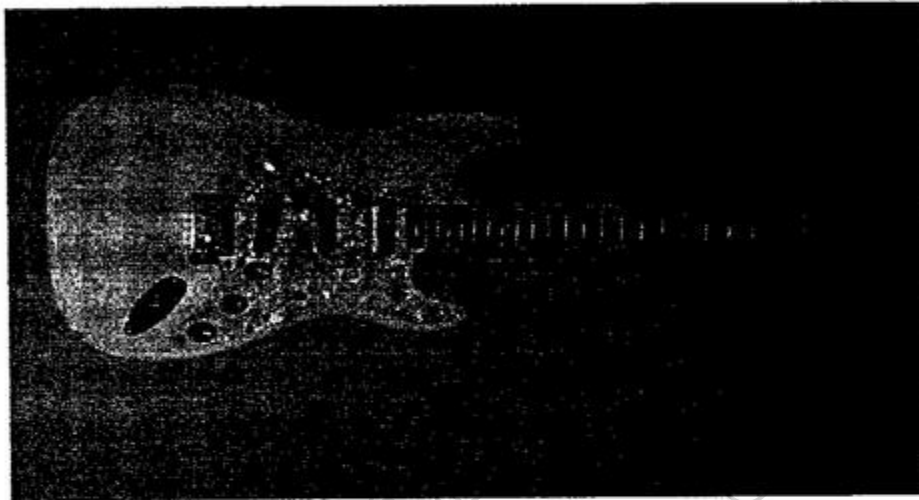
พิณ เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด มี 3 สาย กล้องเสียงทำด้วยไม้ขนุน เป็นรูปทรงรี มีความกว้างประมาณ 25 เซนติเมตร และยาวประมาณ 30 - 35 เซนติเมตร ปลายพิณพืดแกะสลักเป็นรูปหัวพญานาค และจะขุดร่องสำหรับใส่ลูกบิด พืดมีลักษณะดังนี้

ภาพประกอบ 14 พืด

1.2 เครื่องดนตรีสากล ในการประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ได้แก่

2.1 กีตาร์ไฟฟ้า เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด ทำให้เกิดเสียงได้จากการใช้นิ้วดีดสายที่ขึงไว้ เส้นลวดทำด้วยทองแดงและเหล็ก กีตาร์มี 6 สาย เป็นเครื่องดนตรีนำวงประเภทบรรเลงทำนอง กีตาร์มีลักษณะดังภาพ

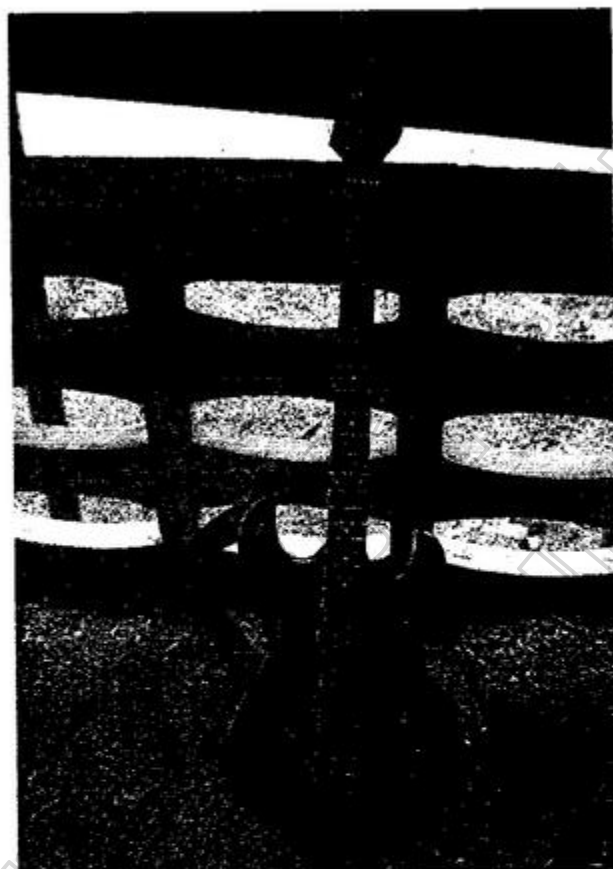
ภาพประกอบ 15 กีตาร์

2.2 คีย์บอร์ด เป็นเครื่องดนตรีประเภทลิ้นนิ้ว ตระกูลเดียวกับเปียโน ลิ้นนิ้วมีสองสี คือ สีขาวกับสีดำ เกิดเสียงโดยการใชไฟฟ้า หรือแบตเตอรี่ มีระดับเสียงต่ำไปหาสูง เป็นเครื่องดนตรีนำวงประเภทบรรเลงทำนองเหมือนกีตาร์ คีย์บอร์ดมีลักษณะดังภาพ

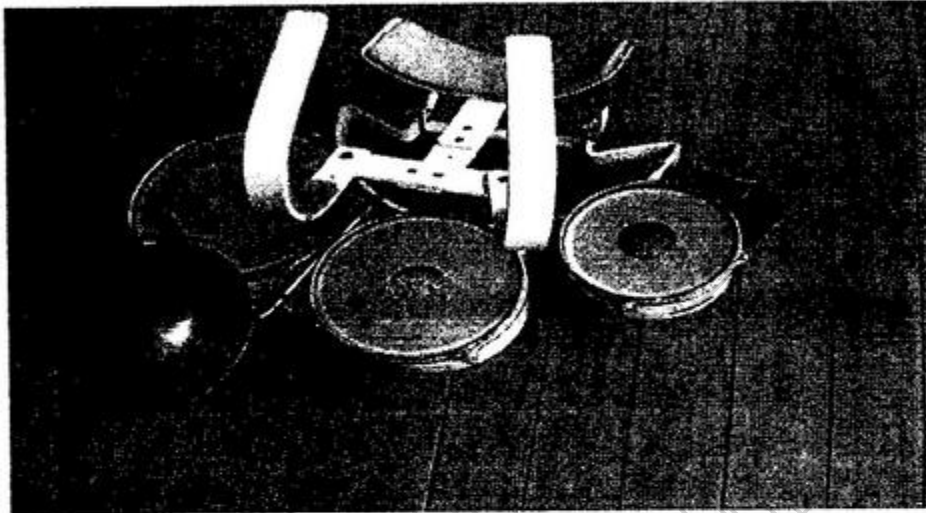
ภาพประกอบ 16 คีย์บอร์ด

2.3 เบส เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด มีลักษณะคล้ายกันกับกีตาร์ เบสมี 4 สาย สายของเบสจะใหญ่กว่ากีตาร์มากเพราะจะให้เสียงต่ำและเป็นตัวควบคุมจังหวะ ดังภาพ

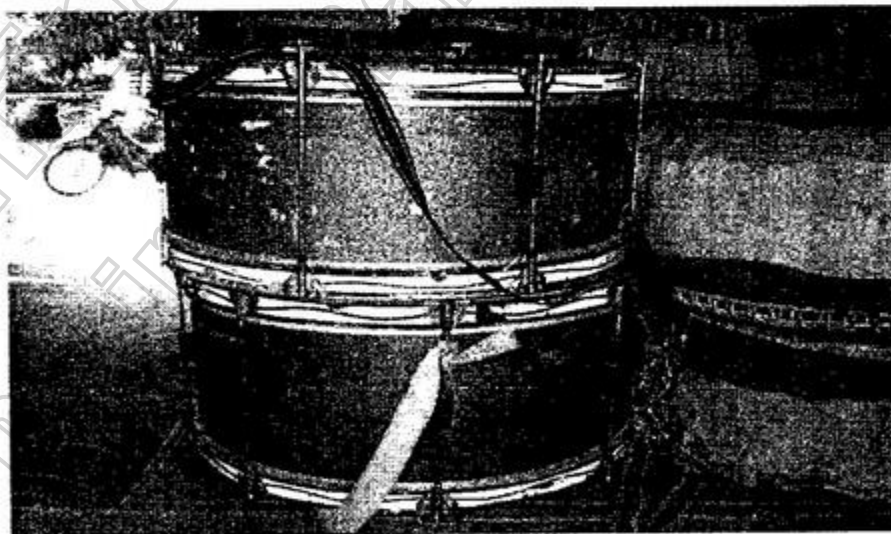
ภาพประกอบ 17 เบส

2.4 กลองโซโล่ เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี 1 ชุดประกอบด้วยกลอง 3 ใบ เรียงตามขนาด คือ ใหญ่ กลาง เล็ก เป็นตัวสร้างสีสันในวง มีเอกลักษณ์ในการรับ - ส่ง จังหวะการบรรเลงในแต่ละบทเพลง กลองโซโล่มีลักษณะดังภาพ

ภาพประกอบ 18 กลองโซโล่

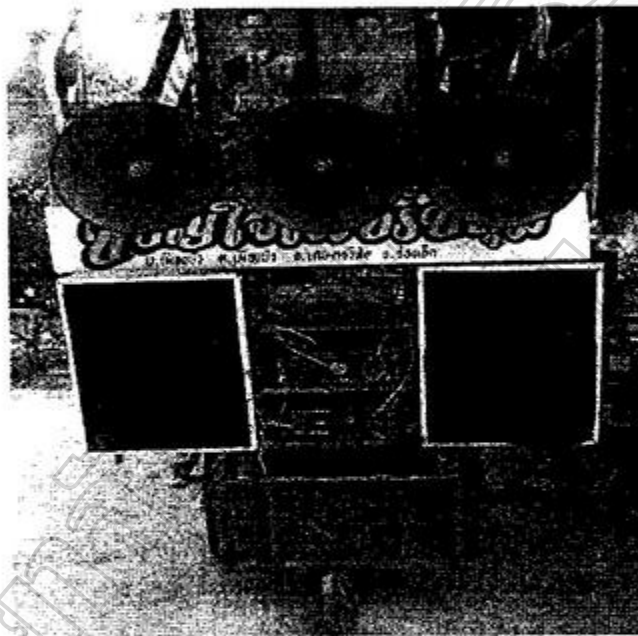
2.5 กลองสองหน้า เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี อยู่ในตระกูลเดียวกับ กลองโซโล่ มีจังหวะการตีแบบเดียวกันกับกลองรำมะนา กลองสองหน้าส่วนใหญ่จะใช้ในวงโย ทวาทิต เป็นเครื่องประกอบจังหวะในวงกลองยาว กลองสองหน้ามีลักษณะดังภาพ

ภาพประกอบ 19 กลองสองหน้า

นอกจากเครื่องดนตรีสากล ที่นำมาร่วมในการประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์แล้ว สิ่งที่ขาดไม่ได้ในการแสดงกลองยาวในปัจจุบัน คือ “เครื่องเสียง” ที่ทำให้เกิดเสียงของเครื่องดนตรีสากล และเป็นการประสานเสียงระหว่างดนตรีสากลกับดนตรีพื้นบ้าน ให้เกิดความกลมกลืนของเสียง โดยการนำเทคโนโลยีให้เข้ามามีส่วนร่วมกับการประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์

2.6 อุปกรณ์เครื่องเสียง ประกอบด้วย รถเข็น เครื่องขยายเสียง ลำโพง แบตเตอรี่ และเครื่องปั่นไฟ มีลักษณะดังภาพ

ภาพประกอบ 20 ลำโพงและเครื่องขยายเสียง

ภาพประกอบ 21 เครื่องปั่นไฟ

เครื่องดนตรีประสมวงแบบประยุกต์คณะขวัญใจเพชรประทุม

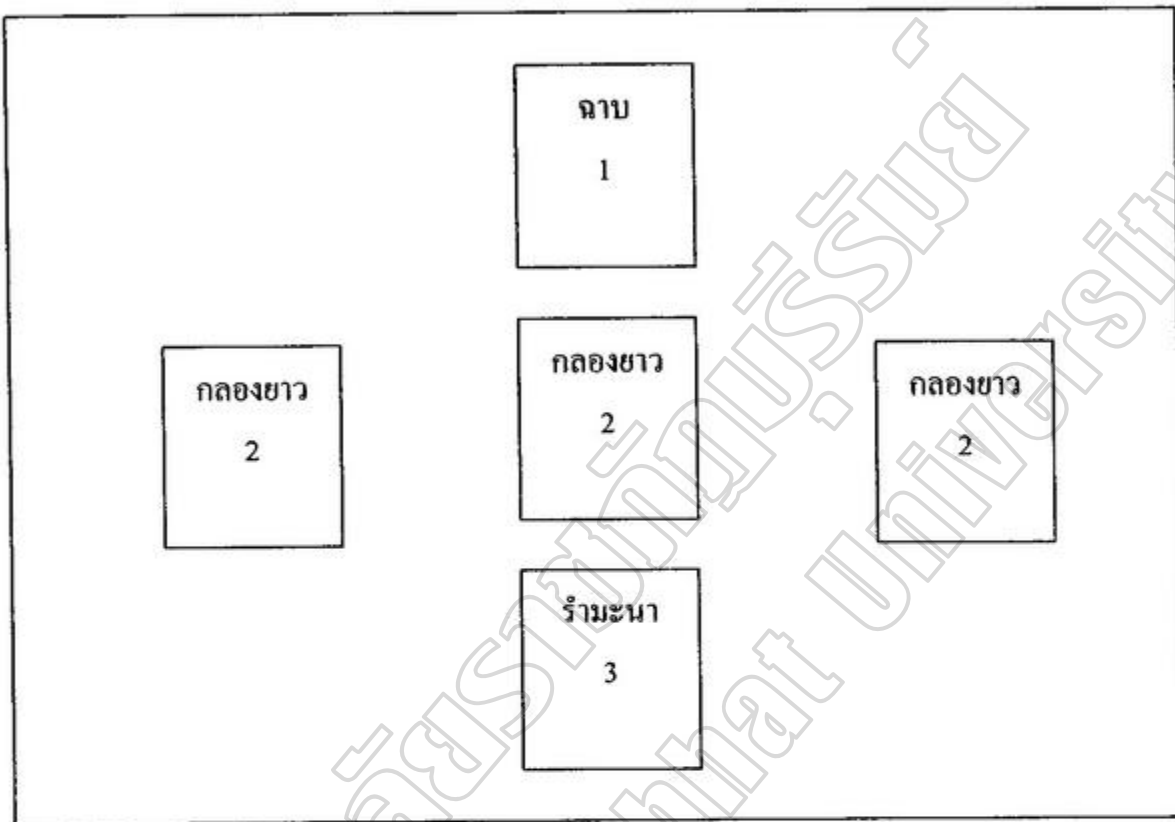
1. กลองยาว	จำนวน	10 ใบ
2. กลองรำมะนา	จำนวน	3 ใบ
3. กลองไซโล่	จำนวน	1 ชุด
4. กลองสองหน้า	จำนวน	2 ใบ
5. พิณ	จำนวน	1 ตัว
6. กีตาร์	จำนวน	1 ตัว
7. ออร์แกน	จำนวน	1 ตัว
8. ฉาบ	จำนวน	2 คู่
9. เครื่องเสียง	จำนวน	1 ชุด
10. เครื่องปั่นไฟ	จำนวน	1 เครื่อง

เครื่องดนตรีประสมวงแบบประยุกต์คณะเมืองเกษ

1. กลองยาว	จำนวน	10 ใบ
2. กลองรำมะนา	จำนวน	4 ใบ
3. กลองไซโล่	จำนวน	1 ชุด
4. กลองสองหน้า	จำนวน	2 ใบ
5. พิณ	จำนวน	1 ตัว
6. ออร์แกน	จำนวน	1 ตัว
7. ฉาบ	จำนวน	2 คู่
8. เครื่องเสียง	จำนวน	1 ชุด

เครื่องดนตรีประสมวงแบบประยุกต์คณะห้องใหม่ขวัญใจปายาง

1. กลองยาว	จำนวน	10 ใบ
2. กลองรำมะนา	จำนวน	2 ใบ
3. กลองไซโล่	จำนวน	2 ชุด
4. กลองสองหน้า	จำนวน	2 ใบ
5. พิณ	จำนวน	1 ตัว
6. ออร์แกน	จำนวน	1 ตัว
7. ฉาบ	จำนวน	2 คู่
8. เครื่องเสียง	จำนวน	1 ชุด

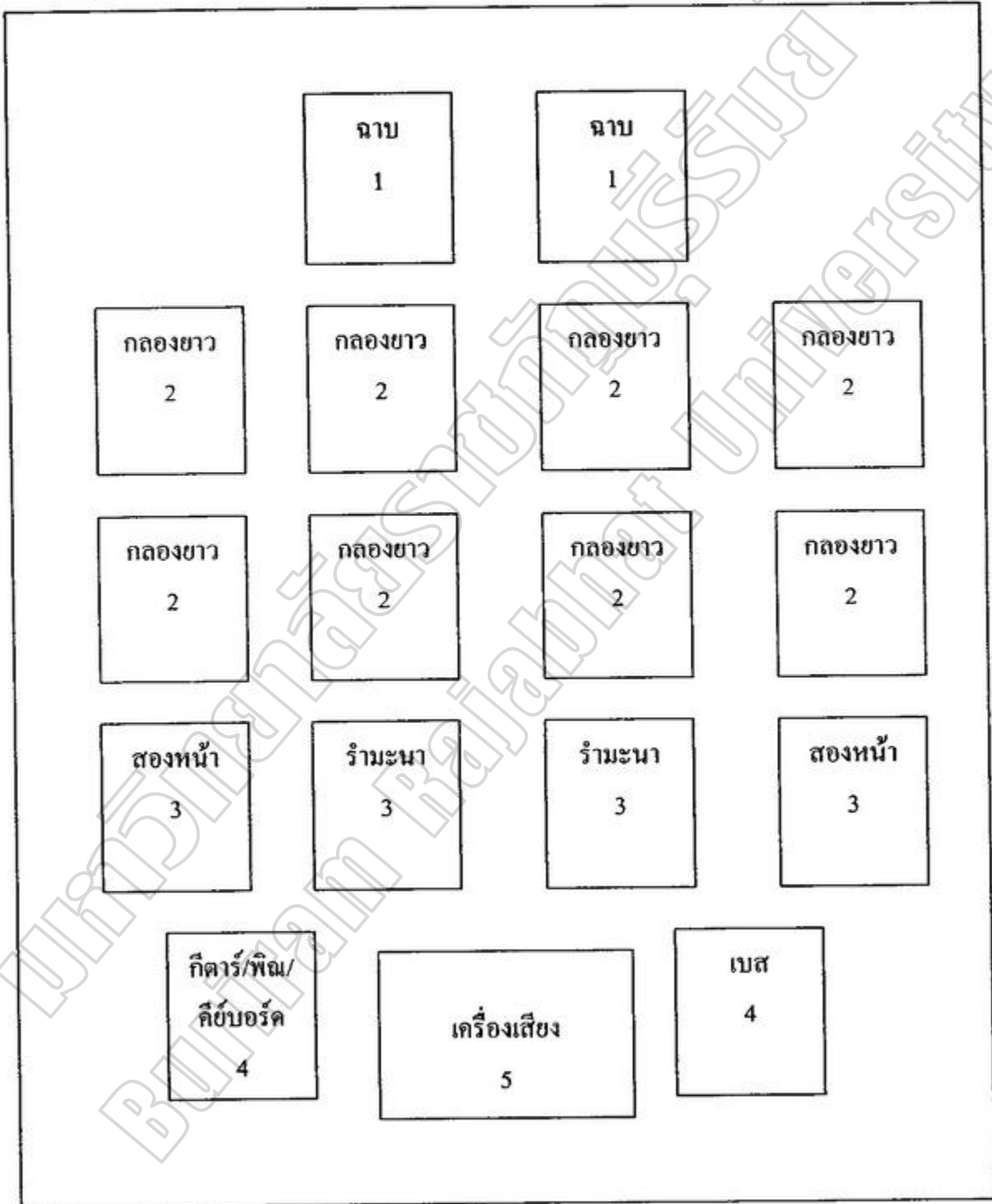
ภาพประกอบ 22 การประสมวงในการบรรเลงกลองยาวแบบดั้งเดิม

จากภาพประกอบ พบว่า ฉาบเป็นตำแหน่งหน้าสุด จำนวนผู้บรรเลงหนึ่งคน ลำดับที่ 2 ถัดจากฉาบลงไปเป็นตำแหน่งกลองยาว 3 ใบ เรียงแถวหน้ากระดานมีผู้บรรเลงกลองยาวใบละ 1 คน ลำดับที่ 3 เป็นตำแหน่งรำมะนามีผู้บรรเลง 1-2 คน สลับกันบรรเลง

การประสมวงในการบรรเลงกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย ในช่วงการบรรเลงแบบดั้งเดิมจะมีลักษณะเรียบง่าย ไม่มีการแสดงลีลาในขณะตี เช่นการต่อตัว การกำหนดท่าทาง จังหวะการก้าวเดิน การจัดแถวและการจัดความห่างระหว่างนักดนตรี จุดมุ่งหมายหลักของการบรรเลงอยู่เสียงดนตรีเพื่อก่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริงทั้งผู้ชมและผู้แสดงเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงถึงความสวยงามของรูปขบวน เนื่องจากสภาพถนนของคณะกลองยาวผ่าน ส่วนใหญ่จะเป็นท้องที่ในชนบท เป็นถนนลูกรัง หรือถนนดิน ที่ไม่อำนวยความสะดวกในการเคลื่อนขบวน ดังนั้นลักษณะการประสมวงในการบรรเลงของคณะกลองยาวในช่วงดั้งเดิม จึงไม่ได้คิดจะพัฒนา เนื่องจากยังไม่มีคำว่าจ้างและยังไม่มีประกวดแข่งขันเข้ามาเป็นตัวเร้าให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

หน้าขบวน

ภาพประกอบ 23 การประสมวงในการบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์

2 การบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์

กลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย เป็นกลองยาวในกลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ เรียกว่า กลองยาว หรือกลองหาง รูปแบบการตีเป็นลีลาจังหวะพื้นบ้านอีสาน คือ มีเสียงผัดแผกไป จากกลองยาวภาคกลางตรงที่มีเสียงดัง เปิง เปิง ฮึม เปิง ฮึม เปิง เป็ด เปิง เปิง ซึ่งการ บรรเลงจังหวะเริ่มตั้งแต่ช่วงเวลาจังหวะที่ค่อนข้างช้า จนกระทั่งลีลาจังหวะที่เร็วขึ้นตามจังหวะ และท่วงทำนองของบทเพลงที่ใช้ประกอบการบรรเลงกลองยาว (เทวิน ทองนำ. 2548 : 48)

นอกจากกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัยจะมีชื่อเสียงมากแล้ว ลีลาจังหวะในการตี กลองยาวยังมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน คือ ในการบรรเลงกลองยาวแต่ละครั้งของคณะ กลองยาว อำเภอเกษตรวิสัย จะปรากฏกลุ่มลีลาจังหวะอยู่ 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มพื้นฐานลีลาจังหวะเดิมหรือจังหวะช้า ซึ่งบรรเลงกันมาแต่โบราณ

ตาราง 13 การตีจังหวะแบบดั้งเดิม

- เป็ด - -	- เปิง - ฮึม	- เปิง - เป็ด	- เปิง - ฮึม
------------	--------------	---------------	--------------

2. กลุ่มที่พัฒนาลีลาจังหวะเพื่อสร้างสีสันให้กับการบรรเลงหรือจังหวะเร็ว เป็นการ บรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์

ตาราง 14 การตีจังหวะแบบประยุกต์

- ตึง - ตึง	- เปิง - เปิง	- เปิง - เปิง	- เปิง - ตึง
-------------	---------------	---------------	--------------

การตีจะใช้ฝ่ามือตีบริเวณหน้ากลอง ตีค้ำวเห็นวหน้ากลองถึงขอบกลาง โดยใช้ ลีลาจังหวะโบราณหรือช้าผสมผสานกับจังหวะประยุกต์ พร้อมการบรรเลงพิณ ซึ่งเป็นเครื่อง ดนตรีที่บรรเลงประกอบกลองยาว โดยใช้เพลงหมอลำหรือลูกทุ่งสมัยใหม่เข้ามาผสมผสาน

นอกจากนี้อาจยังมีลีลาจังหวะอีกหลากหลายรูปแบบลีลา ขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ของหัวหน้าคณะ หรือสมาชิกของคณะกลองยาวแต่ละคณะที่จะคิดสร้างสรรค์ขึ้นมา ในขบวนกลองยาวนอกจากจะมีท่าทางของผู้บรรเลงกลองยาวที่น่าสนใจแล้ว ยังมีการฟ้อนประกอบจังหวะเสียงของกลองยาว โดยผู้ฟ้อนในระยะแรก ๆ จะเป็นชาวบ้านที่สมัครใจ ซึ่งมีความชื่นชอบและมีความหลงใหลในเสียงกลองยาว แล้วเข้ามาฟ้อนร่วมในขบวนกลองยาว โดยมีการแสดงลีลาท่าฟ้อนไปตามความถนัดของตนเอง ต่อมาได้เริ่มมีการพัฒนาของท่าฟ้อนอย่างอิสระมาเป็นการฟ้อนที่จัดระเบียบท่าฟ้อนและการแต่งกายที่มีการพัฒนามาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน (วุฒิกไกร คุ่มแวง. สัมภาษณ์. 2549)

ปัจจุบันพบว่า การบรรเลงกลองยาวของชาวอำเภอเกษตรวิสัยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่บรรเลงในลักษณะดั้งเดิม มีการตีในลักษณะจังหวะช้า มีการพัฒนารูปแบบของการบรรเลงน้อย ซึ่งยังรักษาความงดงาม และสะท้อนชีวิตความเรียบง่ายของผู้คนในอดีตได้จากลีลาจังหวะดังกล่าว คณะที่บรรเลงแบบดั้งเดิม คือ คณะขวัญใจเพชรประทุม ดังจะมีลีลาจังหวะการบรรเลงดังนี้

ตาราง 15 จังหวะกลองยาว รำมะนา ฉาบใหญ่ การบรรเลงแบบดั้งเดิม (แบบที่ 1)

จังหวะกลองยาว	- เป็ง เป็ง เป็ง	- เป็ง - เป็ง	- เป็ง - เป็ง	- เป็ง - เป็ง
จังหวะรำมะนา	- - - -	- - - - ตึง	- ตึง - -	ตึง - - ตึง
จังหวะฉาบใหญ่	- ฉैं ฉैं ฉैं	- ฉैं - ฉैं	- ฉैं - ฉैं	- ฉैं - ฉैं

ตาราง 16 จังหวะกลองยาว รำมะนา ฉาบใหญ่ การบรรเลงแบบดั้งเดิม (แบบที่ 2)

จังหวะกลองยาว	- เปิง - เปิง	- เปิง --	--- เปิง	- เปิง --
จังหวะรำมะนา	- - - -	- - - - ดิ่ง	- ดิ่ง - -	- - - - ดิ่ง
จังหวะฉาบใหญ่	- แฉ้ แฉ้ แฉ้	- แฉ้ - แฉ้	- แฉ้ - แฉ้	- แฉ้ - แฉ้

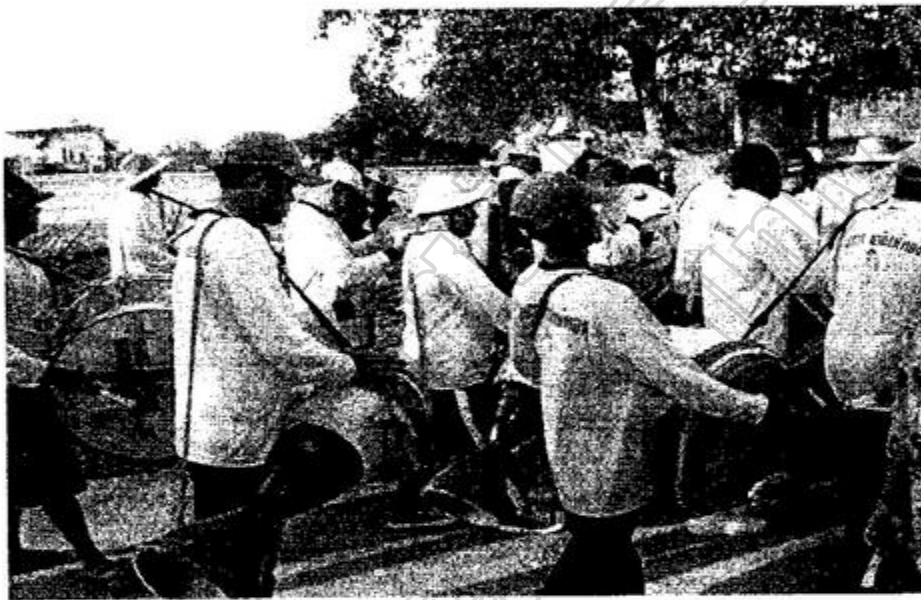
ตาราง 17 จังหวะกลองยาว รำมะนา ฉาบใหญ่ การบรรเลงแบบดั้งเดิม (แบบที่ 3)

จังหวะกลองยาว	- เปิง - เปิง	- เปิง --	--- เปิง	- เปิง --
จังหวะรำมะนา	- - - -	- - - - ดิ่ง	- ดิ่ง - -	ดิ่ง - - ดิ่ง
จังหวะฉาบใหญ่	- แฉ้ แฉ้ แฉ้	- แฉ้ - แฉ้	- แฉ้ - แฉ้	- แฉ้ - แฉ้

จากตารางที่ 15 16 และ 17 พบว่า การบรรเลงกลองยาวแบบดั้งเดิม แบบที่ 1 แบบที่ 2 และแบบที่ 3 จังหวะฉาบจะลงเหมือนกัน ส่วนจังหวะของรำมะนาแบบที่ 1 กับแบบที่ 3 เหมือนกัน จะต่างกันที่จังหวะกลองยาว และจังหวะกลองยาวแบบที่ 2 กับแบบที่ 3 เหมือนกัน การนำจังหวะมาบรรเลงจึงขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคณะ

ในการแต่งกายของคณะกลองยาวทั้ง 3 คณะ มีความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้เกิดความสวยงามและเป็นระเบียบ เครื่องแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของการเล่นพื้นบ้านกลองยาวทั้งสามคณะ มีดังนี้

3.1 คณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม สีประจำคณะ คือ “ สีเขียว ” ได้มาจากสีของใบบัว เพราะคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุมตั้งอยู่ที่บ้านเมืองบัว ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น (ไพโรจิตร อุปชิต. 2549 : สัมภาษณ์) เครื่องแต่งกายมีลักษณะดังนี้

ภาพประกอบ 24 การแต่งกายคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุม

3.2 คณะกลองยาวเมืองเกษ สี่ประจำคณะ คือ "สี่แดง" ได้มาจากผู้ก่อตั้งชื่อเล่นว่า แดง และเป็นสี่ที่ทุกคนในคณะชอบเพราะเป็นสี่แห่งความสำเร็จ และพลังอำนาจมองดูจากไกลๆ จะเห็นเด่นชัด ฉายาของคณะกลองยาวเมืองเกษ คือ "กลองยาวแดง" (เฉลิมพล พลมะศรี. สัมภาษณ์. 2549) เครื่องแต่งกายมีลักษณะดังนี้

ภาพประกอบ 25 การแต่งกายคณะกลองยาวเมืองเกษ

3.3 กลองยาวคณะน้องใหม่ขวัญใจปายาง สีประจำคณะ คือ “ สีส้ม ” เป็นสีที่ไม่ต้องการให้ซ้ำกับคณะอื่น เพราะเป็นสีจุดขาด เวลาประกวดทำให้เห็นลีลาการแสดงได้ชัด อีกทั้งสมาชิกในคณะส่วนใหญ่เป็นวัยรุ่น ซึ่งชอบชุดที่มีสีสัน เครื่องแต่งกายมีลักษณะดังนี้

ภาพประกอบ 26 การแต่งกายคณะกลองยาวน้องใหม่ขวัญใจปายาง

แนวทางในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าคณะกลองยาว สมาชิกในคณะกลองยาวและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวทางในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ให้สามารถดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน มีดังนี้

1. จัดให้มีการเรียนการสอนการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวในสถานศึกษาภายในชุมชน เป็นการปลูกฝังให้รู้ดนตรีพื้นบ้านตั้งแต่วัยเยาว์ และเป็นการทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น เป็นการสอนให้รู้จักความรับผิดชอบและรู้หน้าที่ไปพร้อมกัน ทำให้มีความสามารถในการแสดงดนตรีพื้นบ้าน การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็กจะมีการถ่ายทอดได้ง่ายโดยการทำตามจึงไม่ซับซ้อน เด็กสามารถเข้าใจและทำได้ง่าย (จารุวรรณ ธรรมวัตร 2531 : 58)

2. จัดให้การประกวดการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวประจำปี เพื่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาฝีมือในการแสดง และการประยุกต์การบรรเลงแบบใหม่ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุจารี จันทรสุข (2531 : 10 - 12) เพราะชาวบ้านมีการแสวงหาทางออกในการตอบสนองสิ่งที่ท้าทาย มีผลทำให้เกิดการปรับตัวของชาวบ้านกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา วิธีการปฏิบัติซึ่งชาวบ้านได้มาจาก

ประสบการณ์ แนวทางแก้ไขในแต่ละสถานการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อมซึ่งจะมีเงื่อนไข ปัจจัย ในแต่ละสถานการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อมซึ่งจะมีเงื่อนไขปัจจัยเฉพาะที่แตกต่างกันไป

3. จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวสำหรับนำเสนอให้กับผู้ที่สนใจศึกษาหรือค้นคว้าเกี่ยวกับกลองยาว เช่น ประวัติความเป็นมาของกลองยาว รวมถึง ขั้นตอนในการทำกลองยาว และเครื่องดนตรีพื้นบ้านอื่นๆ (ไพโรจิตร อุปชิต, สัมภาษณ์, 2549)

4. จัดให้มีสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ในรูปแบบ วีดิทัศน์หรือวีดีโอซีดี(Video CD) ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคณะ ที่มีการบรรเลงแบบดั้งเดิม และการบรรเลงแบบประยุกต์ เพราะสามารถทำให้มีการเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นที่น่าสนใจของผู้รับสื่อในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ สามารถ จันทรสูตร (2535 : 75) การถ่ายทอดออกมาในรูปแบบการบันทึกที่สอดคล้องกับกระบวนการ และเนื้อหาปัจจุบันในยุคที่การสื่อสารมวลชน การคมนาคม เทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทันสมัย และรวดเร็ว ก็มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านทางสื่อสารมวลชนทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ ภาพยนตร์ ฯลฯ ซึ่งมีการถ่ายทอดด้วยรูปแบบที่หลากหลายออกไปมากมายทำให้สะดวกต่อผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

บทที่ 6

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาการเล่นพื้นบ้านกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด สรุปผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการเล่นพื้นบ้านกลองยาวในปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษากระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาวที่อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเล่นกลองยาวที่ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ประชากร ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คณะกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย ผู้ว่าจ้าง และผู้ชมการแสดงกลองยาว

กลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. สมาชิกของคณะกลองยาวจาก 3 คณะ โดยเลือกจากคณะที่มีการดำรงอยู่มีอายุระหว่าง 10 - 15 ปี ประกอบด้วย หัวหน้าคณะ รองหัวหน้าคณะ และสมาชิกในคณะกลองยาวที่บรรเลงกีตาร์ มีจำนวนทั้งหมด 9 คน ดังนี้

- 1.1 กลองยาวคณะขวัญใจเพชรประทุม หมู่ 11 บ้านเมืองบัว จำนวน 3 คน
- 1.2 กลองยาวคณะเมืองเกษ หมู่ 6 บ้านเกษตรวิสัย จำนวน 3 คน
- 1.3 กลองยาวคณะน้องใหม่ขวัญใจปายาง หมู่ 3 บ้านปายาง จำนวน 3 คน

3. ผู้ชมการแสดงของคณะกลองยาวโดยการสุมข้าวบ้านในชุมชน จำนวน 10 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ตัวผู้วิจัย นับเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการเก็บรวบรวมข้อมูล และการได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นจริงมากที่สุด

2.2 เครื่องบันทึกเสียง ผู้วิจัยใช้การบันทึกเทปการแสดง (อัดเสียง) ทำนอง และจังหวะของกลองยาวแต่ละคณะ รวมทั้งจากการคำสัมภาษณ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยเข้ามาชมการแสดงของคณะกลองยาว ได้ทำการบันทึกเทปการแสดงกลองยาว เพื่อนำมาวิเคราะห์ทำนองและจังหวะของการแสดงกลองยาวในงานพิธีต่างๆ อย่างละเอียด

2.3 กล้องถ่ายภาพนิ่ง รวมถึงกล้องถ่ายภาพวิดีโอด้วย ผู้วิจัยนำเครื่องมือเหล่านี้มาใช้สำหรับบันทึกสภาพแวดล้อม บริบทชุมชน และการละเล่นของคณะกลองยาวในงานบุญประเพณีต่าง ๆ เพื่อที่จะลักษณะการบรรเลงกลองยาวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของกลองยาวแต่ละคณะแล้วนำข้อมูลที่ได้มาพรรณนาวิเคราะห์

2.4 แบบสัมภาษณ์ ใช้สัมภาษณ์หัวหน้าคณะกลองยาว สมาชิกคณะกลองยาว ผู้ว่าจ้าง และผู้ชมการแสดงของคณะกลองยาว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากที่สุด

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ(Qualitative Research) แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว

จากการศึกษา พบว่า การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวมีเหตุ และปัจจัยในหลายด้าน ซึ่งทำให้การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวคงอยู่ได้จนถึงปัจจุบันในด้านบวกและลบ ได้แก่

ปัจจัยในด้านบวก

1. เครื่องดนตรีประกอบ

จากการศึกษาพบว่า การบรรเลงแบบดั้งเดิมของคณะกลองยาวทั้ง 3 คณะ มีเครื่องดนตรีประกอบ ได้แก่ กลองยาว กลองรำมะนา ฉิ่ง ฉิ่ง และฉาบ เหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ที่มีการบรรเลงสืบทอดกันมาอยู่ก่อนแล้ว ก่อนที่จะมีการประสมวงแบบใหม่และการประยุกต์ขึ้นใหม่ เครื่องดนตรีดังกล่าวสามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ ประเภทหุ้มหนัง ประเภทโลหะ มีลักษณะดังนี้

1.1 เครื่องดนตรีประเภทหุ้มหนัง

1.1.1 กลองยาว เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี เป็นกลองหน้าเดี่ยวหุ้มด้วยหนังวัว เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 22 – 25 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 87 – 90 เซนติเมตร ความยาวของส่วนขากลองยาวประมาณ 30 เซนติเมตร

1.1.2 กลองรำมะนา (กลองตั้ง) เป็นกลองขนาดใหญ่ หน้ากลองหุ้มด้วยหนังวัวหรือหนังควาย หน้ากลองมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 48 – 60 เซนติเมตร ความสูงประมาณ 20 – 35 เซนติเมตร กลองรำมะนามีลักษณะดังนี้

1.2 เครื่องดนตรีประเภทโลหะ

1.2.1 ฉิ่ง หรือสังข์ เป็นเครื่องตีประกอบจังหวะ เพื่อกำกับความช้า-เร็ว ของจังหวะเพลง ทำมาจากทองเหลือง มีเสียงกังวาน มีลักษณะคล้ายขนมครก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5 เซนติเมตร

1.2.2 ฉาบ หรือแสลง เป็นเครื่องตีประเภทเดียวกับกับฉิ่ง ทำมาจากโลหะผสม มีรูปร่างคล้ายจานหรือฝ่าหม้อ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 23.5 – 30 เซนติเมตร ใช้สำหรับตีขัดจังหวะหรือตีล่อกับจังหวะฉิ่ง

1.2.3 ม้อง เป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยโลหะ มีปมตรงกลางสำหรับตี ขอบข้างเรียกว่า ฉัตร ตรงด้านหน้าของฉัตรเจาะรูสำหรับร้อยเชือกเพื่อแขวนเวลาตี การตีต้องใช้ไม้ตี ไม้ตีม้องมีหลายชนิด ได้แก่ ม้องโหม่ง ม้องเหม่ง ม้องราว ม้องคู่ และม้องชัย สำหรับม้องที่ใช้ตีประกอบจังหวะกลองยาวเป็นม้องโหม่งขนาดเล็ก มีเส้นผ่าศูนย์กลาง 20 เซนติเมตร

2 โอกาสในการแสดง การแสดงกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัย พบว่า นิยมบรรเลงในขบวนแห่ต่างๆ เช่น แห่กัณฑ์หลอน ในงานบุญมหาชาติ แห่บั้งไฟ บวชนาค งานกฐิน งานแต่งงาน และงานผ้าป่าสามัคคี นอกจากนั้นยังใช้บรรเลงในงานประจำปีของอำเภอ คือ งานประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ซึ่งทางอำเภอจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี เพื่อรักษาวัฒนธรรมทางพุทธศาสนา และเป็นการสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังได้ยึดถือปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีการประกวด คณะกลองยาวในอำเภอเกษตรวิสัยด้วย

การแสดงกลองยาวในงานต่างๆ ขบวนกลองยาวจะเริ่มบรรเลงที่บ้านเจ้าภาพ แล้วเคลื่อนขบวนแห่รอบบ้านและแห่รอบวัด งานแห่กัณฑ์หลอนในงานบุญมหาชาตินั้น ส่วนมากกลองยาวจะบรรเลงที่บริเวณวัด เพื่อต้อนรับคณะที่นำเงินมาถวายวัด นอกจากนี้ยังมีสถานที่ของราชการ เช่น โรงเรียนบ้านเกษตรวิสัย ที่ใช้จัดงานประเพณีประจำปีของอำเภอ จากการศึกษาพบว่าโอกาสในการแสดงกลองยาวได้มาจากงานบุญประเพณีต่างๆ และสถานที่ในการแสดง ได้แก่ การแสดงที่บ้านเจ้าภาพ การแสดงรอบหมู่บ้าน สถานที่ราชการ และภายในบริเวณวัด งานประเพณีที่คณะกลองยาวทั้ง 3 คณะ ได้มีส่วนร่วมในขบวนแห่ และมีผู้

ว่าจ้างให้ทำการแสดง คืองานประเพณีทั้ง 12 เดือน จะมีเพียงสามเดือนเท่านั้นที่ไม่สามารถทำการแสดงได้ คือช่วงเข้าพรรษาเพราะอยู่ในฤดูฝน

3. การสร้างรายได้ จากการศึกษาการเล่นพื้นบ้านกลองยาว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีรายได้จากการแสดงต่องานประมาณ 3,000 – 9,000 บาท หากเดินทางไปแสดงต่างจังหวัด ระยะทางไกลจะบวกค่ารถเพิ่มอีก ในช่วงของเทศกาลงานประเพณีคณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุมมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 9,500บาท/คน คณะเมืองเกษมมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 8,900บาท/คน คณะกลองยาวน้องใหม่ขวัญใจปายามีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 8,600บาท/คน ซึ่งมาจากเดือนที่มีรายการแสดงมากที่สุดนำรายได้ทั้งหมดมาเฉลี่ยกับจำนวนสมาชิก รายได้จากการแสดงกลองยาวสามารถช่วยค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

4. ความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดง ความต้องการของผู้ว่าจ้าง (เจ้าภาพ) ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำรงอยู่ของการเล่นพื้นบ้านกลองยาว เพราะการได้มาซึ่งรายได้มาจากการว่าจ้าง และสามารถทำให้มีการพัฒนาของคณะกลองยาวอยู่เสมอ เพื่อให้เป็นที่พอใจของผู้ว่าจ้างรายต่อๆ ไปที่ได้ชมการแสดง ในส่วนของผู้ชมการแสดงเป็นอีกหนึ่งปัจจัย เพราะถ้าไม่มีผู้สนับสนุน หรือผู้ที่ร่วมในขบวนแห่ คงไม่มีผู้ว่าจ้างให้คณะกลองยาวไปแสดง

5. การสืบทอด การสืบทอดเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สำคัญ ที่ทำให้การเล่นพื้นบ้านกลองยาวดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน จากที่มีการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง หรือเป็นการถ่ายทอดความรู้ให้กับบุคคลที่สนใจในการเล่นพื้นบ้านกลองยาว

ปัจจัยด้านลบ

ความบันเทิงในรูปแบบใหม่ที่กำลังคุกคามการดำรงอยู่ และกระบวนการในการปรับตัวของการเล่นพื้นบ้านกลองยาวในปัจจุบัน คือ

1. วงดนตรีลูกทุ่ง เป็นความบันเทิงในรูปแบบใหม่ที่ได้รับความนิยมสูงมากในปัจจุบัน ซึ่งนิยมนำมาเล่นในขบวนแห่งานประเพณีต่างๆ ทั้งงานประเพณีส่วนรวมและงานประเพณีส่วนตัว วงดนตรีลูกทุ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกโดยตรง เพราะเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นในวงเป็นเครื่องดนตรีสากลเป็นส่วนใหญ่ และสามารถเล่นเพลงที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน การแสดงของวงดนตรีลูกทุ่งเป็นที่ครึกครื้นเร้าใจกว่าการเล่นพื้นบ้าน ซึ่งเป็นที่ต้องการของผู้ว่าจ้างและผู้ชมการแสดง และได้รับความนิยมกันอย่างแพร่หลายในทุกชุมชน

2. หมอลำซิ่ง เป็นการผสมผสานระหว่างการเล่นพื้นบ้านหมอลำและวงสตริง มีความคล้ายคลึงกับวงดนตรีลูกทุ่ง ซึ่งได้รับความนิยมเหมือนกันกับวงดนตรีลูกทุ่ง แตกต่างกันที่ราคาของหมอลำซิ่งจะมีราคาถูกกว่าวงดนตรีลูกทุ่ง และสามารถว่าจ้างมาแสดงได้ง่าย หมอลำซิ่งสามารถสื่อให้ผู้รับชมเข้าใจได้ง่ายเพราะใช้ภาษาถิ่นในการแสดง เพลงที่นำมาเล่น

ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงพื้นบ้านอีสาน และเพลงที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันที่มีจังหวะสนุกสนาน ง่ายๆ ซึ่งเป็นจุดเด่นของการแสดงหมอลำซึ่ง โอกาสในการแสดงจะเป็นงานประเพณีที่ต้องการ ความสนุกสนาน เช่น งานบวช งานแต่งงาน งานกฐิน เป็นต้น

3. รถเครื่องขยายเสียง เป็นการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความบันเทิงแบบใหม่ในปัจจุบันที่สามารถทำได้ง่ายๆ โดยการเปิดเพลงที่นิยมในปัจจุบัน และหาว่าจ้างได้ง่ายไม่ต้องใช้เครื่องดนตรีแม้แต่ชิ้นเดียว มีผู้ควบคุมการทำงานของเครื่องเสียงเพียงคนเดียว สามารถใช้ได้กับงานประเพณีทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็น งานมงคล หรืองานอวมงคล

กระบวนการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว

การเล่นพื้นบ้านกลองยาวได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงค่านิยมทางสังคม ทำให้คณะกลองยาวได้มีการปรับตัวและพัฒนาารูปแบบ ด้านการประสมวงให้เป็นแบบประยุกต์ โดยนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาร่วมบรรเลงในการเล่นพื้นบ้านกลองยาว และกระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว มีดังนี้

1. การประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ จากการประสมวงแบบดั้งเดิม มีข้อจำกัดด้านการบรรเลงเพลงต่างๆ ในปัจจุบันจึงได้มีการประยุกต์โดยการนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาร่วมบรรเลงทำนองเพลง เพราะธรรมชาติของการเล่นพื้นบ้านกลองยาว เป็นเครื่องประกอบจังหวะ (Rhythm) มากกว่าที่จะเป็นเครื่องดำเนินทำนอง เมื่อนำเครื่องดนตรีสากลมาร่วมประสานในการบรรเลงซึ่งต้องอาศัยไฟฟ้าในการทำให้เกิดเสียง จึงมีการประยุกต์โดยใช้แบตเตอรี่และเครื่องปั่นไฟมาใช้แทนไฟฟ้า การประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ มีเครื่องดนตรีพื้นบ้านและเครื่องดนตรีสากล เช่น พิณ กีตาร์ คีย์บอร์ด เบส กลองไซโล่ และกลองสองหน้า ดังนี้

1.1 เครื่องดนตรีพื้นบ้าน ใช้ในการประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ ได้แก่

1.1.1 พิณ เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด มี 3 สาย กลองเสียงทำด้วยไม้ขนุน เป็นรูปทรงรี มีความกว้างประมาณ 25 เซนติเมตร และยาวประมาณ 30 – 35 เซนติเมตร ปลายพิณพิณแกะสลักเป็นรูปหัวพญานาค และจะขุดร่องสำหรับใส่ลูกบิด

1.2 เครื่องดนตรีสากล ที่นำมาใช้ในการประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ ได้แก่

1.2.1 กีตาร์ไฟฟ้า เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด ทำให้เกิดเสียงได้จากการใช้นิ้วดีดสายที่ขึงไว้ เส้นลวดทำด้วยทองแดงและเหล็ก กีตาร์มี 6 สาย กีตาร์ไฟฟ้าเป็นเครื่องดนตรีที่ได้รับความนิยมสูงสุด เป็นเครื่องดนตรีนำวงประเภทบรรเลงทำนอง

1.2.2 คีย์บอร์ด เป็นเครื่องดนตรีประเภทลิ้มนิ้ว ตระกูลเดียวกันกับเปียโน ลิ้มนิ้วมีสองสี คือ สีขาวกับสีดำ เกิดเสียงโดยการใช้ไฟฟ้าหรือแบตเตอรี่ มีระดับเสียงต่ำไปหาสูง เป็นเครื่องดนตรีนำวงประเภทบรรเลงทำนองเหมือนกีตาร์

1.2.3 เบส เป็นเครื่องดนตรีประเภทดีด มีลักษณะคล้ายกันกับกีตาร์ เบสมี 4 – 5 สาย สายของเบสจะใหญ่กว่ากีตาร์มากเพราะจะให้เสียงต่ำและเป็นตัวควบคุมจังหวะ

1.2.4 กลองโซโล่ เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี 1 ชุดประกอบด้วยกลอง 3 ใบ เรียงตามขนาด คือ ใหญ่ กลาง เล็ก เป็นตัวสร้างสีสันในวง มีเอกลักษณ์ในการรับ – ส่ง จังหวะการบรรเลงในแต่ละบทเพลง

1.2.5 กลองสองหน้า เป็นเครื่องดนตรีประเภทตี อยู่ในตระกูลเดียวกันกับ กลองโซโล่ มีจังหวะการตีแบบเดียวกันกับกลองรำมะนา กลองสองหน้าส่วนใหญ่จะใช้ใน วงโยทวาทิด เป็นเครื่องประกอบจังหวะในวงกลองยาว

1.2.6 อุปกรณ์เครื่องเสียง ประกอบด้วย รถเข็น เครื่องขยายเสียง ลำโพง แบตเตอรี่ และเครื่องปั่นไฟ

2. การบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์ การบรรเลงกลองยาวของชาวอำเภอ เกษตรวิสัยแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1 กลุ่มที่บรรเลงในลักษณะดั้งเดิม มีการตีในลักษณะจังหวะช้า มีการพัฒนา รูปแบบของการบรรเลงน้อย ซึ่งยังรักษาความงดงาม และสะท้อนชีวิตความเรียบง่ายของผู้คน ในอดีตได้จากลีลาจังหวะดังกล่าว

2.2 กลุ่มที่บรรเลงในลักษณะประยุกต์ กลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลจากการประกวดในงาน ประเพณีต่าง ๆ ลีลาจังหวะรวดเร็วกระฉับกระเฉง ซึ่งมีลักษณะลีลาจังหวะเร็วที่แปลก แตกต่างไปจากกลุ่มแรกค่อนข้างมาก

3. การประยุกต์เครื่องแต่งกาย

การเล่นพื้นบ้านกลองยาวในงานประเพณีต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน ทั้งในด้าน การบรรเลง รูปแบบการแสดง และการแต่งกายก็แตกต่างกันด้วย ถ้าเป็นงานประเพณีที่สำคัญ เช่น งานสงกรานต์ งานบุญเข้าพรรษา จะแต่งกายในชุดที่เป็นเอกลักษณ์พื้นบ้าน เช่น เสื้อมือข้อม นุ่งโสร่ง ผ้าขาวม้าคราดเอา ถ้าเป็นงานทั่วไป เช่น งานบวช งานแต่งงาน งาน คณะผ้าป่าสามัคคี และงานแข่งขันกีฬาประจำหมู่บ้าน จะแต่งกายเป็นชุดเอกลักษณ์ของคณะ เป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมด มองดูแล้วมีความสวยงาม และเป็นระเบียบ

แนวทางในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษา พบว่า แนวทางในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน การเล่นพื้นบ้านกลองยาว ให้สามารถดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน มีดังนี้

1. จัดให้มีการเรียนการสอนการเล่นพื้นบ้านกลองยาวในสถานศึกษาภายในชุมชน เป็นการปลูกฝังให้รู้ดนตรีพื้นบ้านตั้งแต่วัยเยาว์ และเป็นการทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น เป็นการ สอนให้รู้จักความรับผิดชอบและรู้หน้าที่ไปพร้อมกัน ทำให้มีความสามารถในการแสดงดนตรี

พื้นบ้าน การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็กจะมีการถ่ายทอดได้ง่ายโดยการทำตามจึงไม่ซับซ้อน เด็กสามารถเข้าใจและทำได้ง่าย (จารุวรรณ ชรรมวัตร. 2531 : 58)

2. จัดให้การประกวดการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวประจำปี เพื่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาฝีมือในการแสดง และการประยุกต์การบรรเลงแบบใหม่ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุจารี จันทรสุข (2531 : 10 - 12) เพราะชาวบ้านมีการแสวงหาทางออกในการตอบสนองสิ่งที่ท้าทาย มีผลทำให้เกิดการปรับตัวของชาวบ้านกับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา วิธีการปฏิบัติซึ่งชาวบ้านได้มาจากประสบการณ์ แนวทางแก้ไขในแต่ละสถานการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อมซึ่งจะมีเงื่อนไข ปัจจัยในแต่ละสถานการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อมซึ่งจะมีเงื่อนไข ปัจจัยเฉพาะที่แตกต่างกันไป

3. จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวสำหรับนำเสนอ ให้กับผู้ที่สนใจศึกษา หรือค้นคว้าเกี่ยวกับกลองยาว เช่น ประวัติความเป็นมาของกลองยาว รวมถึงขั้นตอนในการทำกลองยาว และเครื่องดนตรีพื้นบ้านอื่นๆ

4. จัดให้มีสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ในรูปแบบวีดิทัศน์ หรือวีดีโอซีดี (Video CD) ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคณะ ที่มีการบรรเลงแบบดั้งเดิม และการบรรเลงแบบประยุกต์ เพราะสามารถทำให้มีการเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นที่น่าสนใจของผู้รับสื่อในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ สามารถ จันทรสุร (2535 : 75) ที่กล่าวว่า การถ่ายทอดการละเล่นออกมาในรูปแบบการบันทึกที่สอดแทรกในกระบวนการ และเนื้อหาปัจจุบันในยุคที่การสื่อสารมวลชน การคมนาคม เทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าทันสมัย และรวดเร็ว ก็มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผ่านทางการสื่อสารมวลชนทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ ภาพยนตร์ ฯลฯ ซึ่งมีการถ่ายทอดด้วยรูปแบบที่หลากหลายออกไปมากมายทำให้สะดวกต่อผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น

อภิปรายผล

จากการศึกษาการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยนำประเด็นที่พบมาอภิปรายผลดังนี้

1. กลองยาวเป็นการละเล่นพื้นบ้านของอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มานานกว่า 35 ปี ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่

1.1 เครื่องดนตรีประกอบ ที่มีเครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทหนังหุ้ม ได้แก่ กลองยาว และกลองรำมะนา เครื่องดนตรีประเภทโลหะ ได้แก่ ฉิ่ง ฉาบ และฆ้อง เครื่องดนตรีเหล่านี้เมื่อนำมาเล่นร่วมกันสามารถให้ความบันเทิง และผ่อนคลายความตึงเครียดของคน

ในชุมชนได้เป็นอย่างดี ทำให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่เข้าถึงคนในชุมชนได้เป็นอย่างดีซึ่งถือเป็นหนึ่งปัจจัยหนึ่งในการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว

1.2 โอกาสในการแสดง จากการศึกษาพบว่าโอกาสในการแสดงกลองยาวได้มาจากงานบุญประเพณี 12 เดือน มีเพียงสามเดือนเท่านั้นที่ไม่สามารถทำการแสดงกลองยาวได้คือช่วงเข้าพรรษาเพราะว่าอยู่ในฤดูฝน อีกทั้งพระสงฆ์อยู่ระหว่างการจำพรรษาและไม่มียานประเพณีที่ต้องการความสนุกสนานครึกครื้นในสามเดือนนี้ คือ เดือนกรกฎาคม เดือนสิงหาคม และเดือนตุลาคม อีกทั้งอยู่ในฤดูการทำนาของสมาชิกคณะกลองยาว

1.3 การสร้างรายได้ การแสดงของคณะกลองยาว ส่วนมากจะได้รับผลตอบแทนเป็นเงิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะที่มีชื่อเสียงจึงเป็นทั้งความภูมิใจในเกียรติยศ และความพอใจในค่าตอบแทนจากการแสดง หากกลองยาวคณะใดได้รับรางวัลในการประกวดก็จะเป็นที่นิยมมีผู้มาว่าจ้างอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งช่วยให้เศรษฐกิจของคณะดีขึ้น ดังนั้น พัฒนาการด้านการประสมวงของคณะกลองยาวแบบประยุกต์จึงเป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายแน่นอน เป็นความคาดหวังทางนามธรรม คือ การสร้างชื่อเสียง และรูปธรรม คือ การได้รับค่าตอบแทนจากการแสดง เป็นต้น

1.4 ความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดง เดิมทีการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวแสดงเฉพาะงานประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา เช่น งานบวช งานแห่เทียนรอบอุโบสถ แต่ในปัจจุบันการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวดำรงอยู่ไม่ได้ถ้าขาดผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดง เนื่องจากไม่มีผู้ว่าจ้างก็จะไม่มีรายได้และไม่มีใครมาสืบทอดการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดงเป็นฝ่ายสนับสนุน และเป็นภาพสะท้อนให้เห็นการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวว่ามีการดำรงอยู่ โดยดูจากความนิยมและความต้องการของผู้ว่าจ้างในปัจจุบัน

1.5 การสืบทอด การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวเป็นภูมิปัญญาด้านการแสดงดนตรีพื้นบ้านซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นที่มีความเกี่ยวข้องกับประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนมานาน จึงมีการสืบทอดจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยการสืบทอดจากสายเลือด และโดยผู้ที่มีความสนใจในการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว

ถ้าขาดปัจจัยเหล่านี้การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวย่อมสูญหายไป สาเหตุมาจากการคุกคามของเทคโนโลยีสมัยใหม่และวัฒนธรรมตะวันตกที่เข้ามามีส่วนร่วมในสร้างความบันเทิงในรูปแบบใหม่แทนการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวที่มีในท้องถิ่นมาตั้งแต่อดีต ปัจจัยที่คุกคามการดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย ได้แก่ วงดนตรีลูกทุ่ง หมอลำซิ่ง และรถเครื่องขยายเสียง จากการศึกษาพบว่า ความบันเทิงแบบใหม่เหล่านี้ เป็นอุปสรรคในการคงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวอย่างยิ่ง เพราะความบันเทิงเหล่านี้สามารถหาว่าจ้างได้ง่าย และตรงตามความต้องการของผู้ว่าจ้างและผู้ชมการแสดง เพราะการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เกิดความอยู่รอดของการแสดงพื้นบ้านต่าง ๆ ซึ่งอาจทำให้การละเล่นพื้นบ้านกลองยาวสูญหาย

2. กระบวนการในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของคณะกลองยาว

จากที่มีการคงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย ทำให้เกิดการปรับตัวและพัฒนารูปแบบการแสดงกลองยาวอยู่ 3 ลักษณะ คือ

2.1 การประสมวงกลองยาวแบบประยุกต์ เรียกได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของคณะกลองยาว โดยการนำเครื่องดนตรีสากลซึ่งเป็นที่นิยมตามช่วงสมัยเข้ามาใช้ร่วมในการบรรเลงทั้ง 3 คณะ และเพิ่มจำนวนเครื่องดนตรีที่มีอยู่เดิม คือ กลองยาว ฉิ่ง และ ฉาบ สาเหตุที่ในการเครื่องดนตรีสากลเข้ามาร่วมบรรเลงในคณะ เพื่อให้มีความหลากหลายในการบรรเลง และสามารถเล่นเพลงที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันได้

2.2 การบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์ เป็นการคิดค้นลีลาการบรรเลง ลีลาการแสดงให้เหมาะสมกลมกลืนกัน และเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคณะ การบรรเลงกลองยาวทั้ง 3 คณะในปัจจุบันเป็นการบรรเลงกลองยาวประยุกต์ทั้งหมด เพลงที่นำมาบรรเลงก็เป็นเพลงที่ถูกประยุกต์ให้เข้ากับการแสดงกลองยาวแต่ละคณะ เพลงที่นิยมนำมาบรรเลงเป็นเพลงหมอลำ ลูกทุ่งและสตริง เพลงที่ไม่นำมาประยุกต์เลยคือเพลงสากล

2.3 การประยุกต์เครื่องแต่งกาย การแต่งกายของผู้แสดงที่เป็นระเบียบสวยงามเพื่อความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคณะ การจัดรูปแบบของชบวนให้แน่นอนตายตัว การแต่งกายลักษณะนี้เกิดขึ้นในโอกาสพิเศษ เช่น การเข้าร่วมชบวนแห่งของทางราชการ โดยได้รับเชิญไปแห่ในงานบุญประเพณีต่าง ๆ ของอำเภอเกษตรวิสัย ซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี การแต่งกายของคณะกลองยาวทั้ง 3 คณะ มีสีที่เป็นเอกลักษณ์แตกต่างกันไป คือ คณะกลองยาวขวัญใจเพชรประทุมมีสีที่เป็นเอกลักษณ์ คือ สีเขียว คณะกลองยาวเมืองเกษมมีสีที่เป็นเอกลักษณ์ คือ สีแดง และคณะกลองยาวน้องใหม่ขวัญใจปายางมีสีที่เป็นเอกลักษณ์ คือ สีส้ม ในการแต่งกายต้องขึ้นอยู่กับรูปแบบของงาน ว่าเป็นงานในลักษณะใดและเกี่ยวกับประเพณีอะไร จึงจะมีการแต่งกายให้เข้ากับงานนั้นๆ

3. แนวทางในการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว มีดังนี้

3.1 จัดให้มีการเรียนการสอนการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ในสถานศึกษา ภายในชุมชน เป็นการปลูกฝังให้รู้ดนตรีพื้นบ้านตั้งแต่วัยเยาว์ และเป็นการทำกิจกรรมร่วมกับคนอื่น เป็นการสอนให้รู้จักความรับผิดชอบและรู้หน้าที่ไปพร้อมกัน ทำให้มีความสามารถในการแสดงดนตรีพื้นบ้าน การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็กจะมีการถ่ายทอดได้ง่ายโดยการทำตาม จึงไม่ซับซ้อน เด็กสามารถเข้าใจและทำได้ง่าย

3.2 จัดให้การประกวดการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวประจำปี เพื่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาฝีมือในการแสดง และการประยุกต์การบรรเลงแบบใหม่ๆ

3.3 จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวสำหรับนำเสนอ ให้กับผู้ที่สนใจศึกษา หรือค้นคว้าเกี่ยวกับกลองยาว

3.4 จัดให้มีสื่อการเรียนการสอนเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ในรูปแบบวีดิทัศน์ หรือวีดีโอซีดี ที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละคณะ ที่มีการบรรเลงแบบดั้งเดิม และการบรรเลงแบบประยุกต์ เพราะสามารถทำให้มีการเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวาง และเป็นที่น่าสนใจของผู้รับสื่อในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1. ชุมชนควรให้ความสำคัญการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว และส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว
2. สถานศึกษาควรส่งเสริมให้นักกลองยาวไปจัดเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการทำกิจกรรม และทำให้เยาวชนหันมาเล่นดนตรีพื้นบ้าน
3. คณะกลองยาวศึกษารูปแบบการประสมวงและการบรรเลงของคณะอื่น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาประยุกต์คณะของให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น
4. ชุมชนสามารถนำผลการศึกษาการละเล่นพื้นบ้านกลองยาว ซึ่งเป็นองค์ความรู้กลับไปใช้พัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดการศึกษา และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยความภาคภูมิใจ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านกลองยาวในทุกอำเภอ ของจังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดใกล้เคียง
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบเกี่ยวกับการบรรเลงกลองยาวแบบประยุกต์ ในแต่ละท้องถิ่น ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทกลองยาว ในวงดนตรีพื้นบ้านโปงลาง
4. ควรมีการศึกษาการละเล่นพื้นบ้านประเภทอื่น ที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณี และพิธีกรรมในแต่ละท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). *สี่สอองวัฒนธรรม*. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์บุ๊กเซ็นเตอร์.
----- (2541). *โลกของสี่สออง วัฒนธรรม : สื่อสารเพื่อสานสร้าง*.
 กรุงเทพฯ : เควี พรินต์แอนด์อาร์ท.
กิติภูมิ มีประดิษฐ์. (2543). *มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : วัฒนาพานิช.
งามพิศ สัตย์สงวน. (2538). *มานุษยวิทยาภาพถ่าย*. พิมพ์ครั้งที่ 3.
 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
----- (2543). *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4.
 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2531). *ขนบธรรมเนียมประเพณีอีสาน*. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.
เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2526). *ดนตรีและการละเล่นพื้นบ้านอีสาน* (เอกสารประกอบการ
 สอนวิชาดุริยางค์) มหาสารคาม: ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
----- (2532). *ดนตรีผู้ไทย*. (เอกสารประกอบการสอนวิชาดุริยางค์) มหาสารคาม:
 ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
 ถ่ายเอกสาร.
ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2532). *แนวคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของวัฒนธรรม*.
 นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช.
ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2539). *รายงานการวิจัย เรื่องวัฒนธรรมกับศักยภาพชุมชน*.
 กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาชนบท
เฉลย ภูมิพันธ์. (2530). *การประสานเสียง*. บุรีรัมย์ : วิทยาลัยครูบุรีรัมย์.
ชูสิทธิ์ ปราการ. (2541). *ภูมิปัญญาอีสาน*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
เทวินทร์ ทองนำ. (2548). *อิทธิพลคณะกลองยาวที่ส่งผลกระทบต่อกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ตามแนว
 เทือกเขาพนมดงรัก*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น) สุรินทร์ :
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. ถ่ายเอกสาร.
ธิดาวรรณ ไพโรถกษ. (2545). *พัฒนาการของลิเกกลองยาว บ้านสองห้อง อำเภอร่องคำ
 จังหวัดกาฬสินธุ์*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. คณะมนุษยศาสตร์ มหาสารคาม :
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.

- ธิดา โมกสิกรัตน์. (2540). ศิลปะ การละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย
กรุงเทพฯ : สยามแอดวานซ์.
- นงลักษณ์ เทพสวัสดิ์. (2541). วิเคราะห์ปัญหาสำคัญในสังคมไทย. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นัทรบ สุมาลี. (2534). กลองเสียง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เบญจมาศ พลอินทร์. (2540). สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โทบอลเบรน.
- ปราณี วงษ์เทศ. (2528). การแสดงดนตรีพื้นบ้าน. นนทบุรี :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช.
- ปรีชา พิณทอง. (2540.) ประเพณีโบราณอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี : ศิริธรรม.
- ประเวศ วะสี (2543). สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงษ์. (2529). การละเล่นของไทย. กรุงเทพฯ : ท่าพระจันทร์.
- พวงผกา ประเสริฐศิลป์. (2541). โลกกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
ศิริพิมพ์.
- ยิ่งยง เรื่องทอง. (2542). มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- รัญจวน อีสรานุวัฒน์. (2542). กลองยาวชาวอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- เรณู โกตินานนท์. (2539). การละเล่นและพิธีกรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วนิดา ริกากรณ์. (2543). การดำรงอยู่ของการละเล่นพื้นบ้าน ชอล้านนา. วิทยานิพนธ์
ศศ.ม. เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- เต็มสิริ บุญสิงห์ และเจือ สตะเวทิน. (2542). วรรณกรรมและการแสดงพื้นบ้าน.
กรุงเทพฯ : ศิริอักษร.
- สังัด ภูเขาทอง. (2539). ถนนดนตรี 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2543). ภูมิปัญญาชาวบ้าน.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2542). ศึกษามบทบาทขององค์กรทาง
วัฒนธรรมในการพัฒนาวัฒนธรรมไทย ตามสถานการณ์ การเปลี่ยนแปลง
และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศปัจจุบัน.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สามารถ จันทร์สุร. (2535). สืบสานวัฒนธรรมไทยบนฐานแห่งการศึกษา.
กรุงเทพฯ : แสงศิลป์วิทยา.

- สันทนา ทิพวงศา. (2534). เครื่องดนตรีในวัฒนธรรมอีสาน. ปรินิพนธ์ ศศ.ม.
มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม.
ถ่ายเอกสาร.
- สุกัญญา สุขฉายา. (2543). เพลงปฏิพากย์ : บทเพลงแห่งปฏิภาณของชาวไทย.
กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุจิต บัวพิมพ์. (2538). การใช้สื่อพื้นบ้านในการศึกษานอกระบบ : กรณีศึกษา
หมอลำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- สุจารี จันทรสุข. (2531). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบุลย์. (2528). โลกทัศน์ของชาวไทย. สงขลา : ไทยพิมพ์.
- สุพัตรา สุภาพ. (2541). สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุภาพร มากแจ้ง. (2540). การศึกษาวิถีชีวิตมอญบางขุนเทียนกรุงเทพฯ.
กรุงเทพฯ : ไทยวิวัฒน์.
- สุภาพร ศรีสังข์. (2534). พื้นบ้าน พื้นเมือง. กรุงเทพฯ : ไทศาลการพิมพ์.
- อร่ามจิต ชินช่าง. (2531). ภาพยนตร์เชิงบังคับ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเมือง
จังหวัดยโสธร. ปรินิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- อนันต์ กาญจนพันธ์. (2538). วัฒนธรรมกับการพัฒนา : มติของพลังที่สร้างสรรค์.
สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- อมรา กล้าเจริญ. (2541). การละเล่นและการจำวัดพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- อรอนงค์ สุวรรณกุล. (2541). วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- อักรพล ชูเชิด. (2542). การศึกษาดนตรีสโนของเมืองคง จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์
ศ.ม. (ดุริยางคศิลป์ไทย) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อังคณา ใจเหิม. (2544). วรรณคดีเกี่ยวกับชนบทรรมนิยมประเพณี.
กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์เนต พรินต์
- อัมพร เอื้อนครินทร์. (2527). งานพัฒนาสังคมพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนา.
กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูจันทระเกษม.
- อุดม หนูทอง. (2545). ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.
- อุทัย สินธุสาร. (2531). กลอง. กรุงเทพฯ : บำรุงนุกุล.
- อุทัย หิรัญโต. (2526). วัฒนธรรมไทยกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

ชุดที่ 1

เรื่อง การศึกษาการเล่นพื้นบ้าน อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์สำหรับหัวหน้าคณะ และผู้บรรเลง
ในคณะกลองยาว มีแบบสอบถาม 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 องค์ประกอบของคณะกลองยาว แบ่งออกเป็น 2 ข้อ ดังนี้

1. ด้านเครื่องดนตรี
2. ด้านโอกาสการแสดง

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของคณะกลองยาว แบ่งออกเป็น 2 ข้อ ดังนี้

1. ด้านความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดง
2. ด้านการสืบทอด

ตอนที่ 4 กระบวนการในการปรับตัวของคณะกลองยาว แบ่งออกเป็น 2 ข้อ ดังนี้

1. ด้านการประยุกต์ และการบรรเลง
2. ด้านบทเพลง

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....สกุล.....อายุ.....ปี
2. อยู่บ้านเลขที่.....บ้าน.....ตำบล.....
อำเภอ.....จังหวัด.....
3. อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....
4. คณะกลองยาวที่ท่านสังกัดชื่ออะไร.....
5. คณะกลองยาวของท่านเริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. ไต.....
6. ใครเป็นผู้ก่อตั้ง.....
7. ท่านเล่นเครื่องดนตรีชนิดใดในคณะกลองยาว.....
8. ท่านทำหน้าที่อะไรในคณะกลองยาว.....

ตอนที่ 2 องค์ประกอบของคณะกลองยาว

1. ด้านเครื่องดนตรี

1.1 เครื่องดนตรีในคณะกลองยาวของท่านประกอบด้วยอะไรบ้าง

.....

.....

.....

1.2 คณะของท่านทำเครื่องดนตรีใช้เองหรือไม่.....

1.3 ไม้ที่นำมาทำกลองยาวมีไม้อะไรบ้าง.....

1.4 ปัจจุบันนิยมไม้อะไรบ้างอะไรทำกลอง.....

1.5 เครื่องดนตรีสากลที่เพิ่มเข้ามาในคณะกลองยาวของท่านมีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

2. ด้านโอกาสในการแสดง

2.1 คณะกลองยาวของท่านเคยแสดงในงานประเพณีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

2.2 การปฏิบัติในการแสดงแต่ละครั้ง เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

2.3 ก่อนการแสดงกลองยาว มีการไหว้ครูหรือไม่.....

2.4 ถ้ามีการไหว้ครู องค์ประกอบที่ใช้ไหว้ครูมีอะไรบ้าง

2.5 ท่านเคยนำกลองยาวไปช่วยงานกุศลหรือไม่ ที่ใด

2.6 ท่านนำกลองยาวไปแสดงในงานใดบ้าง โดยไม่ได้คิดค่าตอบแทน

2.6 เจ้าภาพที่มาว่าจ้างมาจากที่ใด

2.7 คณะกลองยาวของท่านเคยไปแสดงในงานใดบ้าง

2.8 ท่านเคยนำคณะกลองยาวไปประกวดที่ใดบ้าง ผลการประกวดเป็นอย่างไร

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของคณะกลองยาว

1. ด้านความต้องการของผู้ว่าจ้าง/ผู้ชมการแสดง

1.1 ท่านคิดว่าอะไรที่เป็นเอกลักษณ์ของคณะ ที่ทำให้เจ้าภาพมาจ้าง

1.2 ผู้ชมส่วนใหญ่ต้องการเห็นการแสดงกลองยาว ในการบรรเลงเพลงประเภทใด

1.3 คณะกลองยาวของท่านมีการประสมวงอย่างไร

2. ด้านการสืบทอด

2.1 คณะกลองยาวของท่านเคยได้รับความอุปถัมภ์จากใคร และด้านใด

2.2 ผู้ชมส่วนใหญ่ต้องการเห็นการแสดงกลองยาว ในการบรรเลงเพลงประเภทใด

2.3 ท่านเคยเป็นครูสอนกลองยาวหรือไม่ ถ้าเคย สอนให้ใคร และที่ไหนบ้าง

2.4 มีความเชื่อหรือความนิยมในการใช้ประโยชน์จากคณะกลองยาว ในประเพณี
อะไรบ้าง

ตอนที่ 4 กระบวนการในการปรับตัวของคณะกลองยาว

1. ด้านการประยุกต์ และการบรรเลง

1.1 คณะกลองยาวของท่านเริ่มมีการประยุกต์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ไດ

1.2 การประสมวงแบบประยุกต์ประกอบด้วยเครื่องดนตรีใดบ้าง และใช้เครื่องดนตรี
ใดบ้าง

1.3 การบรรเลงกลองยาว มีการบรรเลงเดี่ยวหรือไม่

1.4 การบรรเลงในแต่ละโอกาสมีความแตกต่างกันอย่างไร

2. ด้านบทเพลง

2.1 เพลงที่ใช้บรรเลงในคณะกลองยาวระยะแรกเป็นเพลงประเภทใด

2.2 เพลงที่ใช้บรรเลงในคณะกลองยาวในปัจจุบันเป็นเพลงประเภทใด

.....

2.3 เพลงที่ใช้ในแต่ละงานเป็นอย่างไร แตกต่างกันหรือไม่

.....

.....

2.4 เพลงที่ใช้ในการบรรเลง ในคณะกลองยาวได้มาจากไหน และใครเป็นคนสอน

.....

.....

2.5 เพลงที่ใช้ในขบวนแห่ และงานประเพณีต่าง ๆ มีเพลงอะไรบ้าง

.....

.....

.....

2.6 เพลงที่ใช้ในการบรรเลงมีการขับร้องหรือไม่ ถ้ามี เป็นเพลงอะไร

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(นายชาญวิทย์ ชุมศรี)

สถานที่.....

วันที่...../...../.....

แบบสัมภาษณ์

ชุดที่ 2

แบบสัมภาษณ์ผู้ว่าจ้าง(เจ้าภาพ)

-
1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....สกุล.....อายุ.....ปี
 2. อยู่บ้านเลขที่.....บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 3. อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....
 4. คณะกลองยาวที่ท่านว่าจ้าง ชื่อคณะ
.....
 5. ท่านเคยว่าจ้างกลองยาวคณะนี้มาก่อนหรือไม่
.....
 6. ท่านว่าจ้างคณะกลองยาวมาแสดงในงานอะไร
.....
 7. ท่านว่าจ้างคณะกลองยาวมาในราคาเท่าไร
.....
 8. ท่านมีโอกาสได้ชมการแสดงกลองยาวในงานใดบ้าง มีโอกาสได้ชมบ่อยครั้งเพียงใด
.....
 9. ท่านชอบการบรรเลงเพลงประเภทใด ในการแสดงกลองยาวในงานของท่าน
.....
 10. ลักษณะเด่นในการแสดงกลองยาว จากที่ได้ชมท่านคิดว่าเป็นอะไร
.....
 11. ถ้ามีการจัดงานอีกท่านคิดว่า จะว่าจ้างคณะกลองยาวมาแสดงอีกหรือไม่
.....
 12. ท่านมีความพอใจกับการแสดงในครั้งนี้น้อยเพียงใด
.....

13. ท่านคิดว่าการแสดงกลองยาวในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากสมัยก่อน มากน้อยเพียงใด

.....
.....
.....

14. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อการแสดงกลองยาวในปัจจุบัน

.....
.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(นายชาญวิทย์ ชุมศรี)

สถานที่.....

วันที่...../...../.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Buriram Rajabhat University

แบบสัมภาษณ์

ชุดที่ 3

แบบสัมภาษณ์ผู้ชมการแสดง

-
1. ผู้ให้สัมภาษณ์ชื่อ.....สกุล.....อายุ.....ปี
 2. อยู่บ้านเลขที่.....บ้าน.....ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 3. อาชีพหลัก.....อาชีพรอง.....
 4. คณะกลองยาวที่ท่านชมการแสดง ชื่อคณะ.....
 5. ท่านเคยชมการแสดงกลองยาวคณะนี้มาก่อนหรือไม่.....
 6. ท่านชมการแสดงกลองยาวในงานอะไร.....
 7. ท่านมีโอกาสได้ชมการแสดงกลองยาวในงานใดบ้าง มีโอกาสได้ชมบ่อยครั้งเพียงใด.....
 8. ท่านชอบการบรรเลงเพลงประเภทใด ในการแสดงกลองยาว เพราะเหตุใด.....
 9. ลักษณะเด่นในการแสดงกลองยาว จากที่ได้ชมท่านคิดว่าคืออะไร.....
 10. ถ้ามีการจัดงานอีกท่านคิดว่าจะมาชมการแสดงกลองยาวอีกหรือไม่.....
 11. ท่านมีความพอใจกับการแสดงในครั้งนี้นักน้อยเพียงใด.....
 12. ท่านคิดว่าการแสดงกลองยาวในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงจากสมัยก่อน มากน้อยเพียงใด.....

13. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ต่อการแสดงกลองยาวในปัจจุบัน

.....
.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

(นายชาญวิทย์ ชุมศรี)

สถานที่.....

วันที่...../...../.....

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Buriram Rajabhat University

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

ไพโรจิตร อุปชิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 11 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

สน ยอดดี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ 11 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

วุฒิไกร คุ่มแวง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 131 หมู่ 11 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

เฉลิมพล พลมะศรี, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 45 หมู่ 6 บ้านเกษตรวิสัย ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

ไชยเชษฐ พิมพ์แพน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 48 หมู่ 6 บ้านเกษตรวิสัย ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

ประสาน บุญเรือง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 11 หมู่ 6 บ้านเกษตรวิสัย ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

สุศักดิ์ ทับสำโรง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 39 หมู่ 3 บ้านป่ายาง ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549.

วันชัย ศรีเสมอ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 85 หมู่ 3 บ้านป่ายาง ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549.

ณรงค์ศักดิ์ น้อยสุพจน์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 7 หมู่ 3 บ้านป่ายาง ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549.

สุระชัย พลอาสา, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 27 หมู่ 2 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

ทวีศักดิ์ ปาโท, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 40 หมู่ 5 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

อภิสิทธิ์ สีลาเหลี่ยม, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 23 หมู่ 1 บ้านเกษตรวิสัย ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

อนุรักษ์ อาญาเมือง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 15 หมู่ 4 บ้านน้ำอ้อม ตำบลน้ำอ้อม อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

ประยงค์ คำสวัสดิ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 20 หมู่ 10 บ้านดอกไม้ ตำบลดอกไม้ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

ไพโรชญ์ ถนัดคำ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 หมู่ 1 บ้านเกษตรวิสัย ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549.

โยธิน ทารสำโรง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 14 หมู่ 2 บ้านเกษตรวิสัย ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

ยุพิน แสนบุตรวงษ์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 75 หมู่ 5 บ้านหวางาม ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

อภิศักดิ์ พักตรแก้ว, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 42 หมู่ 11 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549.

นิรุจ สุกใส, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 53 หมู่ 4 บ้านหัวดงกำแพง ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549.

สุทธิพล งอยสูงเนิน, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 21 หมู่ 9 บ้านเกษตรวิสัย ตำบลเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

วีระศักดิ์ พิรุณ, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 46 หมู่ 2 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

วีระยุทธ สัตบุตร์, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 28 หมู่ 7 บ้านหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

ธงชัย ทาหนองบัว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 8 หมู่ 3 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549.

เชาวฤทธิ์ คำภักดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 17 หมู่ 5 บ้านอุ่มเม้า ตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549.

อภิชาติ อางหาญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 6 บ้านเหนือหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

นงเยาว์ ผายล่อ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 81 หมู่ที่ 2 บ้านหนองแวง ตำบลหนองแวง อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

โกมล อ่อนเจียง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 16 หมู่ 2 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2549.

ทิวา ปฏิตั้ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 140 หมู่ 2 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2549.

เชิญชวน สัจจา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชาญวิทย์ ชุมศรี เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 139 หมู่ 2 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2549.

ขั้นตอนการทำกลองยาว

ในการทำกลองยาว ช่างทำกลองจะต้องเตรียมเครื่องมือในการทำให้พร้อม ซึ่งได้แก่ ไม้ เลื่อย หนั้ว ขวาน สิ่ว เหล็กโค้ง ตะไบขัด ตะไบหยาบ ซึ่งมีขั้นตอนในการทำกลองยาวดังนี้

1. การเลือกไม้ทำหุ่นกลอง โดยปกติแล้วกลองยาวที่เป็นที่นิยมในภาคอีสาน จะมีเส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลองประมาณ 22 – 24 เซนติเมตร และยาวประมาณ 80 – 87 เซนติเมตร ดังนั้นการเลือกไม้หุ่นกลองจึงจำเป็นต้องให้ได้ขนาดและเส้นผ่าศูนย์กลางตามความนิยม ไม้ที่นิยมใช้ทำหุ่นกลองจะใช้ไม้ที่หาได้ตามท้องถิ่น เช่น ไม้พยุง ไม้ประดู่ ไม้หาด และไม้ขนุน ที่นิยมมากคือ ไม้ขนุนที่ตายแล้ว เพราะมีน้ำหนักเบาเวลาสะพายดีทำให้ลดน้ำหนักและทำให้ความสามารถในการตีมีมากขึ้น ตามความเชื่อของชาวบ้านเชื่อว่าไม้ขนุนเป็นไม้ที่เป็นสิริมงคล จะช่วยเกื้อหนุนค้าจุนให้เกิดสิ่งดี ๆ และนำโชคลาภมาสู่คณะกลองยาว เมื่อเลือกไม้ได้แล้ว ก่อนจะลงมือทำกลอง จะมีพิธีกรรมที่ผู้ทำกลองมีความเชื่อว่า ถ้าทำถูกต้องตามศอกหรือโฉลก (โฉลก หมายถึง โชคลาภ หรือโอกาส) แล้วจะทำให้เป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่เป็นเจ้าของกลอง การเลือกไม้ทำกลองจะเป็นไม้ที่ไม่มีตำหนิ เช่น ไม้ไม้แตก ไม้ไม้กลวง ไม้ที่ไม่มียรอยเจาะของแมลง

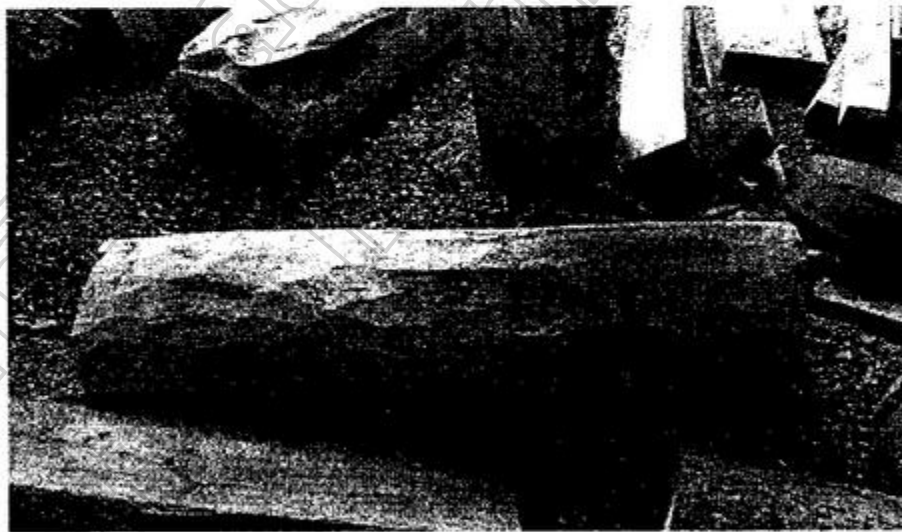

ภาพประกอบ 1 ไม้ขนุนใช้ทำกลองยาว

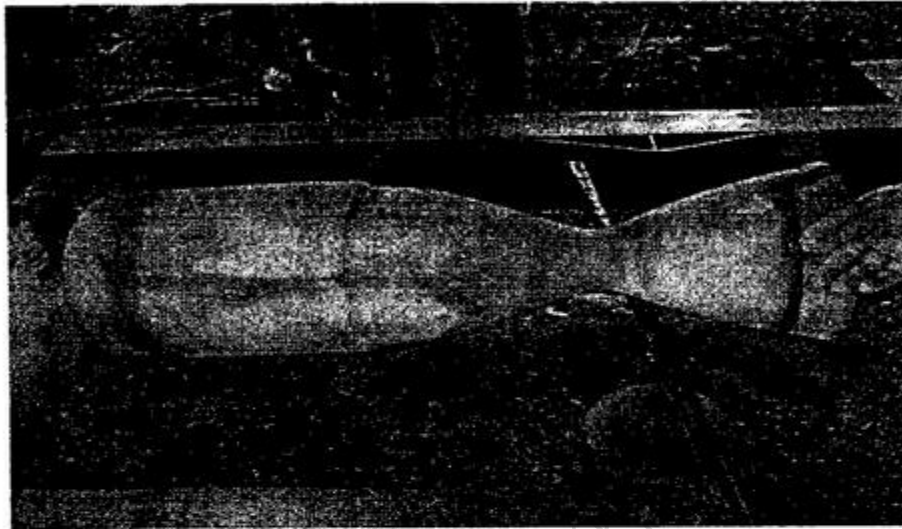
ภาพประกอบ 2 ไม้ก้ามปูใช้ทำกลองตั้ง (รำมะนา)

2. ถากไม้ ใช้ขวานถากไม้ที่ตัดเป็นท่อนให้เป็นรูปกลอง โดยการทำให้เป็นคอด เอวที่ตอหนักกลองยาวประมาณ 28 – 30 เซนติเมตร ส่วนบนยาวประมาณ 50 เซนติเมตร

ภาพประกอบ 3 ท่อนไม้ที่ถากเสร็จแล้ว

3. **ขึ้นรูป** นำไม้หุ่นกลองเข้าเครื่องกลึง เมื่อตากไม้เป็นรูปกลองแล้ว นำไม้เข้ากลึง หรือเรียกอีกอย่างว่า “โฮงเขียน” ลักษณะการขึ้นรูปจะใช้ไม้ไผ่ที่มีความยาวประมาณ 6 – 7 เมตร 2 ลำ ไขว้กันยึดให้แน่น ใช้เชือกผูกตัวกลองให้หมุนรอบได้ โดยที่แกนกลางของตัวกลองเจาะเป็นรู ทะลุสอดเหล็กได้ เวลากลึงจะมีคนดึงเชือกให้กลองหมุนรอบ และมีคนถือเหล็กกลึง กลึงกลองให้เกลี้ยงเงา

ภาพประกอบ 4 ขึ้นรูปโดยใช้เครื่องกลึง

หลังจากได้หุ่นกลองที่ผ่านการกลึงเสร็จแล้ว ก็จะนำหุ่นกลองมาทำการเจาะรู หรือช่างเรียกว่า “โสกกลอง” ในการเจาะก็จะมีคำกล่าวโสกกลองให้ผู้ตีกลอง และผู้ที่ได้ฟังเสียงกลองเกิดความเป็นมงคล ดังมีคำกล่าวต่อไปนี้

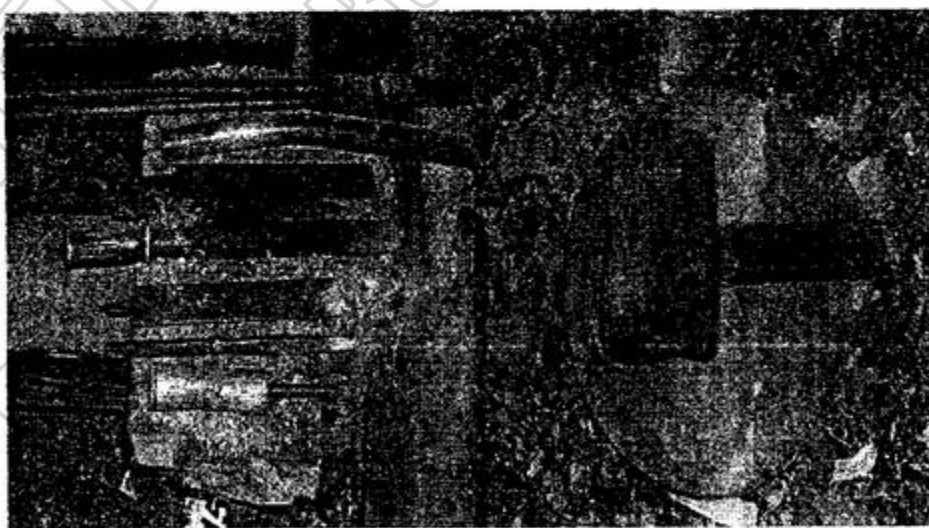
คำกล่าวก่อนเจาะรูกลอง

“นันทเสรี ศรีชมชื่น หินเมืองพรหม สมอยู่สร้าง มั่งสังโฆ โพธิสัตว์ วัดพระเจ้า เวลาวัดโสกให้ตกโสกดี จึงเป็นมงคลและคนนิยมชมชอบ ถ้าตกนันทเสรีดีแล้วทำให้คนสามัคคีกัน ถ้าตกศรีชมชื่น ดีแล้วคนชื่นชมยินดี อยากทำบุญให้ทาน ถ้าตกหินเมืองพรหมดีแล้วเบิกบานสำราญใจ ถ้าตกสมณอยู่สร้าง ดีแล้วพระสงฆ์ในวัดเดียวกันอยู่ไม่เป็นสุข ถ้าโพธิสัตว์และวัดพระเจ้า ดีแล้วทำให้คนเจียบเหงา ”

4. เจาะรู ขุดด้านในกลองให้เป็นโพรง ตลอดหัวท้าย หลังจากให้นำหุ่นกลองเข้าเครื่องกลึง และได้กลองที่มีรูปทรงสวยงาม แล้วนำหุ่นกลองมาขุดหรือเจาะให้กลวงทะลุถึงกันกลอง โดยใช้สิ่วแล้วแต่งโกลนโดยใช้เหล็กโค้ง ขุดด้านในกลองให้เกลี้ยง แต่ในปัจจุบันได้มีการใช้เครื่องขุดแบบไฟฟ้ามาใช้เพื่อประหยัดเวลา

ภาพประกอบ 5 การเจาะรูกลองด้วยเครื่องมือในปัจจุบัน

ภาพประกอบ 6 การเจาะรูกลองด้วยเครื่องมือในอดีต

5. โพรงกลอง ในการขุดกลองหรือเจาะรูกลอง ต้องเจาะให้เป็นโพรง 2 โพรง หรือเป็นเจาะรูเป็น 2 ระดับ ซึ่งโพรงที่หนึ่งเรียกว่า "ลิ้น" มีความยาว 3 นิ้ว ซึ่งเป็นส่วนหน้าของรูกลอง และโพรงที่สองเรียกว่า "ท้าย" ซึ่งเป็นส่วนหลังของรูกลอง ในการเจาะรูกลอง จะต้องเจาะให้ทะลุกันกลอง หรือภาษาช่างเรียกว่า "ตากกลอง" ดังจะเห็นได้ดังนี้

ภาพประกอบ 7 ลักษณะรูกลองหรือโพรงกลอง

ในการเจาะให้ทะลุกันกลอง ต้องมีขนาดของรูกลองที่เจาะทะลุระหว่างตัวกลองผ่านมายังกันกลอง ที่มีขนาดรูที่แตกต่างกัน ซึ่งช่างทำกลองบอกว่า เคล็ดลับในการเจาะรูกลองจะมีขนาดแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความกว้างของหน้ากลอง ซึ่งนั่นจะเป็นการให้เสียงที่แตกต่างกัน จากประสบการณ์ในการทำกลอง จึงสามารถบอกขนาดของรูกลองให้สัมพันธ์กับความกว้างซึ่งมีสูตรการเจาะรูกลองดังนี้

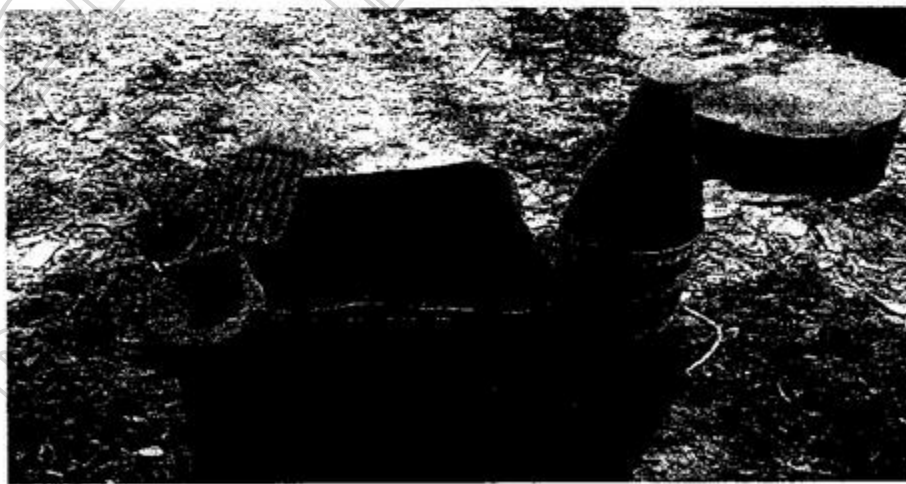
กลองหน้ากว้าง	8	นิ้ว	ขนาดรูกลองกว้าง 1	นิ้ว
กลองหน้ากว้าง	9	นิ้ว	ขนาดรูกลองกว้าง 1	นิ้วครึ่ง
กลองหน้ากว้าง	10	นิ้ว	ขนาดรูกลองกว้าง 1.45	นิ้ว
กลองหน้ากว้าง	11	นิ้ว	ขนาดรูกลองกว้าง 2	นิ้ว

6. การยาไม้ (ปิดรอยต่างของไม้) เป็นขั้นการเก็บรายละเอียดในการทำหุ่นกลอง ซึ่งไม้ที่นำมาทำหุ่นกลองบางทีก็มีแมลงเจาะ มีรูพรุน และเกิดจากขั้นตอนในการทำ จึงต้องมีการปิดรอยต่างนั้น และสิ่งที่นำมาปิด คือ ดินสอพอง ขี้เถ้า และกาวลาเท็กซ์ นำมาผสมกันในอัตราส่วนที่เหมาะสมกัน

ภาพประกอบ 8 ส่วนผสมที่ใช้ปิดรอยต่างไม้

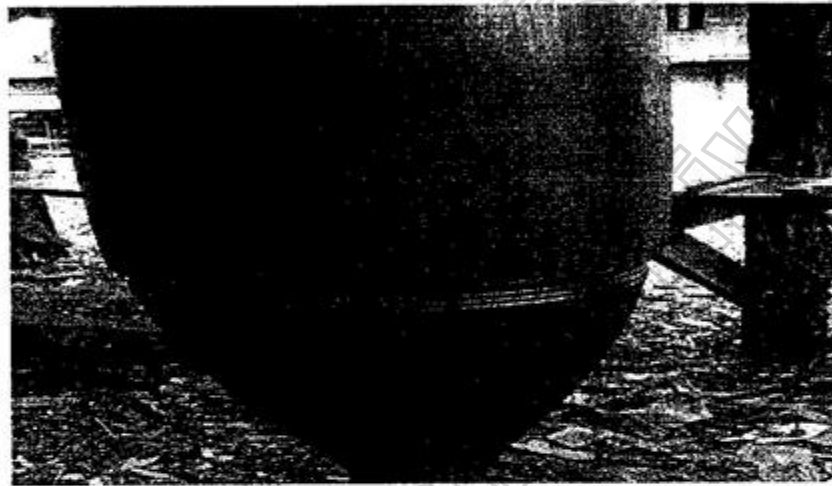
7. ทาสีหุ่นกลอง หลังจากการปิดรอยต่างไม้เสร็จ นำหุ่นกลองไปผึ่งแดดให้ส่วนผสมแห้ง นำมาขัดด้วยกระดาษทรายให้เกลี้ยงเกลา ทาด้วยสีเหลืองแล้วทาทับด้วย ยูรีเทนอีกรอบแล้วนำไปผึ่งแดดให้แห้ง เพื่อรอเจาะรูทำทูลอยเชือกกลองต่อไป

ภาพประกอบ 9 สีทาหุ่นกลอง

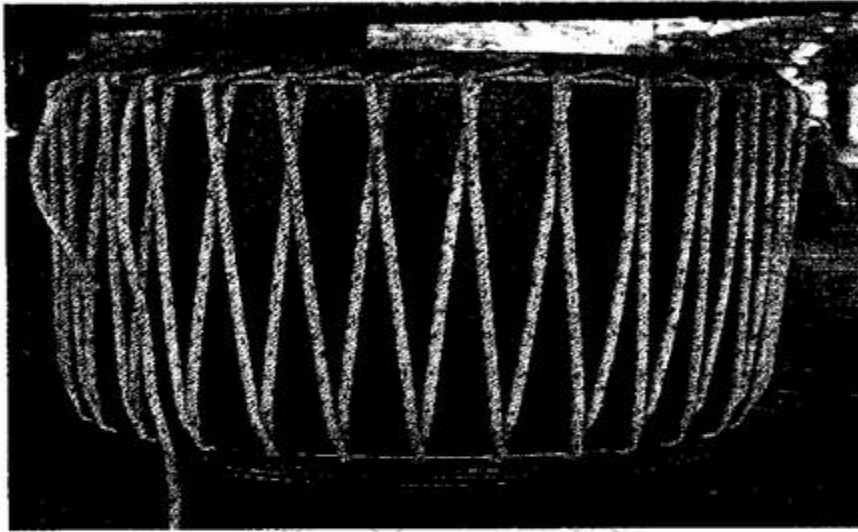
8. เจาะรูร้อยเชือกกลอง การเจาะรูร้อยเชือกหนังหน้ากลองนั้น มีชื่อเรียกการร้อยเชือกว่า "พะโก 3 ชั้น" คือ การร้อยเชือกให้ลงสาม (นับไปที่ละสาม) เริ่มต้นด้วยจำนวน 23 รู การร้อยเชือกจึงขึ้นอยู่กับขนาดความกว้างของหนังหน้ากลอง ซึ่งแบ่งไว้ ดังนี้

กลองหน้ากว้าง	9 นิ้ว	ใช้รูร้อยเชือก	26	รู
กลองหน้ากว้าง	10 นิ้ว	ใช้รูร้อยเชือก	29	รู
กลองหน้ากว้าง	11 นิ้ว	ใช้รูร้อยเชือก	31	รู

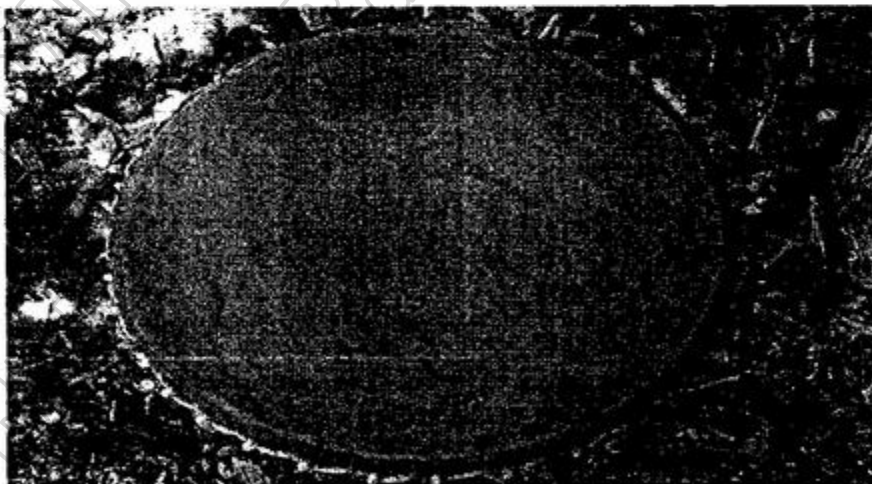
ภาพประกอบ 10 รูร้อยเชือกกลอง

9. การเจาะแผ่นหนัง หลังจากใส่หนังหน้ากลองแล้ว ให้นำมาตัดแผ่นหนังออก แล้วนำมาแช่น้ำให้นิ่มไว้ 1 คืน แล้วนำแผ่นหนังไปนวด หลังจากการนวดเสร็จให้นำไปชุบน้ำมันในเพื่อเอาชั้นไขมันออกให้เหลือแต่ชั้นหนังแท้ ผึ่งแดดให้แห้งนำไปเจาะรูให้รอบ การเจาะรูต้องเจาะเป็น 2 รูคู่กัน ตามความกว้างของหน้ากลองดังที่กล่าวมาแล้ว

ภาพประกอบ 12 ลักษณะการร้อยเชือกกลอง

10. การขัดหน้ากลอง คือ การใช้มีดขูดขนัวที่อยู่บริเวณหนังหน้ากลองออก แล้วขัดด้วยกระดาษทรายให้เรียบอีกรอบหนึ่ง เพื่อเป็นการทำให้เสียงของกลองดังได้ชัดขึ้น

ภาพประกอบ 13 หน้ากลองที่ขัดด้วยกระดาษทราย

12. ตกแต่งกลองและทดสอบเสียง หลังจากได้แผ่นหนังแล้ว ก็นำมาซึ่งหุ้มหน้ากลอง ใช้หนังวัวทำเป็นริ้วเหมือนเชือก ร้อยยึดกับตัวกลองบริเวณส่วนกลางตัวกลองที่เจาะรูไว้ ดึงเชือกให้แน่นและตึง แล้วทดสอบเสียงโดยนำข้าวเหนียวสุกคลุกซี๊เก่าให้เหนียวมาติดหน้ากลอง ถ่วงให้เสียงดังเท่ากันทุกใบ แล้วสามารถนำไปใช้ได้

ภาพประกอบ 14 การติดข้าวเหนียวทดสอบเสียง

ภาพประกอบ 15 การตกแต่งกลองยาวก่อนการแสดง

14557

๗)
๒๕๖.๖๕
๒๕๖๕๗
๒๕๖๖

121

การเก็บรักษากลองยาว

กลองยาวเป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยวัสดุที่เป็นหนังสัตว์และไม้ ซึ่งโอกาสชำรุดเสียหายเกิดขึ้นได้ง่าย จึงควรระมัดระวังในการเก็บรักษา ซึ่งมีวิธีการเก็บรักษาดังนี้

1. ควรเก็บกลองยาวไว้ให้ห่างไกลจากความชื้น และแหล่งที่มีพลังงานความร้อนสูง เนื่องจากหน้ากลองนิยมใช้หนังวัวหรือหนังควายในการทำ หากหนังได้รับความชื้นสูงบ่อย ๆ อาจทำให้หนังหน้ากลองเปื่อยได้ง่าย หรือเก็บไว้ใกล้กับอุณหภูมิที่ร้อนจนเกินไป หรืออยู่ใกล้เตาไฟ หรือแหล่งความร้อนต่าง ๆ อาจทำให้หน้ากลองกรอบง่าย และหมดอายุการใช้งานที่เร็วกว่าที่ควร และถ้ามีห้องสำหรับการเก็บรักษากลองยาวก็จะทำให้รักษากลองยาวได้ดี แต่ต้องเป็นห้องที่มีช่องระบายอากาศ สำหรับระบายความร้อนได้ และไม่เก็บกักความชื้นในในตัวด้วย ที่สำคัญในการเก็บรักษากลองยาวไม่ว่าจะอยู่ในห้องหรือที่โล่ง ควรที่จะมีผ้าคลุมกลองและอุปกรณ์ในการแสดงต่าง ๆ

2. ในการแสดงก่อนการบรรเลงกลองยาวในแต่ละครั้ง จะต้องมีการตีหน้ากลองด้วยข้าวเหนียวผสมขี้เถ้า หลังจากบรรเลงเสร็จสิ้นควรแกะข้าวเหนียวออกจากหน้ากลอง และทำความสะอาดหน้ากลอง แต่ไม่ควรใช้มีดหรือของมีคมขูด เพราะอาจจะทำให้หน้ากลองขาดได้

3. เมื่อเสร็จสิ้นจากการบรรเลงกลองยาวแล้ว ควรหย่อนริ้วหน้ากลอง หรือเชือกซึ่งหน้ากลอง ก่อนการนำกลองยาวไปเก็บรักษา

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นายชาญวิทย์ ชุมศรี
วันเดือนปีเกิด 9 มิถุนายน พ.ศ. 2524
สถานที่เกิด บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน 142 หมู่ที่ 2 บ้านเมืองบัว ตำบลเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย
จังหวัดร้อยเอ็ด รหัสไปรษณีย์ 45150 โทร. 08 - 5015 - 0100
ประวัติการศึกษา
พ.ศ. 2537 ประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านเมืองบัว
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2540 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนจันทบูรเบกษาอนุสรณ์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2543 มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนจันทบูรเบกษาอนุสรณ์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2547 ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาดนตรี(แขนงสากล)
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
พ.ศ. 2549 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.)
สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์